Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links
Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Nissumske årbøger 1981

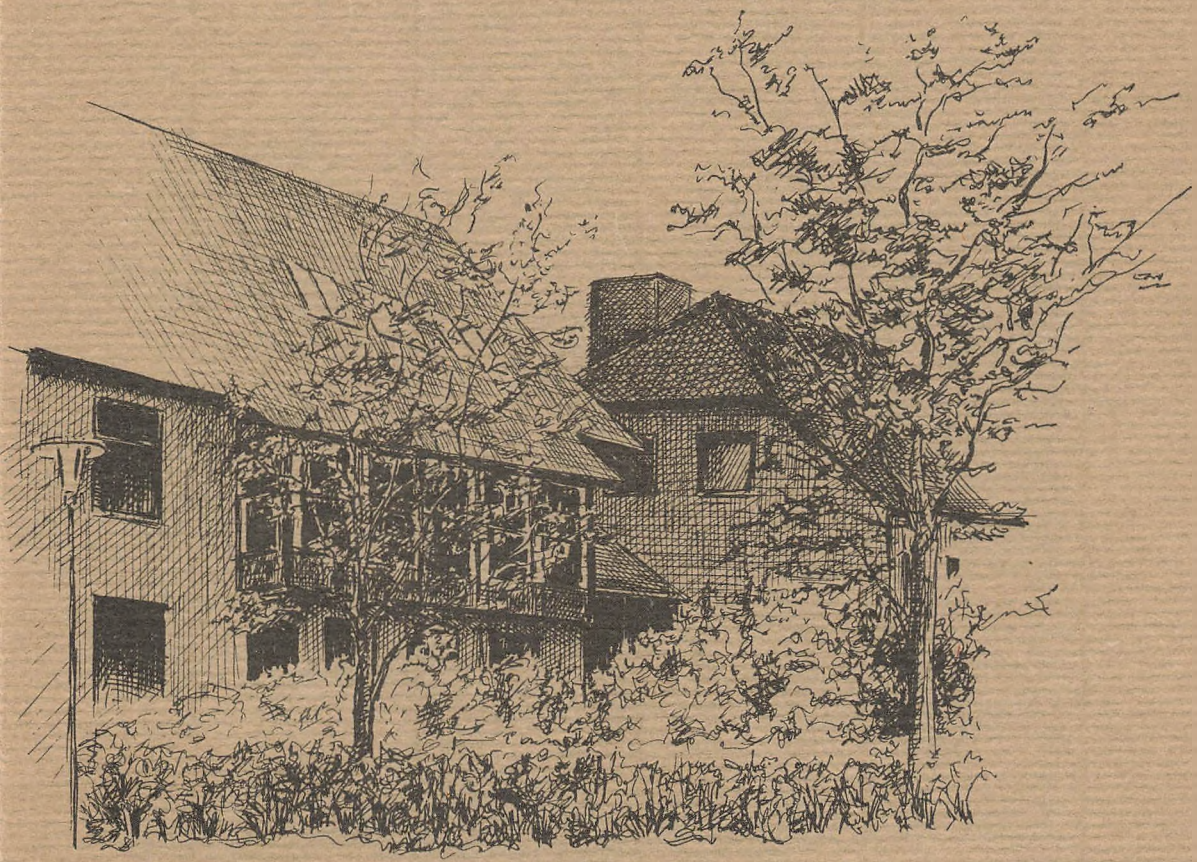

Nissumske årbøger
1981

Nissumske årbøger
1981

UDGIVET AF NØRRE NISSUM SEMINARIUMS ELEVFORENING

Nissumske årbøger 1981

Udgivet af Nørre Nissum seminariums elevforening, under redaktion af Poul G. Wemmelund (redaktør), Kate Jacobsen (DLR), Hans Jørgen Østerby (HF-rådet), Horst-Werner Knüppel (76), Kirsten Simonsen (63) og Benny Boysen (72).

Lay-out: Poul G. Wemmelund og Benny Boysen. Tegninger: Georg Nielsen.
Fotos: Kaj Kingo Sørensen og Sv. E. Abrahamsen.

Trykt i Bogtrykkergården a/s, Struer, i off-set på 115 gram Thai-cote, sats 10 punkt Garamond.

Indhold

6 Forord
7 Årsberetning. Af rektor *Poul E. Andersen*
12 Siden sidst. Af lektor *A. Koch* (28)
14 Undersøgelse af HF-eksamens anvendelse
16 »Men den kritik lærer I aldrig af«. Af adjunkt *Klaus Kaae*
18 Vækst- og udviklingstro. Af lektor *Kaj Mogensen*
25 Samfund, skole og religionsundervisning. Af lektor *Henning Fogde*
32 Politik er stillingtagen og handling. Af adjunkt *Tage Øe* (64)
39 En rolle i et samspil. Af lektor *Thorkild A. Nielsen*
48 Erobreren i nyere dansk litteratur. Af lektor *Sten Abrahams*
57 At nære det fælles. Af lektor *Jan Michel*
63 Ejnar Høgel 75 år. Af lektor *Edvard Fonsmark* (43)
64 Alex Koch 75 år. Af lektor *N. H. Ilsøe*
67 HF-dimission 1981. Af rektor *Poul E. Andersen*
70 HF-dimittender 1981
71 Seminariedimission 1981. Af rektor *Poul E. Andersen*
74 Dimittender 1981. Seminariet
76 Dimittendbilleder. HF 1981
78 Dimittendbilleder. Seminariet 1981
80 Af årets dagbog. Ved lektor *Gunner Eriksen* (43)
86 Foreningsmeddelelser. Ved lektor *A. Koch* (28)
87 Elevforeningens regnskab. Ved lektor *Vagn Gohr Lauridsen*
88 Arrangementer på Nr. Nissum seminarium 1982

Forord

Dette års udgave af Nissumske årbøger fortsætter traditionen fra de to foregående år, både med hensyn til udstyr og indhold.

Gennem en række artikler har vi forsøgt at orientere om seminariets hverdag i det forløbne år.

I temaafsnittet forsøger nogle lærere ved seminariet at besvare spørgsmålet om, hvad vi som lærere/forældre etc. kan stille op med den udfordring, der ligger i, at der netop i disse år sættes spørgsmålstegn ved den vesterlandske udviklingsfilosofi.

Vi har kaldt temaet: »Den grænseløse vækst – ven eller fjende?« Det er vort håb, at de forskellige artikler herom må opfattes som aktuelle, og at de må sætte tanker igang om hele denne problemstilling.

Temaafsnittets illustrationer er udført af Knud Mølbys grunduddannelseshold i formning, 2. årg. De har som inspirationskilde Thorkild Bjørnvigs digtsamling »Delfinen«.

I vore bestræbelser for at være gamle elevers kontaktmiddel har vi i år udvidet »Årets dagbog« med en række små referater fra de mange jubilæumssammenkomster, der har fundet sted i årets løb. Vi formidler også gerne kontakt til medlemmerne om påtænkte jubilæer, f.eks. med adresser man kan henvende sig til.

Naturligvis vil vi gerne bringe endnu flere oplysninger om gamle elever; men det kan vi kun gøre, hvis I vil hjælpe os med at skaffe os disse oplysninger frem.

Redaktionen

Årsberetning 1980/81

Af rektor Poul E. Andersen

Søndag den 22. februar holdt Nr. Nissum Seminarium åbent hus. Næsten 1000 mennesker mødte op. Et sådan arrangement havde været drøftet igennem et par år; men først da de studerende tog initiativet, kom de fornødne kræfter bag.

Planlægningen tog sin begyndelse i november måned, da der over hele landet afholdtes aktivitetsdage for at drøfte læreruddannelsens vilkår. Også på Nr. Nissum var der livlig aktivitet. Man diskuterede, hvad der internt kunne gøres for at skabe den bedst tænkelige læreruddannelse i det bedst tænkelige miljø, og man drøftede, hvad der udadtil kunne gøres for at styrke læreruddannelsen. I denne sammenhæng, som frigjorde kræfter til mange initiativer, blev tanken om et »Åbent-Hus«-arrangement taget op. Ikke mindst de HF-studerende var energiske. Der blev arbejdet i mange grupper, og den 22. februar kunne planerne realiseres.

Mange af de studerendes forældre benyttede lejligheden til at aflægge et besøg. Omegnens beboere fik mulighed for at se seminariet indefra efter afsluttet ombygning, og mange gamle studerende havde fået lyst til at gense stedet.

De fleste af seminariets lokaler var inddraget i arrangementet. Her gav de enkelte fag glimt af, hvordan man arbejder i det daglige. Der var flere udstillinger, først og fremmest om seminariet og dets historie og udvikling; der var formningsarbejder, kunsthåndværk lånt til lejligheden i seminariets opland, og der var planche- og lysbilledpræsentation af de mange forskellige foreninger, der er aktive på seminariet. I festsalen var der forskellige opvisninger; der holdtes taler, og seminariets næstformand, Mads Høgsgaard, fortalte træk fra seminariets »gamle« dage. Rundt omkring var der servering og smagsprøver fra hjemkundskabskøkkenet.

Det var en oplevelse at møde de mange mennesker, og det gav os et meget stærkt indtryk af den lokalinteresse, der er omkring seminariet og den opslutning, der er om initiativer herfra.

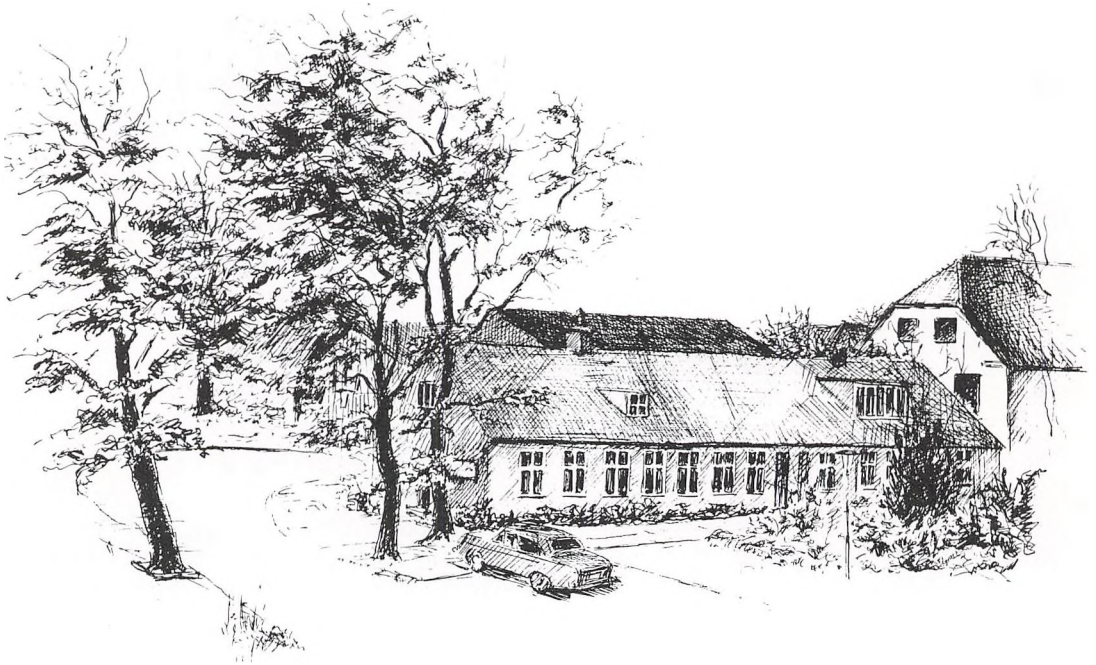

Foruden denne store sammenkomst har der været de mange traditionelle arrangementer: musikstævne, forårskoncert, Nissummøde og seniorstævne, alle med god tilslutning. Også mange gode interne fester har vi kunnet glæde os over. Hvor mange undervisningsinstitutioner er mon i stand til at samle 500–600 mennesker årligt til gallafest med fællesspisning?

En nyskabelse i vort miljø er den såkaldte samværstime en gang om måneden. Her samles alle studerende og lærere til »Kanal 12.20«, et muntert samvær, hvor alt kan ske. Et fast punkt er dog meddelelser og præsentation af et fag eller en forening. Det er af betydning, at mennesker, som til dagligt er spredt i mange lokaler og hold, af og til oplever, at der er et større fællesskab, som vi må dyrke. Jeg tror, det er begyndelsen til en god tradition.

På mange måder har vi således haft et godt år. Den store ombygning af seminariet er nu endelig afsluttet. Den nye administrationsafdeling og nybygningen ved gymnastiksalene er taget i brug og fungerer fint. De nyindrettede lokaler til formning, sløjd, sprog, fysik, håndarbejde og lærerværelse er helt up to date, og det har været dejligt at få moderniseret en meget stor del af de øvrige faglokaler. I Nr. Nissum findes nu både en øvelsesskole og et seminarium, som på næsten alle områder står mål

med de bedste i landet. Øvelsesskolen blev indviet i foråret, og vi kan glæde os over, at der udvikler sig et stadig tættere samarbejde mellem seminarium og øvelsesskole.

Ved ombygningen er det blevet nødvendigt at forbedre en del af friarealerne omkring seminariet. Der er veje, som må omlægges, plæner, som skal nysås, beplantninger, som skal fornyes. Dette arbejde er nu i gang. Arealet mellem Troja, Elysium og de gamle midterbygninger er allerede lagt om. Mere er der ikke penge til i første omgang. Men i de kommende år vil vi hvert år gå et skridt videre, hver gang vi kan afse midler dertil. En del af arbejdet kan vi selv udføre, andet kræver fagfolk. Ønsket om at lade en del af arbejdet udføre som beskæftigelsesforanstaltning kunne desværre ikke realiseres i indeværende år.

Der er andre glædelige ting at se tilbage på. Efter sommerferien kunne vi starte med 5 nye HF-klasser på tilsammen 140 studerende. Interessen var så stor, at der havde været ansøgere nok til 6 klasser. Til forskel fra tidligere år var der en meget stor overvægt af lidt ældre ansøgere. Ikke mindre end 104 af ansøgerne havde været ude i et eller andet erhverv, inden de påbegyndte deres HF-studium.

På seminariet har udviklingen været mindre gunstig. Ansøgertallet dalede igen i år. Nr. Nissum havde 104 ansøgere, men af dem var kun 51 primære. Næsten alle de øvrige blev optaget andre steder. Ved efteroptagelsen kom enkelte til, sådan at vi kunne starte med 59 nye studerende fordelt på tre klasser.

Der er mange faktorer, der er med til at presse unge mennesker bort fra en læreruddannelse. Et enkelt lokalt forhold har forstærket udviklingen for Nr. Nissums vedkommende. Den nye trafikplan med forbedrede togforbindelser gennem intercitytogene har knyttet Holstebro og Herning så tæt sammen, at mange uddannelsessøgende fra Holstebro, som egentlig havde Nr. Nissum som uddannelsesønske, af transportmæssige grunde valgte Herning. Til gengæld er det min overbevisning, at de studerende, som søger ind, er meget bevidste angående deres ønske om at blive lærere, og jeg er sikker på, at det er en nødvendig og god forudsætning for at finde sin rette plads i folkeskolen.

Udsigterne tegner ikke for lyst for landets seminarier. Allerede nu er der på næsten alle seminarier overskud af lærere og lokalekapacitet. Et udvalg under undervisningsministeriet har overvejet problemerne og har fremlagt et forslag til udnyttelse af den ledige kapacitet. En hovedtanke bag forslaget har været, at lærerseminarierne skal bevares som uddannelsessteder. Kun for et par seminariers vedkommende er der peget på en mulighed for nedlæggelse. I en række tilfælde er der stillet forslag om, at ledig kapacitet skal udnyttes til anden form for læreruddannelse. I de fleste tilfælde er der peget på uddannelsen af børnehave- og fritidspædagoger eller socialpædagoger. Et samarbejde med Danmarks Lærerhøjskole og Statens erhvervspædagogiske Læreruddannelse er også i nogle tilfælde på tale. Nr. Nissum Seminarium er ikke nævnt i forslaget. Dets beliggenhed vanskeliggør placering af andre uddannelser i dets lokaler. Det er blevet henstillet, at seminariet selv går ind i drøftelser angående muligheden for at huse anden form for uddannelse. Sagen har været drøftet i lærerrådet og i seminariets bestyrelse, og der har været forhandlingskontakt til et par sider. Endnu

tegner der sig ikke noget klart billede af det fremtidige samarbejde. Men en fornuftig løsning vil blive fundet.

I seminariets daglige liv mærkes de økonomisk hårde tider. Vi har kunnet glæde os over de bevilgende myndigheders forståelse i forbindelse med byggeriet, men generelt mærkes manglen på midler. Stærkest har det ramt ved liniefagsnedskæringen. For fremtiden kan der højst tilbydes 13 liniefag ved tresporsseminarier. Det har været meget vanskeligt at administrere en sådan nedskæring, der rammer både studerende og lærere hårdt. Ved starten af det nye skoleår kunne vi glæde os over, at nedskæringen havde kunnet gennemføres uden afskedigelser. Dette er kun muliggjort gennem et enestående sammenhold i lærergruppen, hvilket bl.a. er kommet til udtryk i, at flere af lærerne har accepteret at dele timeunderskuddet og lønnedgangen mellem sig.

Et utroligt eksempel på organisationsovergreb kunne have fået alvorlige konsekvenser. Siden etableringen af voksenundervisningscentret i Lemvig og Struer har der eksisteret et fint samarbejde med denne institution. Adskillige af seminariets lærere har læst en del af deres timetal på HF-enkeltfag her i overensstemmelse med aftale med Ringkøbing amtsråd og med ministeriets godkendelse. Ved forberedelserne til det nye skoleår blev der af Gymnasieskolernes Lærerforening stillet krav om fjernelse af seminariets lærere fra denne undervisning til fordel for arbejdsløse cand.mag.er. Konsekvenserne heraf ville være, at to af seminariets faste lærere måtte afskediges og gå direkte ud i arbejdsløshed. Efter mange drøje forhandlinger er sagen klaret for indeværende skoleår. En endelig afklaring har ikke fundet sted, og der er kolleger, som ikke er alt for tillidsfulde over for den nærmeste fremtid.

På personaleområdet er der sket enkelte ændringer. Bibliotekar Astrid Lebahn, som hidtil har været ansat med nogle få ugentlige timer, er nu ansat i fast stilling, således at hun har halv beskæftigelse ved Lemvig Bibliotek og den øvrige del ved seminariet. Endvidere er Jytte Kjærgaard ansat i halv stilling som kontorassistent på biblioteket. Denne ordning er blevet hilst med stor glæde på seminariet. Vi er allerede godt på vej til at få lagt fornuftige rammer omkring vort biblioteksvæsen. Der er valgt et biblioteksudvalg til sammen med de ansatte at få indført en så hensigtsmæssig forretningsgang som muligt til fordel for hele studiemiljøet. Biblioteksordningen blev fra ministeriet fulgt op med en éngangsbevilling til indretning af bibliotekskontor.

Lærer stud. psych. Nils-Jørn Krejberg er for indeværende år ansat som årsvikar i Speciale C. Der forestår sandsynligvis fra skoleåret 1982 en ændring for flere af de pædagogiske fag, således at der på seminariet skal orienteres om de ændringer, der er sket i folkeskolen i de senere år. Da vi endnu ikke ved, hvorledes ordningen kommer til at se ud, har det ikke været muligt at gennemføre en fast ansættelse i specialegruppen. Lærer Anker Bech Jørgensen er ansat som timelærer i faget matematik på HF.

Pedelmedhjælper Alfred Christensen har pr. 1. november taget sin afsked på grund af alder efter 17 års ansættelse. Alfred Christensen har været en meget værdsat medarbejder, som i de mange år har gjort et solidt og dygtigt stykke arbejde. Med et praktisk håndelag har han klaret

mange opgaver, og hans venlige og stilfærdige facon har gjort ham afholdt i alle personalegrupper. I hans sted er ansat Jens Kvejborg, som vi på forhånd kender, da han allerede gennem nogle måneder har hjulpet os med forefaldende arbejde. Aase Fristed, som igennem flere år har ydet os god hjælp nogle timer ugentligt på praktikkontoret, har ønsket at holde op med udgangen af sidste skoleår.

I seminariets bestyrelse er der sket følgende ændringer: Næstformanden Mads Høgsgaard er trådt ud af forretningsudvalget, og i hans sted er valgt Egon Bjerg. Jens Chr. Pedersen har af helbredsgrunde ønsket at trække sig ud af bestyrelsen. Han har været medlem siden 1966 og har på alle måder støttet seminariet gennem sin stoute personlige holdning og gennem sin store indsigt ikke mindst i de økonomiske forhold.

Vi lever i meget usikre tider. Vi ved, at fremtiden rummer mange vanskeligheder, men vi føler, at vi har så gode interne forhold og så stærk opbakning fra mange sider, at vi ikke har lyst til at henfalde til mismod. Vi tror på, at der om mange år stadig vil findes et seminarium i Nr. Nissum. Ikke en neutral institution, men et levende og engageret privatseminarium med stærke rødder i en kristen folkelig kultur, som kan give det særpræg og ansigt. Derfor er vi ganske selvfølgeligt gået i gang med at forberede vort 90 års jubilæum til foråret. Der vil vi fastholde sammenhæng med vor fortid, og vi vil hente inspiration til stadig udvikling og fornyelse. Der vil altså også dette forår være åbent hus i Nr. Nissum.

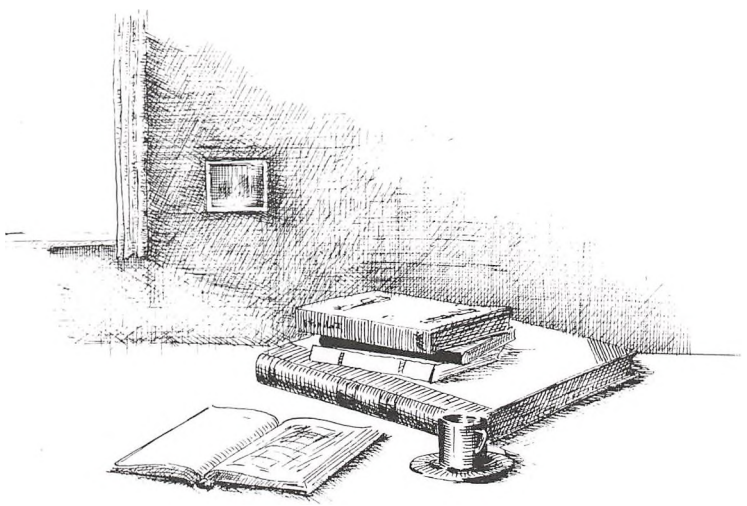

Siden sidst

Af lektor Alex Koch (28)

Den almindelige økonomiske nedtur, der for tiden hersker i vort land, har selvsagt også sat sit præg på det lille lokalsamfund, der er seminariets nærmeste opland. For dette lokalsamfund er seminariet en helt dominerende faktor, og en afmatning i seminariets trivselsvilkår må givetvis straks spille ind på lokalsamfundet.

Boligbyggeriet
Dette mærkes stærkest på boligbyggeriet. Der er ikke behov for nogen større aktivitet på dette område, og de finansielle vilkår indbyder her som i det øvrige land ikke til foretagsomhed. Den store udstykning på Søndermarken, der skulle tendere til at gøre Seminariebyen sammenhængende med Nissumby, gik i stå, idet firmaet gik konkurs, så hele grundarealet gik til tvangsauktion. Der er en hel del parcelhuse til salg, p.gr.a. flytning m.m. Men det er jo den almindelige situation landet over.

Nr. Nissum kommuneskole
Denne er nu færdigbygget og blev indviet i marts. Skolen er et vigtigt element i Seminariebyen. Det er en skole altid i et lille lokalsamfund, men for et seminarium er den ganske lige ud en livsbetingelse. Nr. Nissum kommuneskole giver både ved sin bekvemme beliggenhed og højmoderne indretning absolut gode praktikmuligheder for de lærerstuderende.

Skolen har ca. 300 elever og 25 lærere. Børnetallet synes at være nogenlunde stabilt i skolens distrikt.

Den jyske Pensionisthøjskole
Seminariets nærmeste nabo på skolefronten klarer sig særdeles godt. Skolen har i de senere år gennemført et større udbygningsprogram og er nu helt på toppen m.h.t. ydre rammer. Den store nye spisesal er for længst taget i brug, det selvstændige nye køkken er næsten klar til brug. Der skal ansættes køkkenpersonale til at forestå hele bespisningen af de ca. 70 kursister, der til stadighed befolker skolen og er med til at præge bybilledet.

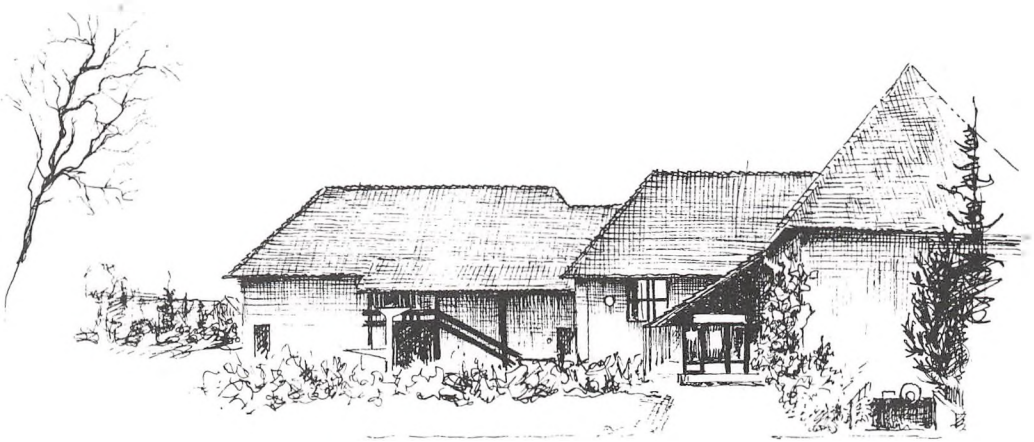

Nr. Nissum Høj- og Efterskole
Desværre har man måttet stille højskolen i bero indtil videre grundet manglende tilslutning, et særdeles beklageligt fænomen i en tid, hvor så mange unge vanker om uden noget program for deres hverdag. Glædeligvis er efterskolen topbelagt med sine ca. 140 elever, og skolen er allerede så godt som fuldtegnet helt frem til 84/85.

Kongensgård Landbrugsskole
Også denne skole kan melde om fuld belægning. Der er altså stadig unge, der ønsker at være landmænd trods erhvervets næsten håbløse vilkår for tiden. Vi må håbe, at man meget snart får erhvervets vilkår saneret, så disse unge kan få lov at føre det videre.

Andre kulturelle aktiviteter
Nr. Nissum egnen er et område med særdeles gode muligheder for personligt engagement både for unge og ældre. For de unge sportslige aktiviteter centreret omkring den store idrætshal, og for det uniformerede ungdomsarbejde centreret om det velindrettede spejderhus. Her ydes der en stor indsats af seminarieungdommen. Teaterkredsen »Limfjorden« har meget stor opbakning fra hele det nordvestjyske område, og det er en kendt sag, at de forskellige teaterhold sætter stor pris på vor teatersal og dens faciliteter. Det er jo også helt morsomt pludselig at læse på fjernsynsskærmen, at det eller det stykke får premiere i Nr. Nissum.

Og så kan det i øvrigt siges, at det er meget få af ugens dage, hvor der ikke foregår et eller andet kulturprogram et eller andet sted i det snævrere område. Det kan være svært at få dagene til at slå til.

Den kollektive trafik
Den stærkt udbyggede kollektive trafik holdt sit indtog pr. 1. august. Den betjenes i et samvirke mellem de gammelkendte statsbane-busser og det nye »Ringkøbing Amts Trafikselskab« kaldet »TRA«. Det er en helt ny situation at kunne køre både mod vest, øst, syd og nord for en rimelig

betaling. Billetpriserne kan ganske vist ikke konkurrere med hovedstadens begunstigelser på dette område, men de er ikke så lidt mere forbrugervenlige end de tidligere takster. Og så er der mange flere afgange end hidtil oplevet. Det føles ikke længere som et stort savn at undvære bilen.

Hellasvej
Der gøres et forsøg med at gøre Hellasvej til »stillegade« med forskellige bremsninger af trafikken, der førhen ofte udartede sig til noget i retning af racerkørsel til fare for beboerne. Til fremme af formålet er der opstillet nogle spærringer af store betonrør, som de respektive beboere beplanter. Efter en prøvetid på et år skal det afgøres, om Hellasvej permanent skal gøres til »stillegade«.

Essensen af denne lille artikel skulle være, at selv om et og andet ændres fra år til år, så er Nr. Nissum seminarium fremdeles et meget tillokkende studiemiljø med hypermoderne studiefaciliteter, gode boligmuligheder, righoldigt kulturliv og i tilgift dertil store åbne vidder, hvadenten man fra de mægtige bakker skuer mod syd over Klosterhedens skovdistrikt til Møborg bakkeø eller mod nord over fjordens flader med den stadig skiftende farvetone.

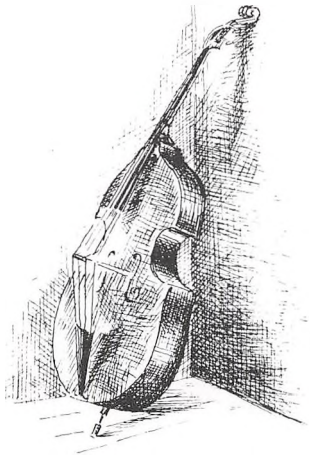

Undersøgelse af HF-eksamens anvendelse

Som omtalt i rektor Poul E. Andersens tale ved HF-dimissionen 1981 har et udvalg (Kontaktudvalget til gamle HF-studerende) lavet en undersøgelse af, hvor de to sidste HF-årgange (1979 og 1980) er blevet placeret.

Resultatet af denne undersøgelse gengives omstående. Den viser dels, hvad HFerne fra 1979 og 1980 er i gang med, dels hvad en del af dem søger optagelse eller arbejde ved. Undersøgelsen er foretaget i marts/april 1981.

Der dimitteredes i 1979 ialt 83, og i 1980 ialt 104 fra seminariets HF-kursus.

Igangværende	1980	1979
Uddannelse (÷ højskole):		
HH	4	1
Universitet, teologi	2	
psykologi		2
biologi	1	
økonomi		1
givet op	1	
Omsorgs/Børneforsorgspædagog	1	
Handel, bank, sparekasse	1	4
Læreruddannelse i Nr. Nissum	3	17
Læreruddannelse andre sem.	1	5
Teknikumingeniør		2
Mellemtekniker		1
Børnehaveseminarium		3
Tandlægehøjskole		1
Journalisthøjskole	1	
Sygeplejeskole	3	1
Diakonhøjskole		1
Dyrehospital, efg i foto		2
Biblioteksskole	1	1
Supplerende uddannelse	2	1
Ialt	21	43
Højskole Ialt	8	3
Arbejde:		
Plejehjem o.lign.	3	1
Børnehave, fritidshjem	9	1
Kibbutz + udland i øvrigt	5	6
Børnehjem o.lign	1	1
Etableret (bl.a. gårdejer)		2
Ufaglært arbejde	13	7
Husligt arbejde	5	1
Ægteskab + uddannelsespause	3	1
Ialt	39	20
Uden arbejde fra august 81	4	0
Ingen oplysninger fra	8	13

Kommende	1980	1979
Søger optagelse ved:		
HH	1	
Universitet, legemsøvelser		1
biologi	1	
Omsorgspæd./Forsorgspæd.	0	0
Grafisk skole, Kunsthåndv.	2	
Læreruddannelse	2	1
Mellemtekniker		1
Børnehaveseminarium	4	3
Politiskole		1
Sygeplejeskole	6	1
Jordemoderuddannelse	1	
Terapiskoler	3	1
Ønsker udd., arten uvis	7	1
Ialt	27	10
Ønsker ingen udannelse Ialt	1	0
Søger arbejde:		
Kontor, bank/sparekasse	3	
Ufaglært arbejde	1	
Tandlægeklinik	1	
Ialt	5	0

»Men *den* kritik lærer I aldrig af«

Af adjunkt Klaus Kaae

Sammen med 1980-årbogen udsendtes et spørgeskema samt en gribende appel fra rektor P. E. Andersen om at udfylde og returnere skemaerne. Denne spørgeundersøgelse var et af flere forsøg på at styrke arbejdsgrundlaget for den gruppe på seminariet, der arbejder på at forbedre læreruddannelsen. Formålet er at skabe så god en sammenhæng imellem uddannelsen og de ændrede forhold såvel i folkeskolen som i samfundet som helhed.

Af godt 1200 udsendte skemaer kom der 78 retur. Besvarelsesprocent 6,5.

Nu kunne man selvfølgelig i ærgrelse fylde en hel årbog med overvejelser over, hvad de resterende 93,5 % af elevforeningen mon ville have udfyldt skemaerne med, og derved nå frem til, at de enten ville have svaret som de 6,5 – eller også noget helt andet. Denne hjernegymnastik overlades hermed til årbogens læsere.

Man kunne også arkivere materialet som uanvendeligt på grund af manglende repræsentativitet. Det sidste synes imidlertid urimeligt af flere grunde, som gerne skulle fremgå af nedenstående.

45 % af de indkomne besvarelser er fra lærere, der har eksamen efter 1973, altså under den nugældende lov. Af de øvrige besvarelser ligger langt hovedparten efter midten af 1960'erne. Disse forhold styrker naturligvis ovenfor omtalte svarprocent væsentligt, hvor meget er det ikke muligt at sige præcist. Forklaringen på den stigende svarfrekvens op mod nutiden er den forventede, at motivationen til at kritisere og vurdere uddannelsen stiger i takt med at tidsafstanden mindskes.

Trods overvejelserne omkring svarprocenten er det indkomne materiale ret omfangsrigt, og dette hænger sammen med, at de for os afgørende spørgsmål var »åbne«, hvilket – som håbet – har givet anledning til mange uddybende besvarelser, ofte op til flere bilagssider. Man kunne da i forlængelse af dette forvente sig lidt af hvert – og der *er* også lidt af hvert...

Til gengæld samler besvarelserne sig massivt og overbevisende omkring én problemstilling: at der i uddannelsen er for stor (stigende) afstand mellem teori (seminariet) og praksis (folkeskolen). »Det var en næsten umenneskelig omvæltning at blive kastet ud i folkeskolen«, skriver en »eksamen-76«. Af besvarelserne fra de senere år er der kun én, der ikke på en eller anden måde nærmer sig denne kritik – vedkommende er ansat i folkekirken.

Citatet i overskriften til denne artikel lyder i sin helhed: »Praktik husker jeg intet fra, og mener ikke *der* at have gjort erfaringer. – Men *den* kritik lærer I aldrig af.« (Eksamen 78).

Det kan være på sin plads her i al korthed at forsøge at sammendrage, hvad der fremgår af besvarelserne omkring den ovennævnte afstand mellem seminarium og folkeskole. Hovedparten af kritikken påpeger, at det, der foregår i de pædagogiske fag svæver frit i luften, da man mangler direkte undervisningserfaringer at relatere til i den

daglige undervisning på seminariet. Fejlen, synes mange, ligger i to forhold:

a) praktikken har udviklet sig til et uforpligtende foretagende af for kort varighed til at få betydning for arbejdet i de pædagogiske fag og til at få noget indtryk af om man overhovedet kan magte lærerarbejdet den dag, man står med det hele.

b) seminarielæreren har for få muligheder for selv at gøre de konkrete erfaringer i folkeskolen med dét resultat, at han/hun bliver tilbøjelig til at distancere ud i abstrakte overvejelser.

Som antydet synes materialet at vise voksende »afstand« under den nugældende lov, idet mange besvarelser henviser til tidligere »græsrodsbevægelser« af forskellig art – og hermed altså peger på, at dét at »være på græs« kunne være den forbindelse, der i dag mangler mellem seminarium og folkeskole.

En anden gennemgående indfaldsvinkel i vurderingen af læreruddannelsen antydes af følgende besvarelse af spørgsmålet om »uddannelsen *som helhed* har kvalificeret dig godt nok«: »fagligt ja – pædagogisk nej«.

Der er i forlængelse heraf mange positive betragtninger omkring det faglige udbytte, – nogle mener endda »overkvalificering«. Men det hyppige hjertesuk er, om ikke noget (mere) af tiden i liniefagene kunne anvendes til at bringe stoffet ned på folkeskoleniveau med større vægt på lærebogssystemer etc. – og hermed munder det ud i ovennævnte teori/praksis-forhold igen.

Mange fra 1970'erne tilføjer det oversete problem, at man i reglen ikke kommer til at undervise i sine liniefag: hvad bliver egentlig konsekvenserne heraf for læreruddannelsen?

Jo. Vi lærer vel nok engang af den kritik, som her kort er refereret. Den bekræftes af, hvad der oplyses fra mange andre kilder og hvad vi giver udtryk for internt. Men bevægelsesfriheden begrænses nu engang af lovgivningen. Alligevel er vi i gang med at analysere muligheder for at komme den også i denne spørgeskemaundersøgelse fremkomne kritik i møde – eventuelt ved forsøgsordning. Bestræbelserne går i korthed ud på at opnå pædagogisk engagement *uden* at give slip på faglig dybde, men på en sådan måde, at de pædagogiske fag mere direkte indgår i bestræbelserne på at opnå »folkeskolerelevans« (det i undersøgelsen hyppigst anvendte begreb). Folkeskolerelevans må, som mange af besvarelserne er inde på, ikke betyde en forfladigelse af uddannelsen.

I dette reformarbejde er det tungtvejende, at 85 % besvarer spørgsmålet »om din uddannelse *som helhed* har kvalificeret dig godt nok« benægtende.

Hermed skal udtrykkes tak til dem, som gjorde sig besværet med at hjælpe os videre i det ikke ganske enkle arbejde at forbedre læreruddannelsen. Besvarelserne bar som helhed præg af et reelt ønske om at bidrage konstruktivt.

Den grænseløse vækst - ven eller fjende?

Et tema i forskellige belysninger

Vækst- og udviklingstro

Af lektor Kaj Mogensen

»Man kan da ikke standse udviklingen.« – »Vi må følge med udviklingen.« Indtil for få år siden var de sætninger, som jeg begyndte denne artikel med, selvfølgelige og uproblematiske. De kunne uden videre bruges som argumenter i samtalen i familien om anskaffelser af »forbrugsgoder«. Hvor mange har ikke brugt sætningen, da man skulle anskaffe farvefjernsyn? Sætningerne blev også uden videre brugt i den politiske debat som argumenter, selv om de jo sprogligt er postulater. Når man havde sagt »udviklingen«, så mente man at have fremført en argumentation. Det er der stadigvæk nogle, der mener.

Men der er efterhånden mange, der ikke betragter »udviklingen« som et argument i sig selv. Og når politikerne bruger sætningen »man må da følge med udviklingen«, så spørger flere og flere: »Hvorfor det?«

Udviklingsbegrebet er blevet problematiseret. Hvad forstås overhovedet ved udvikling? Er udviklingen ved at løbe løbsk? Er der »grænser for vækst«? Hvilken indflydelse har den tekniske og økonomiske udvikling på den økologiske balance og for forholdet mellem mennesker på det etiske plan? Der er mange, der føler, at vi lever »på afgrundens rand«, og at det har noget med »udviklingen« at gøre.

For at kunne tage stilling i denne debat kan det være værdifuldt at spørge om udviklingsbegrebets opståen og sammenhæng med vor livs- og verdensanskuelse. Men først, hvad forstår vi egentlig ved udvikling? Ved *udviklingen* forstår vi *materiel vækst*. Udviklingens mål er at forøge den materielle levestandard. I begyndelsen var der tale om en opfyldelse af en række fundamentale behov: tilstrækkelig mad, sundhed og sikkerhed. Men det karakteristiske ved det vesterlandske udviklingsbegreb er, at det ikke drejer sig om at realisere bestemte mål, men om en aldrig ophørende proces. Man har regnet med, at der ikke var

grænser for, hvor meget natur der kunne omdannes til forbrug. *Udviklingen* blev en mytologisk størrelse, der fulgte sine egne iboende love. Udviklingen gik sin egen gang, og vores opgave var »at følge med«. Denne udviklingstro kan imidlertid kun opretholdes, så længe det virkelig kan lykkes at producere flere varer. Når vi er begyndt at sætte spørgsmålstegn ved udviklingen, skal vi såmænd ikke tro, at det skyldes, at vi er ved at blive klogere. Det skyldes ganske enkelt, at naturen er ved at stritte imod udviklingen, at udviklingstroen har vist sig at være en menneskelig dogmatisk tro, der nu støder mod naturens egen iboende lov, der siger, at der *er* »grænser for vækst«. Problemet er så, om vi igen kan leve sådan, at vi ikke støder an mod de naturgivne grænser, eller om vi har startet en »udvikling«, der ikke kan standses, men som med en ukendt hastighed fører os sikkert mod afgrunden? Vil det gå os, som det gik de store fortidsøgler, der udviklede sig til døde?

Hvis vi skal kunne forholde os kritiske til udviklingstanken (og kritisk betyder her analyserende og vurderende), må vi spørge om, hvordan udviklingstroen er opstået og om, hvordan det kunne gå til, at udviklingen blev opfattet som en naturlov, som mennesket var underkastet.

Et fingerpeg om, hvor vi skal søge efter udviklingsdogmets opståen, får vi ved det faktum, at der er tale om et *vesterlandsk* fænomen. Hvis *udviklingstanken,* hvis grunddogme er, at livets lykke består i aldrig ophørende materiel vækst, findes uden for den vestlige verden (Europa incl. Sovjetunionen og USA), så skyldes det indflydelse fra vesten, ja, denne indflydelse er selv et produkt af »udviklingen« (verdenshandel, kolonialisme etc.). Når udviklingsdogmet er et vesterlandsk fænomen, peger det i retning af, at dette dogmes opkomst må ses i sammenhæng med kristendommen. Og sådan forholder det sig også.

Den vesterlandske udviklingstankes rødder er den bibelske skabelsestro og det bibelske historiesyn. Vi sorterer og ordner vore iagttagelser i nogle ganske bestemte kategorier. Blandt disse kategorier kan nævnes *tiden, rummet* og *stoffet.* Tiden og stoffet eksisterer ikke uden for os selv, men eksisterer i og med vores erkendelse af omverdenen. Disse kategorier skabes af og holdes i live af sproget. Sprogets grundlæggende former er de fortællinger, ud fra hvilke vi tyder tilværelsen – vores liv og vores verden. De fortællinger, som vi i den vesterlandske tradition tyder tilværelsen ud fra, er de bibelske fortællinger. Den bibelske tradition består af en broget samling skrifter, der indeholder en lang række litterære genrer og mange forskellige sprogformer. Men den dominerende genre er *historiefortællingen.*

Der er en meget nær forbindelse mellem et folks foretrukne religiøse genre og dets livsforståelse. Den oprindelige og foretrukne religiøse genre i græsk religion og de østlige religioner er *myten.* Myten udtrykker det evigt uforanderlige. Den afspejler livets gentagne rytme, årstidernes vekslen, livet og døden, som det uforanderlige i den menneskelige tilværelse. Myten skildrer det statiske, den peger bagud mod det, som var, og som derfor bestandigt vil være. Mytens figur er cirklen, hvor alt til sin tid vil vende tilbage.

Meget tyder på, at myten har haft en mere fremtrædende rolle i gammel israelitisk religion, end det fremgår af bibelen.

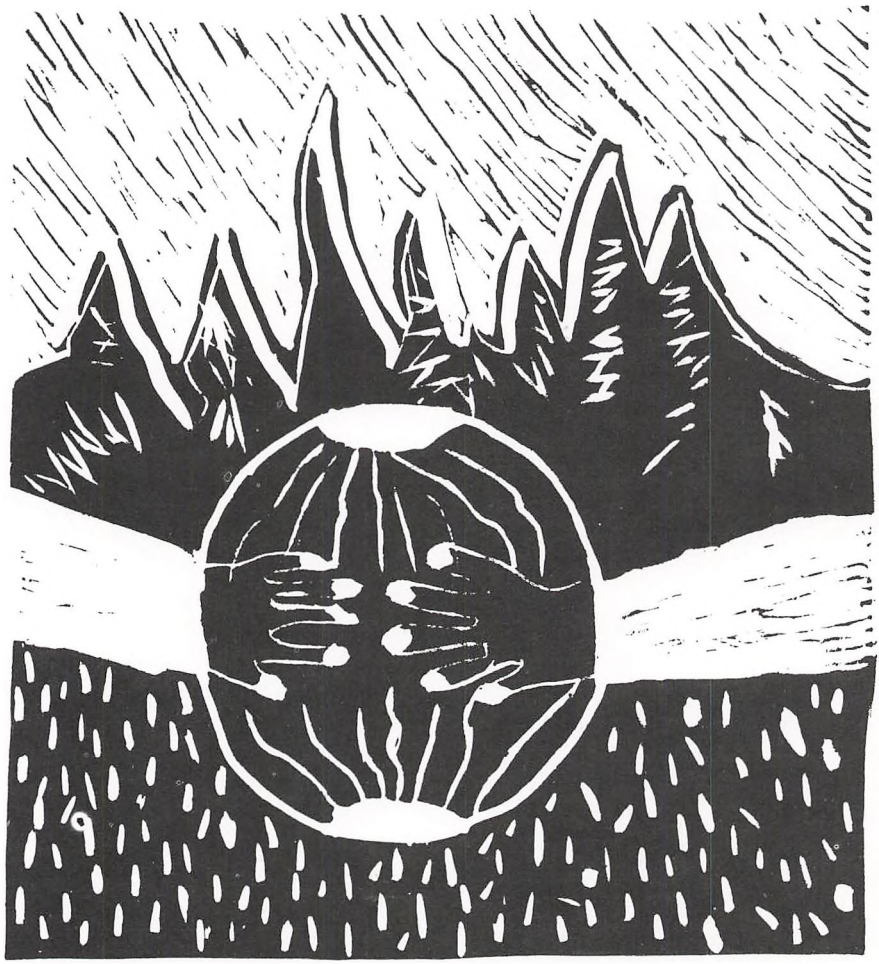

Der er en række reminiscenser af en kamp i urtiden mellem de ødelæggende kaosmagter og de gode skaberkræfter. Der er spor af gamle frugtbarhedsmyter, der afspejler årstidernes vekslen i naturen. Men det karakteristiske er, at myten er blevet indordnet i en anden genre, *historiefortællingen*.

Den vesterlandske udviklingstro hænger sammen med den opfattelse af historien, der er opbevaret i den bibelske tradition, og som har virket op igennem Europas historie, først og fremmest ved en bestandig gentagelse af denne historiefortælling.

Det karakteristiske ved denne historiefortælling er troen på, at Gud primært handler med sit folk *i* og gennem historiske begivenheder. Derved får Gudsbegrebet sin egen dynamik. Når man spørger den

gammeltestamentlige tradition om, hvem Gud er, så svares der ikke med dogmer, filosofiske betragtninger eller myter. Der svares med historiefortælling. Gud er ikke den evige begyndelse, grunden under al væren eller »magten til at være til i alt, hvad der er til«, men han er Jahve, der førte »vort folk ud af Ægypten«. Det er begivenheder i det historiske forløb, der indgår i Israels trosbekendelse. Gud virker i historien, og han vil føre sit folk mod det mål, han har fastsat: folkets frelse.

Det betyder, at det historiske forløb – forandringen – bliver det sted, hvor Gud handler. Gud er ikke ét med historien, han virker *i* historien. Men hvis man glemmer det, guddommeliggøres historien – bliver selve forandringen opfattet som noget guddommeligt. Det betyder, at forandringen som sådan opfattes som en »evig værdi«.

Den vesterlandske udviklingstanke hænger nøje sammen med det bibelske syn på, at Gud virker i historien. Men der er ikke tale om identiske tankegange. I Det gamle Testamente er der en klar opfattelse af, at Gud står uden for – »over« – historien og virker i og gennem det historiske forløb. Derved bliver der tale om såvel mulighed for kritik som for solidaritet med »udviklingen«. Når Gud ikke »går op« i det historiske forløb, kan han blive en kritisk instans. Det vidner de gammeltestamentlige profeters »så siger Herren« om.

Men når det bibelske historiesyn sækulariseres, så er der ikke længere nogen kritisk instans. Så fjernes Gud som »den transcendente, kritiske faktor« i forhold til historien, og det historiske forløb guddommeliggøres. Historiens sækularisering er dens guddommeliggørelse. Det vil altså sige, at den vestlige udviklingsdogmatismes væsentligste årsag er det bibelske historiesyns møde med sækulariseringen.

Forudsætningen for denne sækularisering er så ironisk nok også den bibelske tradition, først og fremmest den gammeltestamentlige skabelsesmytologi (1.Mosebog kap. 1 og 2). I mange skabelses/tilblivelsesmyter fortælles om, hvordan verden bliver til ud af guden selv, således at det er den guddommelige kraft, der strømmer ud og tager form som verden. Det karakteristiske for den bibelske skabelsesmytologi er, at Gud står uden for verden og lader denne blive til ved et guddommeligt skaberord. Verden skyldes Gud, men er noget i forhold til Gud fremmed. Verden er ikke guddommelig, men er genstand for Guds omsorg. Mennesket er på samme måde skabt af Gud. Der er ikke tale om, at mennesket er beslægtet med Gud. Mennesket er ikke et barn af Gud i »fysisk« forstand. Der er ingen gnister af det guddommelige lys i mennesket. Gud og mennesket står som skaber og skabning over for hinanden. På samme måde står mennesket over for verden. Gud har givet mennesket et guddommeligt mandat i forhold til verden. Mennesket er i forhold til jorden den betroede forvalter. Der er en afgørende forskel mellem denne bibelske mytologi og østerlandsk mytologi, hvor det er enheden, der er mytens pointe. Mennesket, Gud og verden er her et og det samme. Den bibelske skabelsestanke rummer således kimen til sækulariseringen. Det sker, når forvalteren gør sig til herre. Hvis mennesket fra starten er ét med både Gud og verden, er en frigørelse ikke mulig. Men hvis mennesket fra starten af er fremmed i forhold til Gud og verden, er der kun tale om gradsforskel mellem at være forvalter og at være herre.

Det sækulariserede historiesyn betyder, at udviklingen guddommeliggøres, og det sækulariserede skabelsessyn betyder, at mennesket guddommeliggøres. Og lagt sammen betyder det, at udviklingen forstået som materiel vækst bliver menneskets mål. Om man så mener, at udviklingen er herre over mennesket, eller at mennesket er herre over udviklingen, beror på hvad der har dominans. Hvis det er det sækulariserede historiesyn, der dominerer, vil man sætte udviklingen over mennesket. Hvis det er det sækulariserede skabelsesbegreb, der har dominans, vil man understrege menneskets uanede muligheder.

Såvel det sækulariserede historiesyn som det sækulariserede skabelsesbegreb mangler den kritiske instans, som troen på Gud, der står over historien og skabelsen, udgjorde.

Det er da også karakteristisk, at den tekniske udvikling og vestens begyndende sækularisering falder sammen i tid. Her kan nævnes oplysningsfilosoffernes afskaffelse af det personlige gudsbegreb og Hegels guddommeliggørelse af historien. Hos Hegel blev gud og det historiske forløb ét og det samme. At sige, at gud er ét med det historiske forløb eller at sige, at der slet ingen gud er, giver ikke den store forskel. Det afgørende er, at udviklingen følger sine egne iboende love.

Om man mener, at udviklingen skyldes verdensånden, der udfolder sig i tiden med nødvendighed, eller om man mener, at udviklingen forårsages af den forandring af produktionsforholdene, som forøgelsen af produktivkræfterne medfører, giver ikke den store forskel. I virkeligheden er der kun en gradsforskel, hvad dette angår, mellem en dogmatisk marxisme og en liberalkonservativ verdensanskuelse. Karl Marx er dybt påvirket af jødisk-kristen verdensanskuelse og ville aldrig være opkommet i en hinduistisk sammenhæng. Hvad troen på grundlæggende værdier angår, og på hvordan disse værdier tilvejebringes, er der ikke større forskel mellem marxister og liberale. Den eneste betydningsfulde forskel er, at de liberale mener, at de materielle værdier opnås ved fri konkurrence. Det vil sige ved retten til for dem, som har flest materielle værdier at holde fast ved og forøge disse, medens marxisterne mener, at værdierne skal tages fra dem, som har dem. Men hvad de to hovedstrømninger i vestlig politisk ideologi har tilfælles er mere betydningsfuldt, end hvad der skiller dem. De har en fælles tro på, at udviklingen forstået som vækst i materielle »goder« er livets mening. Og de har en fælles tro på, at det fortsat er muligt at forandre naturen til »ting«. Det er da også karakteristisk, at de steder, hvor henholdsvis den marxistiske (Sovjet) og den konservativ-liberale ideologi (USA) har inkarneret sig i et politisk system, er der tale om udvikling uden grænser og uden hæmninger. På begge sider af »grænsen« har man »udviklet« et militærapparat med bomber, der kan få Johannes Åbenbaringen realiseret på få minutter, ligesom man kynisk forsyner den øvrige verden med våben, som man uden skrupler sælger til højre og venstre.

Når jeg nu har anført, at udviklingsdogmet er ved at føre os ud over afgrunden, og at dette dogmes oprindelse må søges i sækulariseringen af den bibelske tradition, først og fremmest skabelsestroen og historiesynet, så kan man spørge, om jeg nu mener, at vi skal reddes ved enten at droppe den bibelske tradition helt eller at føre »ud-

viklingen tilbage« til den ikke-sækulariserende kristne enhedskultur.

Begge dele er naturligvis umuligt. Vi er en del af den bibelske traditions virkningshistorie. Det kan vi ikke sætte os ud over, hvadenten vi vil eller ej. Vi kan heller ikke pludselig ophæve sækulariseringen. Spørgsmålet er så, om det ikke er helt håbløst. Om udviklingen ikke har så meget fat i os, at den ubønhørligt vil føre os ud over afgrundens rand.

Om det, vi kalder politik, ikke blot er småjusteringer, der består i at vælge, hvilken sti der skal følges mod afgrunden. Masser af mennesker har i vor tid den opfattelse, og det præger hele livsstemningen, der kendetegnes ved dyb depression. Andre lukker bevidst både øjne og ører og forsøger at glemme eller fortrænge verdens problemer med ugeblade, popmusik, alkohol eller religiøs vækkelse. Kan vi gøre os til herrer over udviklingen? Og vil det være bedre, hvis *vi* blev herrer over udviklingen igen? Er der håb for os?

I vores forsøg på at bremse op i færden mod Ragnarok kan vi måske få to forbundsfæller, som vi ikke har regnet med. Den første er naturen. Udviklingsdogmet er ikke en naturlov, men en ideologi. Men naturens økologiske balance er en naturlov. »Grænser for vækst« er ikke i første omgang et moralsk slogan, men en simpel naturlov. Der er altså naturgivne grænser for udviklingen. Knaphed på ressourcer

kan tvinge os til at stoppe den uhæmmede vækst. Kampen mod miljøødelæggelse er ikke sat igang af moralske grunde, men fordi nøden simpelthen har tvunget os. Når man i Kina har bestemt, at hver kineser skal plante et par træer, er årsagen ikke økologisk vækkelse, men simpel nød. Hvis verdens ressourcer skal fordeles på en anden måde mellem de såkaldte I-lande og U-lande, er årsagen ikke medlidenhed eller ansvarsbevidsthed, men en erkendelse af, at nøden i den tredie verden udgør en trussel mod I-landenes sikkerhed. Naturen vil altså med naturnødvendighed reagere mod den fortsatte udvikling. Spørgsmålet er så, om det er for sent? I naturen går arter regelmæssigt til grunde, måske er vi nået til dette punkt, hvad angår mennesket. Så var »udviklingen« alligevel en »naturlov«?

Her kan vi så få hjælp fra den anden uventede forbundsfælle, nemlig teknikken. Teknikken er et produkt af udviklingstroen og samtidig det vigtigste redskab i udviklingens tjeneste. Men teknikken er neutral. Den kan både bruges til at udvikle atomkraft og vedvarende energi. Den kan både bruges til at montere og demontere bomber. Den kan både bruges til at udvikle effektive miljøødelæggende produktionsmåder og til at udvikle miljøbeskyttende foranstaltninger i industri og landbrug. Når naturen begynder at slå igen, kan det ske, at teknikken skifter retning og bliver tjener for en anden herre. Alt dette er på ingen måde ukompliceret. Men der er ingen anden vej. Teknikken kan ikke ophæves. Men måske er det muligt at gøre den til middel for et nyt mål.

Men en forudsætning for, at vi kan opnå den nødvendige tidsfrist, der skal til, for at teknikken kan bruges til at realisere nye mål, når naturen har reageret, er, at vi ikke helt opgiver *håbet*. En anden forudsætning er, at vi ikke opgiver *samtalen* om, hvad vi forstår ved udvikling og om, hvad vi mener er værdi, og hvor vi skal søge livets mening. *Håbet* og *samtalen* er begge kritiske instanser i forhold til det naive og udspekulerede udviklingsdogme. Og de betinger gensidigt hinanden. Hvor håbet ikke længere lever, stopper samtalen. Og når samtalen er stoppet, er der ikke mere noget at håbe på.

Den naive udviklingstro og dermed forbundne udviklingsterror er et produkt af en forvrænget og perverteret omgang med den bibelske tradition. Den hænger sammen med en isolering af enkelte bibelske motiver fra det bibelske helhedssyn. Verden kan ikke frelses ved en tilbagevenden til mytefortælling og religiøst sprog alene. I det hele taget er det ikke sikkert, at verden overhovedet kan frelses.

Men et middel for håbets fastholdelse og for samtalens begyndelse og fortsættelse kan være den omfattende bibelske fortælling. Denne fortælling viser os historien som menneskers liv og virkelighed. Og den viser os Gud, som både handler i historien og står uden for historien som kritisk instans. Den viser os verden som Guds skabelse og viser os samtidig vores ansvar og vores begrænsning. Og den viser os den selvopofrende kærligheds magt samlet i mennesket Jesus af Nazarets liv og død.

Hvis ikke udviklingen skal løbe helt grassat, må det dynamiske og det statiske, det historiske og det evige afbalancere hinanden, som det sker i den omfattende bibelske fortælling, hvor forkyndelsen af syndernes forladelse og det evige liv kan relativere udviklingstroen så meget, at der både kan håbes, handles og standses op.

Samfund, skole og religionsundervisning

Af lektor Henning Fogde

Når man gennem lang tid har arbejdet med skolens undervisning i kristendomskundskab/religion, og når man, som jeg selv, synes, at faget rummer beskæftigelse med en række udfordringer, uden hvilke livet bliver både tomt og meningsløst, kan det være svært at forlige sig med, at elever i en almindelig dansk skole tilsyneladende mener noget helt andet. Og dog er det formentlig rigtigt. En undersøgelse omkring folkeskolens fag, foretaget af Danmarks pædagogiske Institut i 1978, viser det måske ikke overraskende, at faget er et af de lavest prioriterede i skolens fagkreds. Et stort flertal af skolens elever og en del lærere og forældre synes at mene, at undervisning i religion er både overflødig og helt uvedkommende.

Et flertal af eleverne i folkeskolen møder altså op til undervisningen i kristendom/religion uden særlig interesse, uden forståelse for denne undervisnings betydning og dermed formentlig også uden lyst til at engagere sig aktivt i de problemstillinger, der rejses i timerne. At faget rent faktisk opleves som mindre væsentligt, understreges af den status, faget har fået på 10. klassetrin. Her er det nemlig ikke obligatorisk, men et tilbudsfag uden afsluttende prøver. En landsomfattende undersøgelse fra 1979 viser, at kun få elever det år valgte faget i 10. klasse, nemlig kun ca. 200 ud af en årgang på ca. 40.000.

Det er altså ikke let at være religionslærer i dagens skole, selv om et af de mest opmuntrende træk ved den førstnævnte undersøgelse var, at en forholdsvis stor gruppe af landets lærere fortsat synes at kunne se en mening med faget (ill. næste side).

Et tilbageblik

Da man indførte folkeskoleloven af 1958, var jeg ung lærer. Der var megen uro i skolen dengang. Mange nye krav og mange ændringer blev med den nye lov væltet ned over os. Først og fremmest skete der en omfattende centralisering. Det gamle skel mellem landsbyskole og købstadsskole forsvandt til fordel for et ensartet skoletilbud, og nye store centralskoler rejstes til afløsning af mange mindre skoler rundt om. Det var også på det tidspunkt, at man for første gang med et vist held fik opstillet et alternativ til realklasserne i form af 8.–9. klasse med et helt andet undervisningstilbud, med nye prøveformer etc. Men på trods af uroen, forandringerne og de mange nye krav husker jeg alligevel tiden som fyldt med entusiasme og tro på skolen, på uddannelsen og fremskridtet hos langt de fleste af lærerne.

Næppe mange af os, der var unge dengang, tvivlede på væksten og fremskridtet, og vi følte os overbeviste om skolens naturlige plads i denne vækst og i dette fremskridt. Som religionslærer husker jeg specielt vore mange forsøg på at »modernisere« undervisningen, tilføre den nye hjælpemidler, nye metoder og tildels et nyt indhold, der kunne overbevise eleverne om, at der ikke blot var tale om et fag, der greb

Indstilling til fagene

Indstilling til betydningen af skolens fag og fagområder hos elever, forældre og lærere i Danmark i 1978.

Svarprocenter ved summen af svarmulighederne »særdeles vigtigt« og »vigtigt«.
(Antal: elever = 197; forældre = 118; lærere = 131).

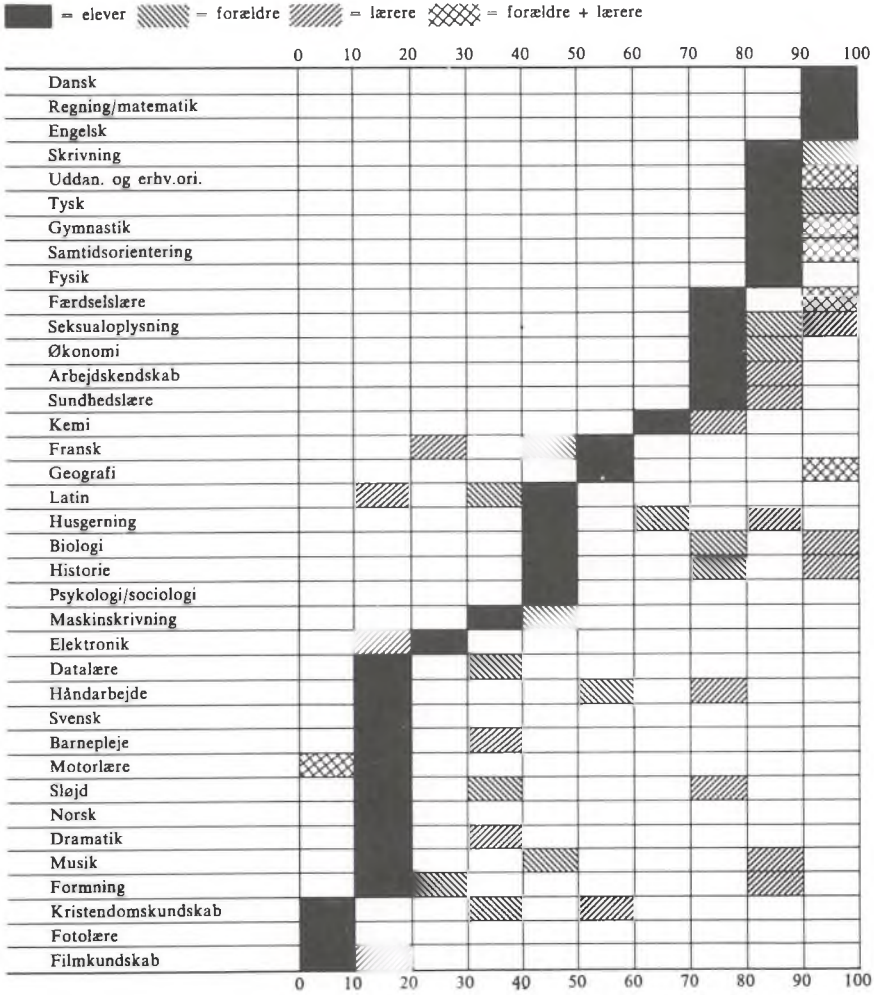

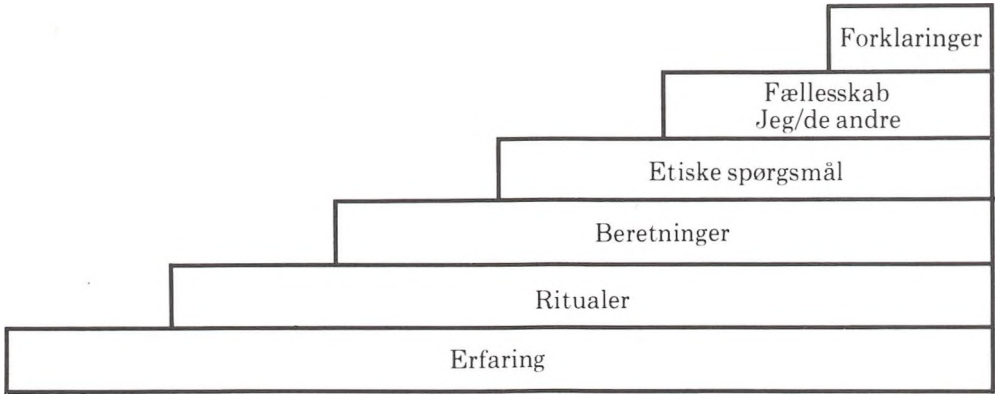

Den engelske religionshistoriker Ninian Smart har foreslået, at man beskriver en religion ved hjælp af seks dimensioner.

tilbage til noget forældet og værdiløst, men om stof, der var spændende og aktuelt for tiden.

Et kort kig i de lærebøger, vi dengang beskæftigede os med, afspejler da også en undervisning, der eksempelvis er optaget af at beskrive kristendom og kirke som en velfungerende og uundværlig del af det moderne samfund. Men det er samtidig en kristendom, der ikke sætter egentlige spørgsmålstegn ved sin tid. Den var privat, ufarlig og dermed måske for mange i dybeste forstand ligegyldig, vil nogen i dag sige. Vil man som den engelske religionshistoriker Ninian Smart betragte religionen og dermed også kristendommen som et kompleks af seks dimensioner (se ill.), må vi erkende, at vi var overfladiske. Ninian Smart vil med sin model understrege, at den menneskelige erfaring, arbejdet med livsproblemerne og den deraf følgende oplevelse af tilværelsens religiøse dimension er det bærende i al religion. Deraf udspringer det religiøse udtryk (riten), og fortællingerne er netop nedslag af denne erfaring, hvorimod de »færdige« forklaringer, regler etc. er noget sekundært. Men netop her var vi tilbøjelige til at begynde, måske først og fremmest fordi vi var bange for at bryde ind i en privatsfære, hvor vi ikke mente, undervisningen havde noget at gøre.

Skolen var fyldt med valg og med muligheder, ikke blot for eleverne, men også for den unge lærer. Vi forsøgte at se frem og var overbeviste om, at sådan måtte det fortsætte, og at fremtidens skole i endnu højere

Skemaet på foregående side:
Svarprocenterne er angivet i grupper med 10 % i hver, således at svar fra for eksempel 97 % ved faget engelsk giver en markering i gruppen med procentangivelser mellem 90 % og 100 %.
Hvis lærernes eller forældrenes svar ikke er indtegnet, betyder det, at de falder sammen med elevernes svar.
Fra tidsskriftet: Forskningen og samfundet nr. 10/79.

grad end den daværende ville blive en skole med mange valg og med mange muligheder, hvorimellem eleverne så måtte vælge sig ind på det, der var deres interesseområde. Og netop denne forestilling om fremtidens skole var det vel, der fik mange af os til at ivre for, at religionsundervisningen i en kommende skolelov måtte få en ny status. Vi ønskede at tage konsekvensen af, at hele skolen nu var en fri og uafhængig samfundsinstitution, og ikke som i gamle dage en halvvejs kirkelig institution med kirkeligt tilsyn osv. Vi frygtede at religionsundervisningen, der jo stadig i hvert fald officielt var en kirkelig undervisning, skulle blive skubbet ud på et sidespor, blive et tilbudsfag for de særligt interesserede eller bekendende og ikke mere en del af skolens obligatoriske fagkreds. Vi oplevede vel også, at de gamle bindinger til kirken belastede faget med en række fordomme, man måske nok kunne bryde i samværet med den enkelte klasse, men som ustandselig måtte gøres til genstand for behandling. Skolens hele arbejde var i 60ernes skole præget af en optimistisk tro på fremskridt og på vækst, samfundsmæssigt og individuelt. Religionsundervisningen kunne ikke bære at føle sig mistænkt for ene af alle fag at ville presse sine deltagere ind i bestemte (forældede) skemaer og holdninger.

Derfor ivrede vi for, at faget med en ny skolelov skulle sidestilles med skolens øvrige fag, og derfor var det vel også, at den såkaldte kristendomsundervisningskommission i en betænkning fra 1971 så stærkt understregede, at faget i en fremtidig skole måtte blive rent kundskabsmeddelende og uden nogen særlig påvirkningsmæssig forpligtelse ud over den, der ligger i alle fag, ja, at en særlig påvirkning her som i andre fag ikke måtte eller burde finde sted, som det uden videre blev fastslået.

En ny skolelov

Som det vil være bekendt, fik faget kristendomskundskab (som det kom til at hedde) med skoleloven af 1975 en ny placering, der i hvert fald teoretisk ligestillede det med skolens øvrige fag, og som understregede dets karakter af kundskabsmeddelelse uden nogen anden binding til folkekirken end den, fagets stof naturligt indebar.

Således skulle alt være såre godt, og der skulle være mulighed for at gå videre med faget ad de veje, som 60erne havde afstukket.

Imidlertid synes en undersøgelse som den i indledningen nævnte og vel også mange læreres daglige erfaring at vise noget ganske andet.

Enhver religionslærer kender til trivialitet spørgsmål af typen: »Hvad skal alt dette gøre godt for? Vi lærer jo ikke noget, som vi kan bruge til noget, når vi engang kommer ud af skolen?«

Naturligvis kan spørgsmålet formuleres forskelligt, men grundholdningen synes overalt den samme, og den afspejler måske alt for godt den grundholdning og det adfærdsmønster, der i dag kan siges at karakterisere i hvert fald de ældste af folkeskolens elever, og det peger med al ønskelig tydelighed på de interesser, som eleverne generelt prioriterer i deres skoleforløb.

Man ønsker sig først og fremmest »nyttige« kundskaber, man ser hen til karaktererne og til prøverne, der jo kun afholdes i de såkaldte kompetencegivende fag, og man er tidligt opmærksomme på det arbejdsliv, som der jo tales og diskuteres så meget om derhjemme, i pressen osv. Bag-

grunden for, at det er sådan, skal nok søges i det faktum, at det optimistiske samfund, jeg og min generation engang oplevede som unge lærere i folkeskolen, nu er borte. Det er brutalt afløst af et samfund i krise, først og fremmest økonomisk, men også menneskeligt. Udvidelser og fremgang er afløst af nedskæringer og tilbagegang. Arbejdsløsheden rammer ikke mindst de unge og skærper konkurrencen mellem dem. Altsammen må det sætte sine spor også på det daglige skolearbejde og på elevernes indstilling til fagene og til undervisningen.

De børn, der i dag færdes i skolen, er børn af forældre, for hvem vækst og fremgang var naturlige og selvfølgelige ingredienser af det liv, de skulle give videre til deres børn. Ikke sært, hvis det af og til giver sig dramatiske udslag. Man bliver bange, og man bliver usikre uden dermed at magte en eftertænken af hele livsmønstret. I stedet søger man at slå sig igennem forsøger at holde fast ved det, som var, og klare sig.

Rundt om i kommunerne arbejder politikerne febrilske på at finde måder at spare på. Og skolen må naturligvis også holde for. Det betyder øget styring og øget kontrol med, hvad pengene anvendes til. Når der ikke mere er råd til alt det, som var før, ja så må man søge bevaret det mest *nødvendige*. Og det nødvendige er alt det, som folk uden videre kan se tjener samfundet, d.v.s. det som kan bruges til noget. Politikernes krav og elevernes ønsker synes altså et langt stykke hen ad vejen at falde sammen. Det er ikke sært, hvis en og anden lærer på denne baggrund mister modet og kræfterne til at prøve nye ting, til at eksperimentere eller »lege« med nye muligheder. Der er næppe heller noget at sige til, at eleverne først og fremmest anskuer skolen som et instrument i kampen for at placere sig i samfundet, og at man i denne kamp først og fremmest tænker på sig selv og mindre på fællesskabet.

De ældste elever i skolen er sig bevidste, at det er færdigheder og kunnen, der umiddelbart vil blive kaldt på i årene efter skolen. Dem må man derfor prioritere. Der må man lægge sine kræfter, mens mindre »nyttige« fag skubbes til side eller i hvert fald ofres mindre opmærksomhed. Her kan man slappe af, engagere sig eller lade være. For faget kristendomskundskabs vedkommende kan man endog lade sig fritage, hvis man kan overtale sine forældre til at underskrive en begæring herom. Men konsekvensen for totaloplevelsen af skolen er forstemmende. Den bliver for de fleste først og fremmest et middel til brug i kampen for en placering i erhvervslivet, så man ikke falder igennem og bliver en del af en mere eller mindre overflødig *restgruppe*.

Kristendomskundskab – et fag i krise

Der er flere af skolens fag, der på denne baggrund er kommet i vanskeligheder. Kristendomsfaget er et af dem.

Det var uden tvivl helt nødvendigt, som det skete med 1975-loven, at frigøre dette fag fra de gamle bindinger til kirken og til en undervisning, der var »i overensstemmelse med folkekirkens evangelisk-lutherske lære«. Disse formuleringer rakte tilbage til et samfund, der i hvert fald på overfladen var præget af en enhedskultur og et ensartet værdisæt, der gjorde det helt naturligt for både lærere og elever at identificere sig med den fælles arv. Sådan er det ikke mere, og vi kan ikke gennem lovbud eller gennem forordninger tvinge samfun-

det tilbage til disse positioner. Vi kan heller ikke appellere til en forpligtethed, som ikke er til stede.

Men var det således forståeligt og nødvendigt at frigøre faget fra de gamle bindinger, var det måske betænkeligt, når man i stedet ikke vidste andet at pålægge faget, end at det skulle formidle kundskab, og at dets mål alene skulle være at give eleverne viden om kristendommen, færdighed i at opfatte bibelske tekster og forståelse for religiøse begreber og problemer og derigennem et bedre grundlag for at erkende og tage stilling til menneskelige livsspørgsmål af såvel individuel som social art, som det formuleres i fagmålsbeskrivelsen.

Ønsket om ligestilling med folkeskolens øvrige fag kom til at ske på disse fags betingelser, så at kristendomsfaget alene blev et videnskabs- og kundskabsfag, som der skulle undervises i så objektivt, neutralt og værdifrit som muligt. Af angst for at føre den ideologiske strid ind i denne undervisning blev megen religionsundervisning præget af den pædagogik, der af nogle hånligt kaldes »sparekassepædagogik«, d.v.s. en ensidig intellektuel og begrebsmæssig indlæring og tilegnelse af kundskaber og færdigheder. Videnstilegnelsen blev et mål i sig selv, men samtidig bremsedes fagets muligheder for at blive et fag, hvor holdninger og værdier kunne bringes frem til efterprøvelse og drøftelse. Der blev ikke plads til, at faget kunne udvikle sig til det fundamentale dannelsesfag, mange af dets fortalere egentlig havde drømt om, og frygten for »indoktrinering«, og hvilke andre navne man kunne finde på at bruge om en engageret undervisning, der rakte ud over den blotte videnskabs- og færdighedsindlæring, holdt mange lærere tilbage for i det hele taget at prøve at bruge faget til at fastholde eleverne på den helt nødvendige drøftelse af eksistensspørgsmålene, om meningen med tilværelsen, om holdninger, værdier, adfærdsnormer og mønstre.

Når så dertil kom, at eleverne alligevel væsentligst interesserede sig for at score points på erhvervskvalificerende områder, er der måske ikke noget at sige til, at en og anden lærer gav efter og undertiden lod sine elever skrive engelsk stil i religionstimen.

Vej ud af krisen?

Faget kristendomskundskab kan så lidt som noget andet fag i skolen betragtes isoleret. Dets udvikling og problemer hænger uløseligt sammen med skolens problemer som sådan, og de kan kun løses i sammenhæng hermed.

De ændringsforslag, der fra tid til anden fremkommer i bestræbelsen for at komme faget i møde og give det bedre rum, kan da heller ikke forventes at give faget nogen grundlæggende hjælp, med mindre de rækker bag om ydre problemer som timetal og timeplacering. Naturligvis skal også sådanne problemer løses, og naturligvis kan en undervisning i et hvilket som helst fag bedre fungere med to timer ugentlig end med kun en enkelt time, og naturligvis kan den bedre fungere med en indskrænket fritagelsesparagraf end med en fritagelsesmulighed, der lader læreren leve med elevernes stadige trussel om at framelde sig undervisningen.

Men en egentlig hjælp til en fundamental ændring af fagets situation må medtænke de indholdsmæssige problemer såvel som skolens hele situation, og forudsætningen er først og fremmest, at en ny lærergenera-

tion kan få øje på problemet og sammen med forældre og myndigheder vil erkende, at der er brug for at standse op og ikke uden videre lade sig diktere hverken af en vækstfilosofi, der så åbenbart har lidt skibbrud, eller af en katastrofestemning, der uden videre lader hensyn til livsindhold og til fællesskab vige for en individuel kamp for overlevelse. Religionsundervisningens opgave og muligheder må igen forsøges set i sammenhæng med skolens hele opgave. Den ensidige focuseren på viden og færdighedstilegnelse og det hele bjerg af viden, som enhver religionslærer traditionelt føler sig forpligtet på, må tages op til revision endnu engang og ikke forsøges brugt, som det skete ved 1975-lovens tilblivelse, som en slags dokumentation for, at man nødvendigvis måtte have mange timer i skoleforløbet for at nå det altsammen.

Det er nødvendigt over for en tiltagende *udvendiggørelse* af skolen, som denne artikel har beskrevet den, at skabe plads og virkerum for arbejdet med holdninger og værdier, netop i det sækulariserende, pluralistiske og til en vis grad værdinivellerende samfund, vi lever i.

Det er nødvendigt at drøfte, hvordan vi igen bliver åbne for en beskæftigelse med værdiforestillinger og tilværelsesdimensioner, som ikke blot kristendommen, men al religion, handler om. Det er nødvendigt at drøfte, om elever, forældre og lærere uden videre vil finde sig i, at skolen bøjer af over for den skildrede samfundsudvikling. Et arbejde med først og fremmest kristendommen er ikke blot en registrering af en svunden tids livstydning. Det er heller ikke blot en indlæring af en tekstvidenskabelig arbejdsmetode eller indlæring af et sæt begreber, der måske i de fleste elevers bevidsthed forlængst er sendt på museum. Det er først og sidst en beskæftigelse med et postulat om en værdi, en norm og et levesæt, der til enhver tid sætter helt nødvendige spørgsmålstegn ved menneskers leveform og værdier.

Derfor må også den kommende tids skoleelever have undervisning i kristendomskundskab/religion – ikke som et diktat fra en ydre myndighed om nødvendigvis at tilegne sig bestemte standpunkter eller holdninger, men som et udtryk for, at voksengenerationen ikke mener, at tilværelsen skal modtages passivt, men netop tilegnes i kritisk stillingtagen og i en vurdering af, hvad det mon vil sige at være menneske. Der skal i de kommende år kæmpes en hård kamp for at holde denne mulighed åben i skolen, og kristendomskundskab/religion må finde sammen med beslægtede fag i en fælles bestræbelse. Alternativet er en skole, der i stadig højere grad alene bliver et middel i en øjeblikkelig kamp for overlevelse.

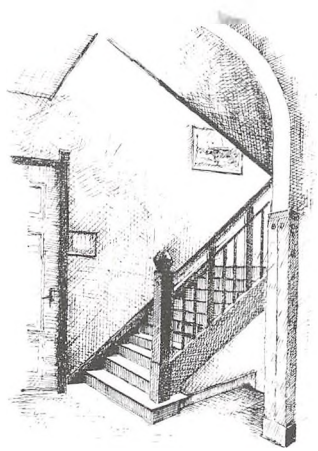

Politik er stillingtagen og handling

Af adjunkt Tage Øe (64)

Det kan næppe overraske, at religionslærere skriver om undervisning, pædagogik, idéhistorie og religionshistorie, at biologilærere skriver om biologi og økologi, pædagogiklærerne om pædagogik og dansklæreren om litteratur. Det er nok knap så indlysende, at en engelsklærer skriver om politik. Der er større risiko for vildfarelser, når man forlader sin egen faglige forankring. Fagfolk – og her tænker jeg på alle mulige slags – har dog ikke patent på deres fag, men må finde sig i, at lægfolk blander sig. De opfattelser, forklaringer og tolkninger, fagfolk når frem til, er ikke neutrale, og endnu mindre er de veje, fagfolk foreslår til løsning af problemer, neutrale. De er naturligvis præget af forskellige værdinormer og grundholdninger. Dette er der ikke noget forkert i. Derimod betragter jeg det som forkert, hvis man ikke erkender dette. Jeg betragter værdinormer, grundholdninger og handlingsanvisninger som politiske i bred forstand, fordi de på en eller anden måde øver indflydelse på min hverdag og på mit liv. Andre vil snarere reservere betegnelsen »politik« til forhold, der er snævert forbundne med politiske partier, til partiegoisme og -taktik. Man kan naturligvis vælge denne snævre opfattelse af, hvad der er politisk; men jeg mener det rummer en stor risiko for den fejlagtige opfattelse, at politik er et afgrænset område, som særligt udvalgte politikere beskæftiger sig med, og for en tilsløring af væsentlige sammenhænge i vores tilværelse. Så derfor kan en engelsklærer i al ubeskedenhed komme med politiske betragtninger.

Udviklingen i vores del af verden har i flere århundreder været kendetegnet ved en stadig voksende evne til at dække vore materielle behov. Vi har i højere og højere grad lært at beherske en genstridig natur. Menigmand har efterhånden fået adgang til en række forbrugsgoder, som kun meget få af vore bedsteforældres generation turde håbe på, og som sikkert ingen af vore tipoldeforældre havde fantasi til at forestille sig. Selv om kvaliteten af vore boliger i dag er meget svingende, har vi dog generelt fået bedre og sundere boliger. Selv om kvaliteten af den mad, vi kan købe, er meget forskellig – ofte er dårlig kvalitet skjult af tilsætningsstoffer og sminke – har vi dog, – indtil for ganske nylig, – fået en bedre og bedre ernæringstilstand og en højere og højere levealder. Der er vist ingen grund til at opregne alle de forskellige måder, som vores såkaldte levestandard er blevet forbedret på. Denne udvikling har kunnet finde sted, fordi vi har lært at anvende en stadig mere avanceret teknik, hvilket igen naturligvis skyldes, at vi i vores kultur har anset denne mere og mere omfattende beherskelse af naturen for ønskelig og etisk rigtig. Bibelens ord om, at mennesket skal gøre sig til herre over naturen, er blevet fulgt. Men en herre kan også kræve så meget af sin tjener, at han bukker under. Der er delte meninger om, hvorvidt dette er ved at ske, og den opfattelse, man har, vil naturligvis være bestemmende for, om man me-

ner »udviklingen« kan og bør fortsætte, eller om den skal ændres.

Med oliekrisen i 1974 fik den industrialiserede verden et chok. Vi blev pludselig mindet om, at de mængder af energi og råstoffer, som vores »udvikling« er baseret på, ikke er uden grænser. Fagfolk såvel som lægmand diskuterer i dag, om vi er ved at nå fysiske grænser for vores materielle vækst. Der fremkommer jævnligt tal for, hvor mange år der vil gå, inden forskellige materielle ressourcer vil slippe op. Naturligvis er der kun en given mængde af de ikke-fornyelige ressourcer på vores klode. Andre ressourcer, for eksempel olie og gas, er ganske vist fornyelige, men kun over så lange tidsperioder, at dette er uden betydning for os.

Sølv, for eksempel, slipper nok snart op. Det vil ikke ske på den måde, at vi i oktober 2003 får at vide: »Så, kære venner, nu er det sket med sølvet. Ikke flere plomber i tæn-

derne og ikke flere fotografier.« Efterhånden som sølvet bliver knappere, vil prisen gå op, og kun de, der stadig er i stand til at betale, vil spørge efter sølv. Med stigende priser vil vanskeligere tilgængelige forekomster begynde at blive rentable, og det begynder at blive rentabelt at forske i og udvikle erstatninger for sølvet.

Set i globalt perspektiv – og det er nødvendigt, når vi taler om materielle ressourcer – vil den rige del af verden være i stand til at »sætte sig« på det sidste sølv, selv om den øvrige – og største del – af verdens befolkning har et lige så stort behov som vi.

Det er karakteristisk for ressourcedebatten i den rige verden, at den først og fremmest drejer sig om de fysiske begrænsninger af vigtige ressourcer. Vigtigere er faktisk fordelingen af dem. Med andre ord: det drejer sig først og fremmest om økonomiske systemer, internationalt og nationalt. Derfor ønsker den tredie verden en ny økonomisk verdensorden; men da det betyder afgivelse af privilegier for den rige verden, går det meget trægt med forhandlingerne. Selv om den dyrere olie er slem nok for den rige verden, er den katastrofal for landene i den tredie verden. At efterspørgsel ikke blot er et spørgsmål om behov, men også om økonomi, illustreres af den svenske forfatter Per Kågeson i »Slöseriets politiska ekonomi« fra 1974:

»I Salvador Allendes tid som præsident var Chile præget af blandt andet lange køer foran slagterbutikkerne. Disse køer forsvandt som ved et trylleslag efter militærjuntaens kup den 11. sept. 1973. Generalerne frigav nemlig madpriserne, og Chiles fattige havde ikke længere råd til at spise sig mætte. Efterspørgslen forsvandt, men naturligvis ikke behovet.«

Begrænsningerne i verdens materielle ressourcer kræver altså ikke blot tekniske og videnskabelige løsninger, men politisk stillingtagen og handling. Det er simpelt hen umuligt for hele verdens befolkning at bruge jordens ressourcer i samme omfang, som vi gør det i den rige verden. Den dag kineserne finder på at bruge toiletpapir, forsvinder verdens skove totalt. Selv om for eksempel træ, rent vand, ren luft og fødevarer er fornyelige, er det naturligvis nødvendigt at finde – og styre – en balance mellem forbrug og fornyelse, og styring er i allerhøjeste grad politik.

Forurening går hånd i hånd med ressourceforbrug – og fornyelse. Forurening har altid fundet sted, men har nu nået et omfang, der truer vores naturgivne miljø og dermed os selv. Det kræver politisk handling, både nationalt og internationalt.

Jeg mener ikke, at vi skal prøve at skrue tiden tilbage og stile mod et samfund, der ligner det før-industrielle. Vi må erkende, at indgreb i naturen, brug af ressourcer og forurening er uomgængelige, hvis vi vil eksistere. Men denne opfattelse betyder ikke uden videre accept af den nuværende udvikling.

En stor del af verdens økonomi, og især den rige verdens, er baseret på et system af udbud og efterspørgsel. Dette system har i lang tid været i stand til at hæve levestandarden, først for dele af befolkningen i de tidligst industrialiserede lande, men på bekostning af andre befolkningsgrupper. Senere har den kunnet hæve levestandarden for praktisk taget alle i de industrialiserede lande, men på bekostning af størstedelen af verdens befolkning i den tredie verden. Så selv om der kan være grunde til at forsvare og opretholde dette system, er de negative

sider ved systemet efterhånden så tydelige, at jeg mener, vi bliver nødt til at ændre det. For som jeg allerede har været inde på, er udbud og efterspørgsel ikke først og fremmest styret af menneskers behov, men af den købekraft mennesker har, eller – for de fleste – ikke har. Der produceres i dag ikke først og fremmest for at dække menneskers materielle behov, men for at tjene på det. Produktion, der ikke er rentabel, bliver indstillet. Her i landet er der behov for nye boliger og for forbedringer af de ældre boliger, men på grund af vort økonomiske system anbringes pengene mere givtigt andre steder, og boligbyggeri og byfornyelse ligger på trods af behovet næsten stille.

På verdensplan ser vi overflod af madvarer og ubeskrivelig sult på samme tid på grund af dette økonomiske systems egen indre logik, der er blind for menneskelige behov, og kun reagerer over for købekraft. I EF destruerer vi for eksempel madvarer for at holde priserne oppe.

Det er også disse blinde markedskræfter, der bevirker, at menneskelige ressourcer enten ikke udnyttes eller ofte udnyttes for hårdt eller forkert. Her i landet står folk ikke i kø for at få mad, men der er lange køer foran arbejdsformidlingskontorerne. Ligeledes er der køer foran pladsanvisningerne til daginstitutionerne for vore børn, selv om vi har de menneskelige ressourcer til at imødekomme behovet.

Teknologi kan erstatte nedslidende, ensformigt og farligt arbejde, men erstatter ofte menneskelig arbejdskraft, blot fordi den er rentabel. Vi smider væk i stedet for at reparere, fordi det er billigere. Vi producerer forbrugsgoder, der omhyggeligt er konstrueret til at blive kassable i løbet af en ikke for lang årrække, så vi køber igen – vi der har råd. Blinde markedskræfter kan naturligvis ikke se, at det tærer unødigt på ressourcerne og forurener for meget.

Når alt dette er sagt om de blinde økonomiske markedskræfter, må det naturligvis indrømmes, at de ikke får lov at udfolde sig helt uhæmmet. Internationalt forsøger vi gennem forskellige organisationer og aftaler at afbøde de værste følger af den herskende økonomiske verdensorden; men samtidig går vi ind i EF, der er en cementering af denne orden. Herhjemme forsøger staten gennem lovgivning det samme. Vi har for eksempel fået en miljølov og et miljøministerium. Efterhånden som res-

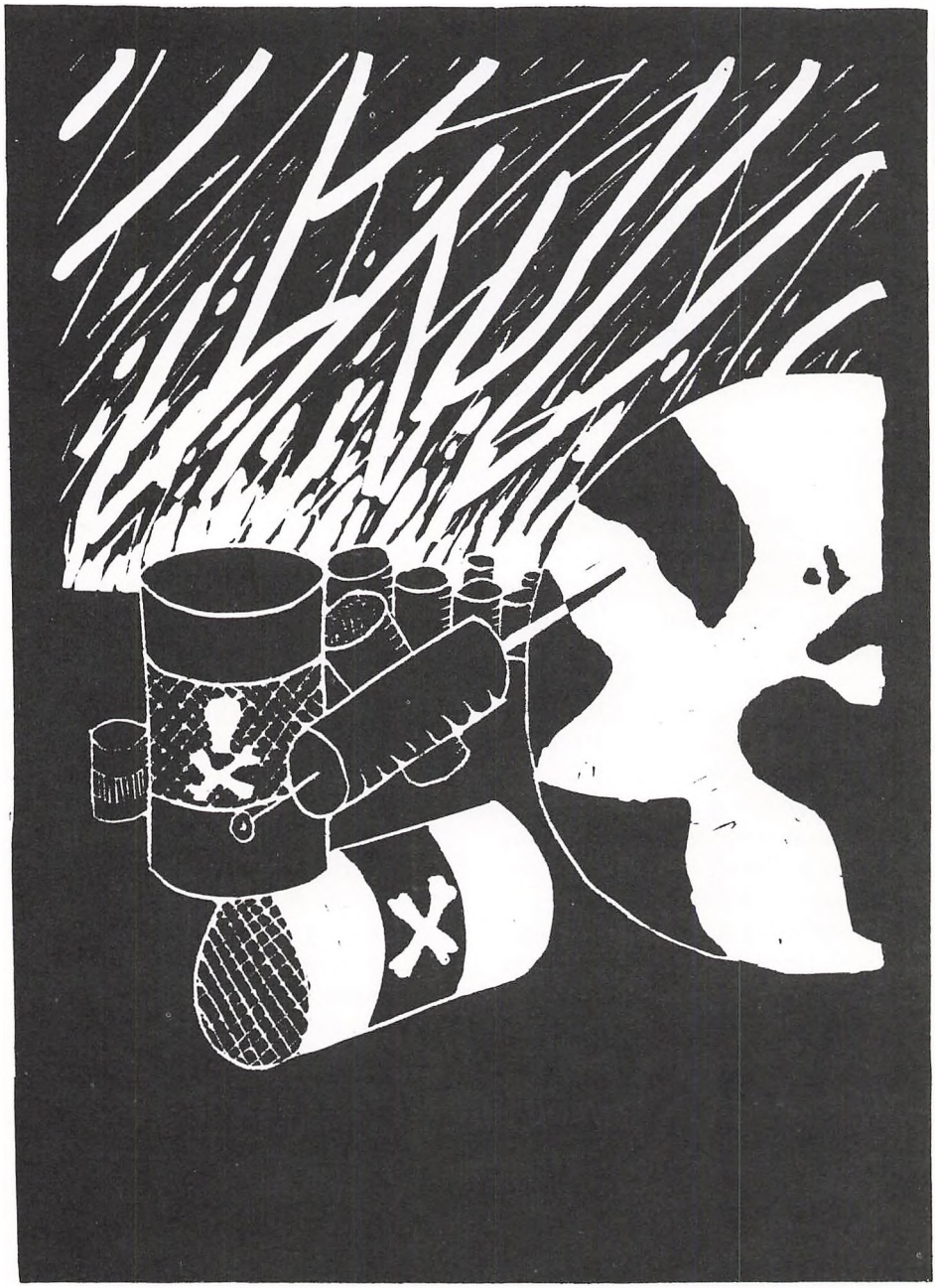

source- og miljøproblemerne vokser, bliver der behov for flere og større lovmæssige indgreb, og en stærk statslig styring kunne måske hjælpe os gennem den økologiske krise, vi er på vej ind i. Men det har sin pris. Atomkraft illustrerer problemet: Udviklingen kræver stadig større mængder af energi, der imidlertid er blevet dyrere, så man finder en ny mulighed i uran, bygger atomkraftværker, der er enormt kapitalkrævende og stærkt centrale. Viden om atomets fredelige udnyttelse kan udnyttes mindre fredeligt, det samme kan visse af de stoffer der fremkommer, og derfor er det nødvendigt med omfattende kontrol af de personer, der får med atomkraftværker at gøre, stærk overvågning af transporter til og fra atomkraftværker og af oplagring af radioaktivt affald. Ja, ikke nok med det, der må også holdes et vågent øjne med personer og grupper, der udtrykker sig kritisk om atomkraft. Tyveri og sabotage i forbindelse med atomkraft rummer så store risici, at man er tvunget til disse forholdsregler, og endnu værre bliver det, når uranen inden for den næste menneskealder bliver så knap, at man går over til formeringsreaktorer.

Vores brug af kemikalier er et andet problemfyldt område. På grund af konkurrence mellem forskellige firmaer er det uhyre svært for det offentlige at skaffe sig indsigt i, hvilke stoffer der anvendes, selv om det er et rimeligt forlangende af hensyn til dem, der arbejder med stofferne, og til alle os der uforvarende udsættes for dem, blandt andet på grund af udledning i vand, luft og jord. For at imødekomme industriens ønske om at kunne bevare deres produktionshemmeligheder, har Arbejdstilsynets direktør for nylig foreslået en omfattende kontrol med de personer, der på vore vegne bør sættes til at holde øje med industrien.

Disse to eksempler viser med al ønskelig tydelighed, hvor vi bevæger os hen, hvis vi på den ene side vil levende gennem den økologiske krise og på den anden side ikke vil ændre vores nuværende økonomiske og produktionsmæssige indretning af samfundet, men blot fra statslig side forsøge at afbøde de værste konsekvenser af den. Atomkraft er jo et forsøg på at kunne bevare denne samfundsorden. Vi skulle langt hellere spørge, om øget energiforbrug nu også stadig er lig med højere levestandard, spørge hvad levestandard egentlig er. Svaret er let at give for størstedelen af befolkningen i den fattige del af verden og for de grupper i de rige samfund, der lever i materiel nød. Men for de fleste i vor del af verden er det næppe lig med højere levestandard at spise mere, drikke mere, bo i endnu større boliger eller have endnu højere rumtemperatur.

Men hvilke muligheder har vi da? Efter min mening må vi skabe en ny økonomisk verdensorden baseret på solidaritet; vi kan ikke nøjes med at give u-landsbistand og så i øvrigt bibeholde et system, der fastholder uligheden i verden. Måske ligger den største fare for verdensfreden i denne ulighed. Herhjemme må vi ligeledes gøre op med vort nuværende økonomiske og produktionsmæssige system og erstatte det med et, der tager udgangspunkt i vores materielle behov. Det skal være et system, der ikke blot flytter »magten« fra uoverskuelige, fjerne og upersonlige økonomiske magtcentre til næsten ditto statslige magtcentre, et system med udstrakt selvforvaltning, således at folk selv definerer og forvalter egne

behov. Vi må have en teknologivurdering, således at teknologien udvikles med det formål at forbedre levevilkårene. Vi må gøre det muligt for små enheder, såvel beboelses-, produktions-, handels-, skolesom samværsmæssigt, at kunne fungere. Vi må arbejde for et samfund med udstrakt genbrug og anvendelse af fornyelige energikilder. Et samfund, hvor vi i langt højere grad er herre over vores egen situation i solidaritet og samarbejde med hinanden, og ikke som nu er vores egen lykkes smed på bekostning af andre – og på et eller andet tidspunkt af os selv.

Men selv om sådanne økonomiske og produktionsmæssige forandringer er nødvendige forudsætninger for solidaritet med den fattige verden – og de fattige i vores verden – er de ikke i sig selv trylleformularer. Det er nødvendigt med en ny holdning til, hvordan vi måler levestandard og rigdom. Det er karakteristisk for den traditionelle forestilling om rigdom, at den er parret med stor åndelig nøjsomhed. Vi har – eller tager os – meget lidt tid til at beskæftige os med andet end det, der kan forøge den materielle velstand. For at komme bort fra denne holdning er det nødvendigt at arbejde for en anden fordeling af de materielle værdier og for en økonomisk solidaritet, så ingen behøver at være bange for at blive løbet over ende i et økonomisk kapløb og blive bragt i en situation, hvor de ikke er i stand til at imødekomme nødvendige materielle behov. Vi må sikre reel indflydelse på egen situation og sikre muligheder for at deltage i kulturelle og samfundsmæssige aktiviteter, herunder naturligvis også arbejde, muligheder for familiemæssig og personlig udfoldelse, og muligheder for livslang uddannelse og fordybelse. Det er nødvendigt og ønskeligt at nedsætte den daglige arbejdstid, så alle får mulighed for at udnytte denne anden form for rigdom, der ikke hæmningsløst bruger af jordens materielle ressourcer og ikke efterlader en ubeboelig klode til kommende generationer.

Politisk? Ja, så sandelig. Vi er alle afhængige af, hvordan samfundet er indrettet, og vi har alle et medansvar. Derfor er politik ikke kun for »politikere«. Ingen har patent på politiske løsninger. Det betyder ikke, at alle holdninger er lige gode. Jeg har min, fordi jeg mener, den er den mest fornuftige – og det bliver jeg ved med, til nogen overbeviser mig om noget andet.

En rolle i et samspil

Af lektor Thorkild A. Nielsen

Vor generation spiller en rolle i vekselvirkningen med omgivelserne, som ikke ligner nogen tidligere generations.

Vi har formået at skabe en økonomisk vækst og en teknologisk fremgang, der bryder alle tidligere tiders mest vovede spådomme.

Denne udvikling har givet mange mennesker store fordele i form af materielle goder – ofte i overflod – samt bedre sundhed og mere fritid.

Men den enorme fremgang for den rigeste del af verden har trukket en lang række uheldige konsekvenser med sig i sit kølvand. En lang række kriser er opstået: befolknings-, miljø-, forurenings-, fødevare-, energi- og råstofkriser.

Hertil kommer en lang række sociale problemer som følge af vor industrialismes livsform.

Der har altid været kriser, og mennesket har altid som art været i stand til at komme igennem dem. Og så går det vel også nok denne gang!

Men hertil er at sige, at menneskets nuværende situation er karakteriseret ved, at der i dag fremtræder flere kriser samtidig, og at flere af dem er globale. Og kriserne påvirker hinanden i et kompliceret samspil.

Skal vi overleve som art, må vi analysere årsagen til, at de er opstået, hvorfor de har fået lov til at udvikle sig, og hvorfor de stadig eksisterer. Og man må arbejde sammen i et fællesskab af helt andre målestoksforhold end hidtil set for at løse det komplekse sæt af problemer, som omgiver os.

Det er her ikke min opgave at redegøre for den etik, der ligger bag vort brug og misbrug af ressourcer, men jeg kan blot konstatere, at vort enorme forbrug af vort miljø og vore anstrengelser for økonomisk og materiel vækst er foregået uden skelen til, hvad vor jord egentlig kan yde i fremtiden.

Vi bruger, som om vi har ret til alle ressourcer, blot fordi vi for øjeblikket er »gæster her for en tid.«

Alt for sent er der taget økologiske hensyn, og alt for sent er man blevet opmærksom på menneskets egen økologi.

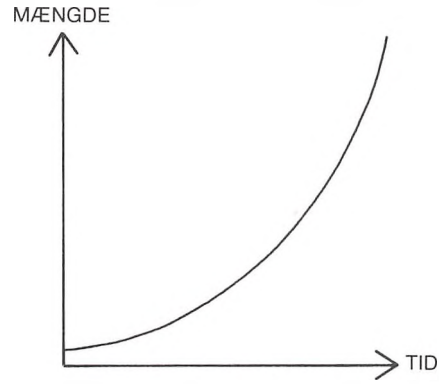

Denne kurve kunne – med visse modifikationer – betegne vor befolkningseksplosion, eller behovet for dyrkbart område, eller forbrug af ressourcer, eller forurening af havene, eller antal selvmord fra en stor bys periferi til dens kerne, eller mange andre forhold, der er tegn på menneskelig aktivitet på jordkloden.

Selvfølgelig kan denne udvikling ikke fortsætte uden katastrofale følger for både rig og fattig.

Vi må nu gøre alle – og især politikere på alle niveauer – opmærksomme på tingenes tilstand. Vi må skaffe en bred, folkelig opbakning om krav af løsning på såvel lokale som globale miljøproblemer, så politikerne føler sig nødsaget til at iværksætte foranstaltninger, der kan genskabe et nogenlunde stabilt miljø for alle mennesker på kloden, også selv om foranstaltningerne kan blive upopulære i den stedlige valgkreds!

Man må forstå, at man ikke længere kan forbruge og planlægge udelukkende ud fra økonomiske synspunkter, men at man allerede i dag må inddrage basale, økologiske vidensområder i sin planlægning over forbruget af ressourcer og også i sin planlægning af det enkelte menneskes livsform.

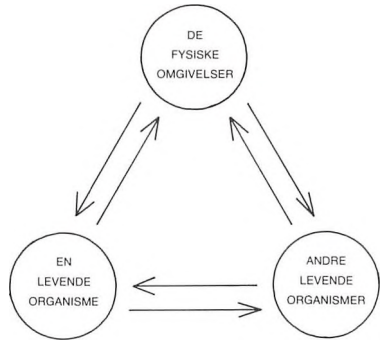

Økologi blev oprindelig defineret som »naturens husholdning«. I dag definerer man begrebet som læren om den levende organismes samspil med sine omgivelser, såvel den levende del som den livløse del af omgivelserne.

Enhver organisme – plante, dyr eller menneske – påvirkes af andre levende organismer i positiv eller negativ retning og påvirker også selv disse. Og enhver organisme står i et lignende gensidigt forhold til de livløse omgivelser: jorden, vandet, luften o.s.v.

De seneste årtiers udvikling viser med al ønskelig tydelighed, at mennesket deltager som en vældig magtfaktor i »naturens store økospil«.

Dommedagsprofeter påstår endda, at det er ved at være for sent at gribe ind i dette enorme spil med vore ressourcer og med globale forureninger af jord, luft og vand.

Allerede i 1974 vedtog man i FN en resolution, hvori det hed, at man på alle niveauer af undervisning skulle ændre pensum, for at alle »kunne lære, hvad det drejer sig om«. Dette, samt den almindelige udvikling, førte til, at UNESCO afholdt en konference i Tblisi i oktober 1977, hvor ca. 90 undervisningsministre fra alle dele af verden – deriblandt Ritt Bjerregård – vedtog en lang række anbefalinger for at indføre en undervisning på alle niveauer om menneskets afhængighed af de naturgivne og de menneskeskabte omgivelser. Det hedder i beretningen fra konferencen, at »man må overveje modellerne for vækst og udvikling. Det er blevet påkrævet at skelne mellem nødvendighed og luksus, både når det gælder miljø og udvikling«.

Det er et hovedformål for denne miljøundervisning »at påpege den indbyrdes afhængighed på det økonomiske, politiske og økologiske område af verden af i dag, som gør, at handlinger og beslutninger i det enkelte land kan få internationale konsekvenser«.

Det fastslås, at det biologiske, fysiske og kemiske miljø udgør menneskets naturlige omgivelser. Miljøundervisning skal derfor give viden om disse. I samspillet mellem

mennesket og miljøet samt udnyttelsen af dette indgår en række sociale, økonomiske, teknologiske, kulturelle og etiske elementer.

Undervisningen skal vise den komplekse natur af de naturlige og menneskeskabte miljøer, og »der må ske en nyorientering om sammenfletning af forskellige fag og undervisningserfaringer til en integreret helhedsopfattelse.«

Endvidere skal undervisningen »give grundlag for afvejning af værdier, stillingtagen, praktiske færdigheder og evne til at deltage på ansvarlig og effektiv måde i forvaltningen af miljøets kvaliteter. Den skal opmuntre til selvdisciplin over udnyttelsen af miljøet og dets ressourcer«.

I UNESCO anses miljøproblematikken for så alvorlig, at man straks må sætte et større undervisningsapparat i gang for at imødegå de stedse større globale kriser og større sammenbrud. Det skorter altså ikke på opfordringer.

Ikke desto mindre har de tre seneste danske undervisningsministre ikke anset det for ønskeligt eller nødvendigt at arbejde for en indførelse af obligatorisk miljølære i den danske skole! Og der har sandelig ikke manglet opfordringer til de ærede førere af vort undervisningsvæsen!

Her som så mange andre steder i skolens verden er de almindeligste og største synder nok undladelsessynder.

Men vore store elever i folkeskolen skal med vold og magt lære om en mængde politiske forhold, som de i almindelighed ikke er modne nok til at interesse sig for. En ny undersøgelse fra Danmarks Pædagogiske Institut viser da også, at eleverne ikke interesserer sig for de politiske emner i samtidsorienteringen. Men disse emner blev ret hårdhændet trukket ned over skolen fra politisk hold.

Det er helt forkert, at man ikke anbefalede en lang række emner af miljømæssig karakter. Det viser sig, at de store elever oftest er meget interesseret i deres egne miljøforhold og i de almene miljøproblemer. Jeg har undervist i disse problemer på nogle årskurser for lærere, og de har mange gange med begejstring talt om elevernes interesse og aktiviteter i timerne, hvor miljøspørgsmålet blev bearbejdet.

I oplægget til denne artikel spørges der om, hvordan man kan forberede en ændring af den almene indstilling til brugen af vor natur.

Det er for mig ganske klart, at der må foregå en interessevækkende undervisning om disse forhold.

»Den har aldrig levet, som klog på det er blevet, han først ej havde kær« (Grundtvig). Dette gælder også miljøforholdene. Først må man have stor indsigt i, hvordan livet ytrer sig, når mennesket ikke griber ind i det. Man må næsten på barnlig vis undre sig over den vidunderlige tilpasning, som enhver nulevende organisme har til sit miljø. Jo mere man opdager om sammenhængene i vore omgivelser, jo bedre forstår man de fine og sårbare balancer, der omgiver os, fremelsket gennem årmillioners udvikling. Det er virkelig »de stærkeste«, der lever her i dag!

Studiet – evt. i fritiden – af livsprocesserne og samspillene mellem organismerne indbyrdes og mellem dem og det fysiske miljø skaber en glæde ved og en forståelse for vore omgivelser, der bevirker, at man ser med glæde og taknemmelighed på det naturskabte miljø.

En levende og begejstret undervisning

om vore planter og dyr er en vigtig forudsætning for at forstå samspil i det menneskeskabte miljø.

En anden forudsætning for at forstå miljølærens nødvendighed er kendskab til menneskets sårbare stilling i forholdet til omgivelserne.

Som alle andre levende væsener har vi gennem tidernes løb udviklet et ganske bestemt afhængighedsforhold til plejen af os selv, til forholdet mellem os selv og andre mennesker, dyr og planter og til hele det abiotiske miljø, f.eks. luftens bestanddele, vandets renhed, jordens indhold af nødvendige og uskadelige stoffer, temperaturforhold og til jordens ressourcer af stof og energi.

Det er derfor nødvendigt, at vi alle først får en stor almen økologisk viden som basis for at kunne forstå selve miljølæren.

Som beskrevet af UNESCO må miljølæren omfatte viden fra mange fagområder. Biologien og især økologien må bidrage med kendskab til det enkelte menneskes fundamentale behov for at opretholde livet, om omgivelsernes muligheder for at dække behovene i århundreder fremover og om omgivelsernes begrænsninger for menneskelivets udfoldelse og beståen.

Her skal i det følgende gives en summarisk oversigt over nødvendige vidensområder, som kan danne basis for den enkeltes stillingtagen til egne og andres miljøproblemer.

Menneskets behov

1. Impulser. Vi fødes med en lang række muligheder for udvikling af særlige evner eller anlæg. Vi er afhængige af vort miljøs muligheder for at udvikle os. Giver omgivelserne gode og tilstrækkelige impulser til denne udvikling? Giver vor livsform i industrialismens tid de bedste rammer for at skabe gode udviklingsmuligheder for børnene? Eller har vi opelsket et livsmønster, hvor barnet tabes midt i al travlheden for at leve på et højt materielt niveau?

2. Føde. Behovet burde egentlig ikke nævnes i et højt oplyst land som vort. Ikke desto mindre ser man stadig børn, der er fejlernæret – ofte »betales de bort«, når der ikke er tid til ordentlig morgenmad derhjemme. De kan købe sig lidt i bagerbutikken, i grillbaren eller andre steder.

Et andet fødevareproblem er fødens indhold af nødvendige stoffer. En del industrielt fremstillede fødemidler er så forfinede, at de ikke indeholder tilstrækkelig mængder af mikrostoffer. Og vi er ikke tilpasset hele det sæt af tilsætningsstoffer, som i dag findes i megen føde. Tænk blot på allergiproblemer. Forstår man blot en lille smule om f.eks. enzymers bygning og funktion og om de mest elementære processer i cellerne, stiller man ganske bestemte krav til sin føde og har meget større chancer for at vedligeholde en god sundhedstilstand og dermed erhverve sig et personligt velvære.

At fødevareproblemerne i de underudviklede lande antager helt andre dimensioner er et kapitel for sig, som miljølæren må behandle særskilt.

3. Vand. Under almindelige hygiejniske forhold volder opfyldelsen af dette behov ingen problemer i Danmark, men i u-lande er det et stort problem – både med hensyn til mængde og til kvalitet.

Man regner således med, at 25 % af alle dødsfald i Latinamerika skyldes smitte fra vand.

4. Varme. Dette emne involverer hele

energi-situationen med problemer omkring forsyningspolitik, alternative energiformer, opbevaring af radioaktivt affald m.v.

5. Ren luft. Vort behov for 12–15.000 liter ren luft (ved stillesiddende arbejde) dækkes i almindelighed, men i mange hjem, på arbejdspladser og i trafikken optræder dog mange begrænsninger, som senere beskrevet.

6. Hvile. Størrelsen af dette behov er individuelt meget forskelligt. Forstår man lidt om vort nervesystems funktion og om sammenhængen mellem nervesystem og de øvrige organer, bliver man klar over tydelige årsager til alt for tidlig nedslidning af den menneskelige organisme. Behovet for hvile og for relevante fritidsbeskæftigelser må behandles i miljølæren.

7. Udfoldelse og oplevelse. Dette behov kan det knibe at få tilfredsstillet i industrisamfundet, især i de større byers centrale dele. Miljølæren må give forståelse for miljøets indretning, så disse vigtige behov kan blive dækket på en måde, der kan accepteres af den enkelte og af samfundet. Industrialismens påvirkning af omgivelserne og af menneskets livsform har udviklet sig sådan, at omgivelserne frembyder flere og flere begrænsninger for menneskets fortsatte trivsel.

Omgivelsernes begrænsninger

Det kan virke stærkt negativt at beskæftige sig med disse begrænsninger. Mange lukker helst øjnene for ubehagelighederne så længe som muligt. Resultatet bliver, at trykket fra omgivelserne accellererer, og visse belastninger bliver så enorme, at det næsten bliver umuligt at etablere et brugeligt miljø igen. Man kan som eksempel nævne forsuringen af de norske ferskvande og den nedsatte produktion hos skovtræerne i Norden, eller man kan nævne luftforureningen i Ruhr-distriktet, som har bevirket, at halvdelen af børnene nu har kronisk bronkitis.

Miljølæren må give en indsigt i de begrænsninger, vi selv skaber på kloden og i atmosfæren omkring den. Man må kende fjenden for at kunne bekæmpe ham!

De vigtigste begrænsninger skal nævnes ganske kort i det følgende for at give et lille indtryk af deres natur.

Arbejdsmiljøet. Specialiseringen har skabt meget rutinearbejde. Tempoet er ofte hårdt. Der er kun få retrætestillinger for ældre arbejdere og faktisk ingen for lederne. Afstanden til arbejdet er blevet lang. Nok er arbejdstiden blevet nedsat, men nu bruges tiden til transport, ofte i tæt trafik. Nye metoder, nye apparater og nye produkter skaber enorme krav til omstilling, og det kan knibe for den ældre at følge med. Alle disse forhold skaber stress og nedslidning. Det er faktisk ikke interessant at se, hvor få mænd der får lang tids glæde af deres pension.

Byens miljø. I en FN-rapport hedder det, at livet i en meget stor bys indre virker så nedslidende, at der efter 3 generationer ses en tydelig opløsning af den enkelte familie. Den store by næres af den sunde landbefolkning, der flytter dertil. Hvis dette passer, kan man jo spørge, hvordan det vil gå, da ca. 70% af befolkningen bor i bymæssig bebyggelse.

Hvorfra skal den kommende tilstrømning da rekrutteres?

Det er også påfaldende, at antallet af selvmord og af skizofreni pr. 1000 indbyggere ligger meget højere i selve de store

byers kerne end i deres periferi. De store byer skaber forhold, der gør dem vanskelige at administrere. Dette har medført, at man både i Rusland og i Kina nu opfører byer, som kun rummer 7–8000 indb.

Støjen i storbyerne og langs de store trafikårer virker også nedslidende. Kender man lidt til det vegetative nervesystem og dets samspil med de øvrige organer og dermed for ens almentilstand, er man taknemmelig for at bo i rolige omgivelser.

Den åbne kommunikation. Ens gode humør og lyst til det daglige arbejde med alle dets problemer får hver dag en lille skadelig påvirkning fra TV og anden form for presse.

Al verdens katastrofer, krige, hungersnød, kriser og ulykker vælter ind i vores hverdag og farver den mere eller mindre ubemærket. Det er nok skadeligt, og især for den unge, som tit har nok i sine egne problemer. Det hele bliver let så overvældende, at man skubber det fra sig. Det kan blive en vane, at andres problemer ikke vedkommer en. Miljølæren må lære os at tage stilling til problemer, der er livsvigtige for os alle, og vi må måske begrænse den strøm af ulyksaligheder, som vi ikke kan gøre noget ved.

Forureningen. Der er ikke i denne artikel plads til at påpege alle de begrænsninger, som vor livsform har skaffet os.

Men her vises blot vigtige emneområder som

1. Luftens forsuring med svovl fra forbrænding af olie og kul. Denne skaber nedsat planteproduktion og dræber dyreliv i ferskvand. Den skaber talrige li-

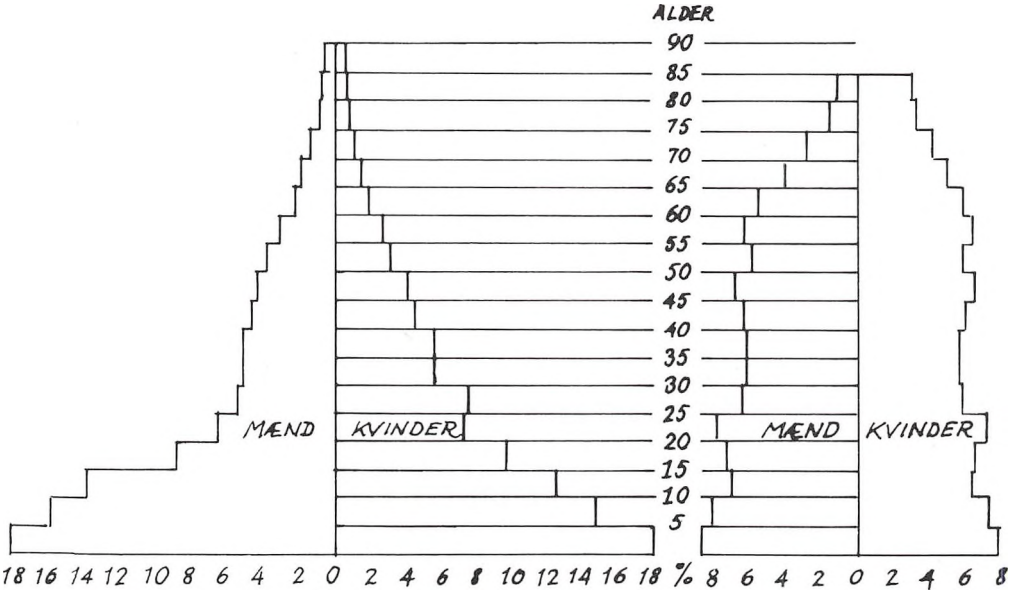

Aldersfordeling i et u-land

Aldersfordeling i et i-land

delser i luftvejssystemet hos millioner af mennesker.

2. Røg og udstødningsgasser fra forbrændingsmotorer, der skaber kræft, hjerne- og nerveskader, væskeansamlinger i lungerne, forgiftninger m.v.
3. Tungmetaller, der ophobes i fødekæderne og ender i vor føde, ofte med uhelbredelige sygdomme som følge.
4. Drivhuseffekten – den tiltagende ophobning af kultveilte i atmosfæren, som kan få katastrofale følger for vandstanden i verdenshavene på grund af temperaturforhøjelse i atmosfæren. Denne får igen indflydelse på udbredelsen af plante- og dyrelivet på jorden.
5. Nedbrydning af ozonlaget omkring kloden.
6. Radioaktivitet.
7. Kemisk bekæmpelse af skadedyr og af bakterier og svampe, hvilket kan medføre ophobninger af giftstoffer i fødekæderne, især i u-lande, hvor man ikke er så restriktive som her i Danmark.

Der er i det ovennævnte kun nævnt eksempler på få, fysiologiske følger af forureningen. De økonomiske konsekvenser af forureningen er et kapitel for sig, som miljølæren også må belyse.

Befolkningseksplosionen. For øjeblikket fødes der hvert sekund ca. 4 mennesker flere end der dør. En sådan tilvækst på ca. 340.000 mennesker pr. døgn skaber ufattelige problemer både nu og i fremtiden.

Miljølæren må give kendskab til befolkningsstrukturer og hjælpe med til at forudsige de problemer, som denne struktur vil medføre. Det er specielt en u-lands-problematik. Hvor mange børn og gamle skal passes? Hvor mange skal have undervisning? Kan der skaffes mad og boliger i tilstrækkelig mængde?

Kan der skaffes beskæftigelse? I øjeblikket stiger antallet af arbejdsløse i Sydasien med 350.000 pr. uge.

Behovet for mad og plads er ufatteligt.

Ressourcemangel. Et nøje kendskab til forbrug og til ressourcernes størrelse er en forudsætning for at handle ansvarligt med vore omgivelser.

Med vort nuværende forbrug vil mange mineralske stoffer være forbrugt om 100 år. Der regnes i FN med, at vore nuværende ressourcer af fosfor, som det i dag kan betale sig at udvinde, vil være opbrugt om 80 år. Og fosfor er helt nødvendigt for livsprocesserne i alle celler, i vor arvemasse og i vor energiomsætning. Ikke desto mindre flyder der stadig ca. 22.000 tons fosfor ud som affald hvert år i Rhinen. Og der er mange andre kloakrender i verden!

Med disse få og spredte eksempler er der forhåbentligt givet et lille indtryk af de utroligt mange problemer, som vort forbrug af omgivelserne påfører os. Vi har brudt de naturlige kredsløb i naturen, og vi er først nu så småt begyndt at genanvende stoffer i et meget begrænset omfang. Der er meget langt igen, inden mennesket lever i økologisk balance med omgivelserne.

Det er ganske klart, at griber vi ikke ind med reguleringer af vor adfærd over for miljøet, svarer dette igen med ubønhørlige konsekvenser, og det vil vist ikke blive rart at opleve dem.

Det er helt nødvendigt med en ændret holdning til miljøproblematikken. En holdning, der bør være hævet over snævre partipolitiske hensyn. Det drejer sig om forhold, der får betydning for alle, uanset partifarve!

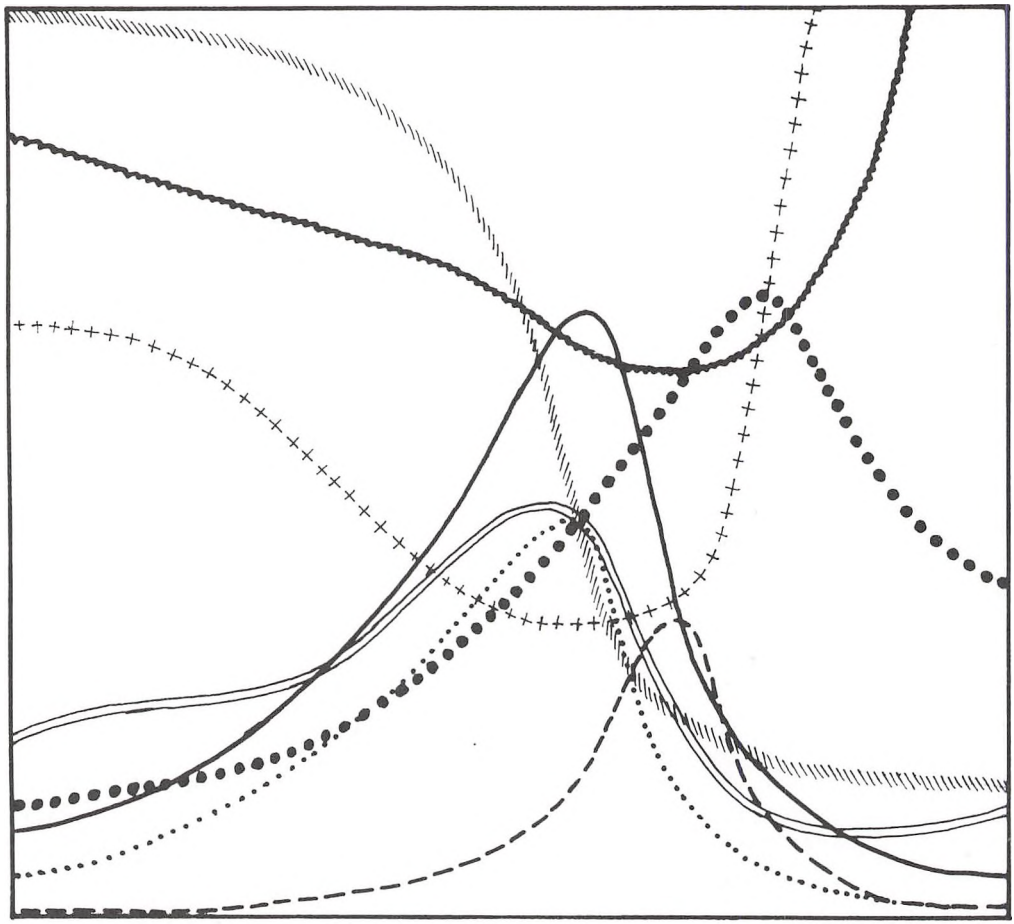

1900 »Den globale model« 2100

ressourcer
gennemsnitligt fødselstal
gennemsnitligt dødstal
service pr. indbygger
befolkning
industriproduktion pr. indbygger
føde pr. indbygger
forurening

Den globale models »standardforløb«. Føde, industriproduktion og befolkning vokser eksponentielt, indtil de hastigt formindskede reserver tvinger den industrielle vækst til at standse. På grund af de naturlige forsinkelser i systemet fortsætter både befolkningen og forureningen med at vokse i nogen tid, efter at industriproduktionen er begyndt at falde. Befolkningens vækst standser, og befolkningstallet falder, fordi dødeligheden stiger på grund af nedgang i fødemængden og omfanget af sundhedsservice.
(Efter »Grænser for Vækst«)

Miljølæren må give indsigt i de økologiske forhold, som vi selv deltager i. Ud fra denne viden må vi så planlægge vort forbrug.

Og vi må tage vor livsform op til debat. Hvilken livskvalitet ønsker vi os, og kan omgivelserne blive ved med at skaffe os fornødenheder og goder? Er det høje tid at tage hensyn til begreberne »at have« og »at være«?

Vores egen rolle i samspillet er vigtigere, end mange tror. Det er synd, at ikke alle må få lejlighed til at lære om deres egen rolle i samspillet. Kender de den, kan de tage politisk stilling bagefter.

Erobreren i nyere dansk litteratur

Af lektor Sten Abrahams

Den dynamiske og hensynsløse erobrertype er egentlig ikke nogen ny størrelse, hverken i historien eller i litteraturen. Men lige fra Alexander d. Store til Napoleon gælder det dog, at de kun var til gene på begrænsede geografiske områder. De udgjorde ikke nogen global trussel i den forstand, at den økologiske balance, f.eks. på noget tidspunkt var i fare. – Den nye erobrer, som i dag med sin adfærd og indstilling truer alt levende på vor klode, er imidlertid det sidste skud på et farligt slægtled, som i dansk litteraturhistorie dukkede op med naturalismen proklameret af Georg Brandes i 1871. I de følgende år og ind i det nye århundrede introduceredes en helt ny heltetype, nemlig den praktiske og viljefaste ingeniør eller entreprenøren, der formår at betvinge den besværlige natur og gøre sig den underdanig.

Når en sådan ny heltetype, der egentlig har meget lidt tilfælles med tidligere tiders følsomme romantiske skikkelser, pludselig gør sin entré i dansk litteratur, skyldes det et besynderligt sammenfald af værker og -ismer i tiden, som imidlertid i denne sammenhæng desværre ikke kan ridses op på udtømmende vis. – Nogle få -ismer skal dog kort nævnes til forståelse af vor nye hovedpersons hele holdning og åndelige baggrund. Den første er positivismen, som lanceredes i Frankrig af Auguste Comte. Han hævdede, at det højeste kulturelle stade, mennesket kunne nå, var det »positive« stadium, hvor man iagttager og samler kendsgerninger og uddrager love for deres sammenhænge. Disse tanker tog både litteraturforskere og forfattere til sig, idet de hævdede, at man måtte forkaste al religion og metafysik og i stedet koncentrere sig om den foreliggende, konkrete, materielle virkelighed. Litteraturforskeren Hippolyte Taine i Frankrig sagde lige ud, at ethvert digterværk var fremkommet som et resultat af en række påviselige årsager eller forudsætninger, og at ethvert menneske var et produkt af arv og miljø.

Skelsættende betydning fik nogle år senere Charles Darwin, som i »Arternes Oprindelse« 1871 lancerede udviklingslæren. Nu fik skikkelige og fromme folk pludselig at vide, at mennesket kun var den højeste dyreart og blot var det sidste led i en naturlig og forklarlig udvikling.

Kombinerer vi nu Darwins næsten slagordsagtige begreb »survival of the fittest« – den bedst egnede overlever, med Stuart Mills tanker om den liberale individualisme: den friest mulige udfoldelse for det enkelte individ, får vi en idé om, hvad der har animeret vor nye helt til at fare ud og underlægge sig alverden. Til støtte for hele dette tankesæt kunne han få år senere henvise til Nietzsches ideer om overmennesket, der er højt hævet over hoben og alene fører kulturen frem. – Og for at sætte kronen på værket sekunderede vor førende kulturpersonlighed herhjemme, Georg Brandes, Nietzsche i et essay »Aristokratisk radikalisme« (1889). Her hedder det: »Den, der føler, at han i sit inderste væsen

er usammenlignelig med andre, han vil være sin egen lovgiver.«

Det skulle forhåbentligt fremgå af ovenstående, at produktet, resultatet af de nævnte strømninger bliver en type, der er karakteriseret ved energi, kraft, selvtillid og en ateistisk grundindstilling, som betyder, at han udfordrende gør sig selv til hersker over alt og alle. – Der ligger hele verden åben, den venter kun på at blive udforsket, erobret og forklaret. Den ideologiske ballast har den nye helt modtaget, mener han, fra kompetente kilder, og værktøjet bliver leveret ham af den frembrydende industrialisme, som gør det teknisk muligt for ham at betvinge naturen, så den kan indrette sig på de menneskelige behov og opfylde de krav, man med rimelighed måtte kunne stille til den.

Den første erobrer i stort format i dansk litteratur er Henrik Pontoppidans »Lykke-Per« (1898–1904). Typisk nok gør han oprør mod sit hjem, et miljø, der er præget af streng moral og kristen forsagelse. Han nægter at følge i faderens fodspor og blive præst og flygter i stedet til København for at læse til ingeniør. Per er vital, stærk, hensynsløs og energisk. Han udkaster en storslået plan om at udnytte Vesterhavets energi og drømmer om at omskabe Danmark til en industristat. Endvidere besidder han en primitiv charme, hvorved det lykkes ham at gøre finansverdenen interesseret i hans planer, og samtidig vinder han den jødiske rigmandsdatter Jakobe Salomon.

Alt synes således at flaske sig for den unge helt. Han står midt i romanen som den store sejrherre, der synes at kunne betvinge alverden. Men så er det, hans gradvise nedtur sætter ind. Hvor han indtil nu har været udadvendt og bevidst i sin handlemåde, begynder det ubevidste i stigende grad at gøre sig gældende. Langsomt glider han ud af magtens og ærens verden, idet han begynder at tabe interessen for sine tekniske planer. Senere bryder han med Jakobe, og endelig forlader han helt København. Han nærmer sig nu kristendommen igen, og i et jysk sogn gifter han sig med præstens datter, Inger. Men han er stadigvæk splittet og fuld af anfægtelser, indtil det endelig går op for ham, at han har arvet faderens sind. Det er dennes fjendskab mod det sanselige livs værdier, der har haft styreeffekt i alle senere og afgørende valgsituationer. Til slut i romanen sidder Per som ensom vejassistent på Vestkysten. Den ydre verden fik han ikke erobret, men han finder lykken, idet han opdager sin egen indre verden gennem selvforståelsen.

Som vi ser, er Pontoppidan stærkt skeptisk med hensyn til menneskets muligheder for at realisere de store visioner. Der er en spærring, og den ligger i det indre ubevidste sjæleliv, – eller som han selv barskt udtrykker det om danskerne: Danmark er »det land, hvor præstens søn Adam engang i tidernes morgen giftede sig med degnens datter Eva og efterhånden opfyldte jorden med to millioner Sidenius'er«. Sidenius er Pers slægtsnavn, og disse Sidenius'er er karakteristiske ved hverken at kunne tåle/bære friheden eller den nye moderne ateistiske livsanskuelse.

Den pontoppidanske skepsis over for erobreren deles i øvrigt af halvfemsernes lyrikere i Danmark anført af Johannes Jørgensen. Men denne trætte halvfemserdekadence blev kraftigt imødegået af den efterfølgende gruppe af såkaldte hjemstavnsdigtere, en gruppe, som Sven Møller Kristensen med rette har kaldt den store gene-

ration. Her tænkes først og fremmest på den jyske bevægelse anført af Johannes V. Jensen. Denne nye litteratur syder af optimisme og energi. Det gælder lige fra Søren Brander i Skjoldborgs »En Stridsmand« (1896) over Per i Aakjærs »Vredens Børn« (1904) til hele det kæmpegalleri af supermænd, som befolker Johs. V. Jensens forfatterskab. For at fornemme overmodet og optimismen i tiden skal citeres disse få linier af digtet »Sønner af de Slagne« af Johs. V. Jensen: »Ifra Gorm den Gamle/ til den dag i dag/ elskte vi at samle,/ ...Ak på nederlag!/ Dette vil vi mindes/ med en knyttet hånd,/ mens vi skuer fremad/ af en anden ånd./ – Kloge af at bede/ til den døve Gud,/ vil vi åbne, sprede,/ glemme, slette ud./ Ungdom er at handle/ uden tradition,/ uden falske veksler/ på en død nation.«

Som vi ser, opfatter Johs. V. Jensen den ny tid, som *afgørende ny,* fordi det nu skal være slut med den række af nederlag, som har kendetegnet historien i Danmark. Vi *kan* gøre os fri af fortiden, af kristendommen og af traditionerne, – og industrialismen med dens nye, vidunderlige teknik skal sætte os i stand til at overvinde alle vanskeligheder.

Intetsteds i dansk litteratur finder vi vel magen til begejstring for maskinerne som i Johs. V. Jensens forfatterskab, – det skulle da lige være hos Emil Bønnelycke, hvis futuristiske hujen skulle komme til at lyde nogle år senere. I bogen »Den gotiske renaissance« (bemærk titlen!) fra 1901 møder vi Johs. V. Jensen, som er på verdensudstilling i Paris i år 1900. Konfronteret med en enorm dampmaskine taber han helt pusten og udbryder: »Maskinernes kraft er ufattelig, som gudernes kraft var ufattelig. Men den sjælens umættelighed, der spejler sig i himlen, der vil almagt og uendelighed, er den død, fordi guderne faldt magtesløse ud af menneskets bevidsthed?« – Her er mere end antydet, hvem der er blevet den nye guddom, og i forordet siger han rent ud til forklaring af bogens titel bl.a.: »Når jeg taler om en moderne renaissance, da forstår jeg derved et bestemt karakteriseret hedensk gennembrud, der, skønt det jo ikke er af splinterny dato, dog hidtil har savnet deltagelse fra »kenderes« side, fordi det ikke ytrede sig i åndelig form men tværtimod fuldkommen materielt. Jeg tænker ikke på en litteratur eller en kunst men på selve vor tids *ting* – skinnerne langs jorden, maskinerne, der står og roterer«.

Johs. V. Jensen er samtidig overbevist darwinist og pointerer derfor energisk, at disse prægtige maskiner blot er det foreløbige højdepunkt i en svimlende udvikling. Det er denne udvikling han sætter sig for at

beskrive i storværket »Den lange rejse«, hvor vi følger menneskets udvikling helt fra før istiden og frem til Christoffer Columbus. Værket vrimler af ubændige overmennesker som Fyr, der i »Det tabte land« henter ilden fra vulkanen, eller Dreng, der i »Bræen« sætter sig op mod de truende ismasser. – Det vil her føre for vidt at gå dybere ind på disse vældige erobrertyper. Det skal blot fastslås, at en af grundideerne i værket er, at det er kulden og de hårde vilkår, der hærder mennesket og tvinger det til disciplin og opfindsomhed.

Også fra socialistisk hold blev det pointeret, at det eksisterende, borgerlige samfund var håbløst forældet i hele sin stivnede, feudale struktur. Altså måtte det hurtigst muligt afskaffes, og visionerne gik i retning af et klasseløst samfund, hvor retfærdigheden endelig ville ske fyldest.

I Martin Andersen Nexø's berømte hovedværk »Pelle Erobreren« møder vi den store ledertype, Pelle, der kommer til at fremstå som symbolet på hele arbejderklassens vækkelse, kamp og endelige sejr. Pelle er fuld af styrke, livsmod og spontan godhed. Han vandrer fra miljø til miljø, – fra bondemiljø til provinsby og videre til selve hovedstaden, hvor han for første gang kommer til at opleve en helt ny arbejdersolidaritet. Det går op for ham, at det gamle stive klassedelte samfund må kasseres, fordi det er statisk og ikke levner arbejderen mulighed for at komme fremad og opad i samfundet.

Sammenligner vi Pelle Erobreren med Lykke-Per, er det ganske interessant at konstatere, at Pelle, i modsætning til Per, sejrer ubetinget og over hele linien. Ganske vist gennem svære kampe, men han sejrer. Per må konstatere, at han ikke både kan erobre den ydre verden og den indre. Undervejs havde han simpelthen negligeret sin egen underbevidsthed, Sidenius-arven fra faderen. Det kommer han til at bøde for. Han søger ensomheden og finder omsider fred med sig selv. Pelle havde på tilsvarende vis i kampens hede overset *sin* egen indre verden, hvorved han har svigtet, – og derfor også måttet miste sin familie og sit hjem. – Nexø's lyssyn viser sig derved, at der for ham ingen modsætning er mellem den ydre og den indre verden. Lidt firkantet udtrykt: Man kan godt erobre hele verden *uden* at tage skade på sin sjæl. Han siger, at han med »Pelle Erobreren« har villet vise, hvorledes mennesket tager sin »dobbeltverden i besiddelse, både det, som ligger uden for ham, og det, som er helt betinget af hans sjæls intimeste liv, selvhævdelsen og selvudslettelsen, de to magter, som ikke behøver at være fjender«. – Vel er naturen nådesløs kamp, men romanen taler ikke om en vulgær-darwinistisk alles kamp mod alle, hvor den bedst egnede overlever. Den taler først og fremmest om den godhed og solidaritet, der vælder frem mellem mennesker, der står sammen i kampen for social retfærdighed.

Når unge mennesker i dag læser et digt af Emil Bønnelycke, bliver de mildt sagt forbavsede og spørger usikkert, om der er tale om en spøg. – Mener han det virkelig, når han påstår, at han elsker en jernbaneskinne og et klaprende, præcist virkende engelsk sporskifte? – Det kan vel ikke være hans alvor, at han »elsker masser af signalmaster, broer, viadukter, banegårdshaller, tunneller«? – Jo, det er faktisk alvor, og når han siger, at »lokomotivet er bedre skulptur end et af Michelangelos mesterværker«, er det ikke blot en provokation. Han vil

dermed gøre det helt klart, at det eneste fornuftige for det moderne menneske at gøre i det Herrens år 1918 er hurtigst muligt at kassere fortiden og alt det overflødige kulturgods, som er knyttet til den (herunder altså også Michelangelo). For Emil Bønnelycke er futurist, hvilket vil sige, at han med hud og hår går ind for den moderne, mekaniserede civilisation. Han elsker tidens kraft, fart og mangfoldighed. Det tyvende århundrede er den tid, hvor tusindårsriget med et ligger inden for rækkevidde. Der er ingen grænser for, hvad mennesket kan udrette og erobre med den nye teknik. Hør blot hans rungende lovsang i digtet »Århundredet« fra digtsamlingen med det karakteristiske navn »Asfaltens Sange« (1918): »Jeg elsker din tekniske grænseløshed. Jeg elsker maskinernes endnu ukortlagte land, propellernes tidsalder, hvor menneskeheden for første gang løfter sig fra jorden, hvem ved, for engang helt at forlade den ... erobre en anden klode ... og gøre den til sin«.

Ifølge Nudansk Ordbog betyder en fribytter kort og godt en sørøver. Det er ikke nogen tilfældighed, at Tom Kristensens berømte digtsamling fra 1920 netop hedder »Fribytterdrømme«. Han er nemlig enig med Bønnelycke i, at den voldelige, hidsigt udfarende og erobrende kraft var så fascinerende, at han kunne længes efter at fare hærgende frem, som netop en sørøver. I digtet »Landsknægtsvise« møder vi en mand med »tusind lanseknægte«, som brutalt overfalder »en by med hundred tårne«. De myrder i flæng, plyndrer byen for guld og vin, voldtager »en hoben smækre tøse«, hvorefter de til slut brænder hele byen af. Denne fascination af og dvælen ved volden er dog i længden for primitiv og afstumpet for Tom Kristensen, hvilket fremgår af digtet »Det blomstrende slagsmål« fra samme samling. Han slutter her af med usikkert at spørge: »Er herskeren ikke en grusom vild, der søger sig skønhed i blomsternes ild?« – Altså, volden og destruktionen er ikke blot smuk, den er også grusom!

Det siger sig selv, at hverken den hujende teknik-begejstring eller de destruktive ego-trips kunne holde i længden. I trediverne er det da også påfaldende, at man møder med en mere social indstilling. Eneren er på retur, hvilket i litteraturen kan aflæses af det simple faktum, at der pludselig skrives en mængde kollektivromaner, hvor det er gruppen og miljøet, mere end den enkelte, der har interesse. Optimismen er egentlig ikke død, blot dirigeres energien og kraften ind i mere snævre, konkrete og praktiske baner. Det er funktionalismens tid, man er nøgtern og udadvendt og tager afstand fra alt borgerligt nips og pynt og pjat, der ingen fornuftig funktion har. Byggeriet skal være hensigtsmæssigt og redeligt, og møblerne skal være til at sidde i. Der kæmpes energisk for seksualoplysning og mindre autoritære opdragelsesformer. Hele tiåret er lidt firkantet blevet kaldt »det røde tiår«, fordi så mange kunstnere og kulturdebattører virkelig var af socialistisk observans. Men faktisk var der sideløbende hermed fascistvenlige tendenser, og den hensynsløse erobrer dukker op pany. I Kaj Munks tidlige skuespil »En idealist« møder vi det højtbegavede magtmenneske, kong Herodes, som sætter alle hensyn til side for at nå sit mål. Men ulig Johs. V. Jensens overmennesker i »Den lange rejse« er Kaj Munks helt splittet, fordi han ikke kan forene hensynsløshed med et kristent grundsyn.

Undervejs i hele denne eksplosive teknologiske udvikling har der naturligvis været skepsis over for den kritikløse kassation af fortiden og denne tyrkertro på, at teknikken er vor tids nye guddom. En af de forfattere, som mest overbevisende gjorde opmærksom på, at vigtige værdier var gået tabt, var Jacob Paludan. I hans roman »Fugle omkring fyret« står kampen netop mellem gammelt og nyt, mellem tradition og »fremskridt«. Egentlig er romanen forbavsende og langt forud for sin tid ved sin stædige insisteren på, at teknikken lider nederlag, hvis den ikke tager hensyn til miljøet, naturen, kort sagt virkeligheden. Ved det lille fredelige Sandhavn på Vestkysten skal der bygges en havn. Naturen skal betvinges og byen gøres stor, men hele projektet er baseret på hensynsløs spekulation og profit. Den moderne havn med de mægtige moler, som skal trodse havet, bliver symbolet på den moderne teknologi. Ved den første rigtige nordvestenstorm, der rejser sig ved indvielsen, slås et stort hul i en del af hovedmolen mod nordvest. En fanatisk modstander af projektet assisterer med nedbrydningen, og det hele ender med, at havnen må opgives. Naturen har taget hævn over mennesket, som har fejlet ved hensynsløs og hovedløs fremfærd.

Efter 2. verdenskrig fremtrådte for første gang i nyere dansk litteraturhistorie en digtergeneration, som var nogenlunde enige om at fordømme den tekniske udvikling. I mellemtiden var der også sket det afgørende, at den første atombombe var faldet over Hiroshima. En ny »kold« krig var under opsejling, idet de to store sejrherrer, USA og Sovjetunionen stod hadefuldt over for hinanden, væbnet til tænderne. Ikke underligt, at man følte både angst,

afmagt – og ikke mindst skuffelse over, at freden hverken bragte afklaring eller fremskridt. Men det var først og fremmest de nye, frygtelige atomvåben og udsigten til, at krigsgalskaben skulle slippe løs igen, der skabte den pessimisme, som har holdt sig helt op til vore dage. Alle kunne nu helt konkret se, at faren for, at hele jorden blev lagt øde, var overhængende.

Men det var ikke kun angsten for atombomben, der satte disse forfattere (bl.a. Martin A. Hansen, Ole Wivel, Ole Sarvig og Thorkild Bjørnvig) i opposition til deres samtid. I 1948 udgav de det berømte tidsskrift »Heretica«, hvori de gjorde rede for en mere bred kulturkritik. Heretica betyder kætterier, og det man var kættersk

imod var den omsiggribende fornuftsdyrkelse og alle de fine teorier om, hvad mennesket er for en mærkværdig størrelse. Man fordømmer f.eks. den naturalistiske, sociale eller psykologiske roman, fordi man mener, at den er aldeles utilstrækkelig, hvis man vil beskrive det hele menneske. Man afviser endvidere konsekvent alle ismer og systemer ud fra den betragtning, at de både er forføreriske og snævre.

Men vigtigst er det måske at gøre opmærksom på, at de følte tilværelsens tomhed og tilsyneladende absurditet som et utåleligt grundvilkår. Derfor spores både en længsel tilbage til de gode gamle dage, hvor verden var hel, – og en anelsesfuld sværmerisk forventning om, at nye bærekraftige værdier vil vise sig i fremtiden. Denne længsel ser vi f.eks. tydeligt hos Martin A. Hansen, som med kærlighed og respekt taler om det, han kalder »gammellivet«, hvor en mand var en mand, og et ord var et ord.

Hvad der i særlig grad gør hereticanerne vedkommende og nutidige, er deres tale om, at det at kunne »forundre sig« er et modenhedstegn. Det viser nemlig, efter deres mening, at man har forladt et mere primitivt intellektuelt/skråsikkert stade. I Martin A. Hansens roman »Løgneren« fra 1950 siger hovedpersonen Johannes Vig f.eks. om dette: »Mener du ikke vi er besynderlige, Natanael? Jeg mener ikke bare sjæleligt. Men i det hele som skabninger på jorderig. Har du aldrig til bunds undret dig, Natanael, undret dig over de svære muslingeskaller af brusk et menneske har på siden af hovedet, ørerne? Eller se på din hånd, Natanael. Bevæg fingrene. Se rigtig på den. Den er da besynderlig ... en gæst på jorden må lære at forundre sig«. Johannes Vigs modpol i romanen er i enhver forstand en erobrertype. Han er (naturligvis) ingeniør, hedder Harry, men Johannes kalder ham ironisk nok Alexander. Denne Harry kan ikke *undre sig*, og han kender heller ikke noget til religiøs følelse. Af en diskussion med Johannes fremgår det, at han nærmest er socialist og tror på »teknikken som redskab for en bedre og retfærdigere samfundsidé.« Han siger: »De mener naturligvis, at det er teknikken, der har taget herredømmet fra menneskene! ... Men vil De sige, at man kan standse udviklingen? Eller hvad vil De? Er der andet at gøre end at arbejde og arbejde og få det under plan og fornuft? Har De anden udvej?«

Den replik peger utvetydigt og direkte frem til vore dage, hvor der netop tales frem og tilbage i én uendelighed om nulvækst og ikke mindst om respekt for natu-

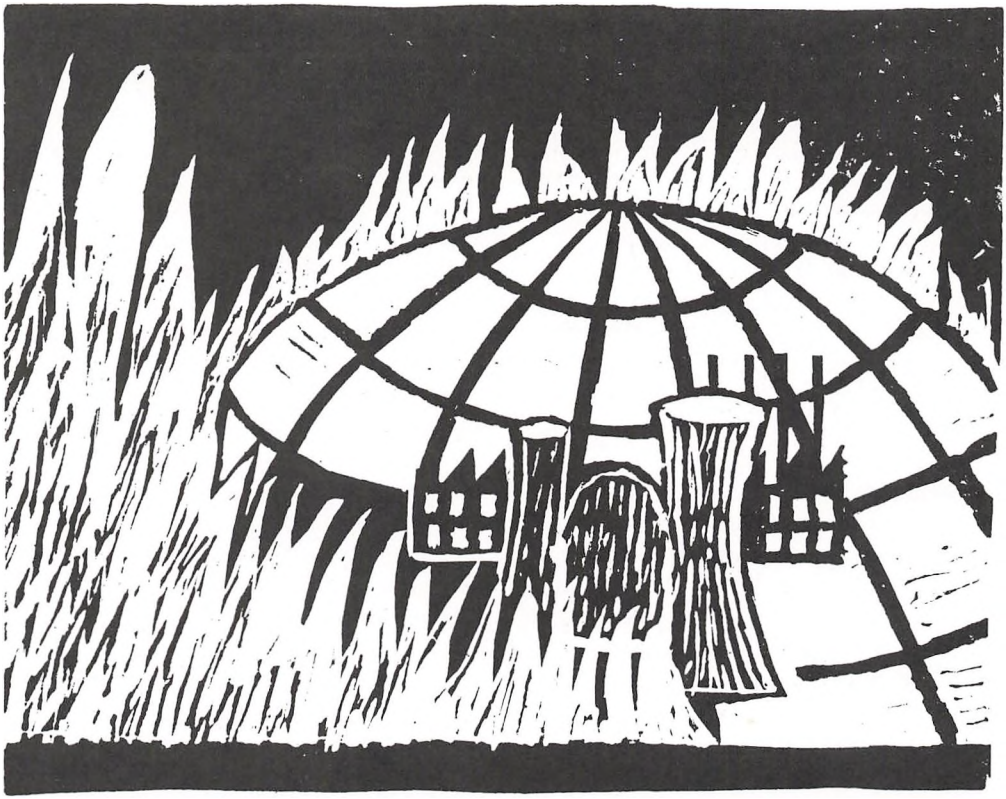

ren. – Det er næppe heller nogen tilfældighed, at den forfatter, som med størst glød og talent har kastet sig ud i miljødebatten, er en af de store fra Heretica-perioden, nemlig Thorkild Bjørnvig. Mens Martin A. Hansens Alexander-ingeniør kun fremstår som en løst tegnet skitse i »Løgneren«, har Bjørnvig med forfærdende styrke og konsekvens portrætteret det moderne destruktive menneske i digtsamlingen »Delfinen« fra 1975. I digtet »Kepler in Memoriam« skildrer han samspillet mellem mennesket og naturen, som det fungerer i dag, samtidig med at han prøver at pejle sig ind på selve jordklodens »væsen«. Han tager udgangspunkt i Keplers tilsyneladende lidt naive forestilling om, at jordkuglen er som et dyrs krop med en lidt træg, – undertiden heftigt oprørt natur. »Jorden har ikke hundens natur og adlyder ikke ethvert vink«, siger Kepler. Jorden er ikke »let at drive til vrede«, idet den snarere har oksens eller elefantens temperament. Men når vreden endelig er optændt, har raseriet uoverskuelige dimensioner. – I dag kan vi se, fastslår Bjørnvig, at Kepler havde ret. Det viser nemlig »det totale økologiske røntgenbillede«. Og Bjørnvig fortsætter: »Jorden er en art krop med stofskifte, kredsløb,/ med reaktioner på misbrug og overgreb, kærlig-

hed og pleje,/ med orfiske og sfæriske lyde: Fugle- og vindsang, ikke for intet –/ fjernfølt, udenjords set og opfattet –/ *himmellegem* benævnt«. – Men menneskene er både døve og blinde, fortsætter blot selvmorderisk og ubesindigt udbytningen af søerne, floderne, grundvandet, havvandet, luften, væksterne og dyrene.

Tankevækkende er det endvidere, at Bjørnvig gør opmærksom på, hvor åbenbart det er, at vi ikke »opfatter eller agter« vort eget legeme, men lader det blive overvægtigt og trægt. (Se blot på velfærdsdanskeren!). Og når vi »lader hånt om mavens, leverens og kirtlernes betingelser«, hvorledes skulle vi da »kunne agte og opfatte jorden som et legeme?« – Digtet slutter med en rystende koncentreret skildring af det moderne menneskes holdning og adfærd på kloden. Det skal her citeres i sin helhed, da det umuligt kan siges klarere og mere manende: »Og når han generelt betragter og behandler jorden/ som bosted, handelsplads, værksted og laboratorium,/ grusgrav, grube, mine, dambrug, jagtområde og dyrkningsareal,/ frembringer af føde for sultende og overmætte,/ yngle- og krigsskueplads, begravelses- og affaldsplads,/ forlystelsessted og rekreationsområde,/ fotogene panoramaer og smukke udsigter,/ som brugsgenstand videnskabeligt og æstetisk objekt/ og *intet* derudover og *aldrig* alvorligt som et hele –/ ja, hvordan skulle han da kunne behandle og opfatte/ jorden som et legeme?/ – – – Hvornår bliver klodens elefanttålmod/ provokeret til trompetstød af dyster vrede, vildt raseri: Cykloner,/ bjerg- og havmasser løsslupne i ustyrlig tyngde?«/

I digtet: »Jeg ser« siger den norske digter Sigbjørn Obstfelder til slut: »Jeg er vist kommet på en fejl klode!/ Her er så underligt...« – Bjørnvig går et skridt videre, idet han omformulerer udtrykket og siger, at han undertiden føler, at han tilhører *en fejl art*. Og en fejl art vil for Bjørnvig sige »en art for hvem intet er helligt«, og som »ingen grænser kender eller agter«. Der er næppe tvivl om, at opgaven fremover går ud på at bevise, at vi ikke tilhører en fejl art, men at vi blot er på vildspor. Vi har haft en fejl opfattelse af vort forhold til kloden, og det er ved at gå op for os, at den hensynsløse erobrertype er håbløst passé. – Og for nu at tale bjørnvigsk: Vi skal ikke behandle og opfatte jorden som et videnskabeligt objekt, men som et dyrebart legeme, en levende krop.

At nære det fælles

- om opdragelse og undervisning i økologisk perspektiv

Af lektor Jan Michel

I novellen »Åsynet« fortæller Martin A. Hansen om en husmandsfamilie, der sommeren og høsten igennem har måttet kæmpe med både sygdom og ulykke. Først længe efter alle andre får familien bjærget høsten. Og så slutter fortællingen:

»Høstens tunge solskin sank ned mellem husene. Tivit, lød det. En svale strøg ind gennem det åbne staldvindue. Så hørte de hestehalen piske fluer en gang. I stilheden veg noget gråt og koldt bort fra dem, som stod der. Glæden kom ikke brat. Den kom ligesom langvejs fra. Vandrende mod huset som en gæst man har længtes efter at se. Nu ser man ham komme, nu nærmer han sig skridt for skridt.«

– Det andet citat er fra Vagn Lundbyes roman »Hvalfisken«, hvor der står:

»Da de var mest ensomme og sad derude på bjerget, var den kommet op af dybet med sin lille sky og store vinge. Hun kunne ikke finde ordet, men det var større end hende selv, og det eneste hun kunne tænke på var stjernerne og solen og månen. Eller jorden med alle menneskene, skoven og dyrene.

Det var en glæde, de havde set derude. En fred kom ind i deres hjerter og strømmede ud som glæde. Det var ikke til at forklare.«

– Både hos Martin A. Hansen og hos Vagn Lundbye udtrykker ordet »glæde« noget, der kan komme til os, oplevelsen af samhørighed med alt andet, med altet. Du står ikke udenfor, men skabt, som du er, er du del af alt det øvrige skabte.

Vagn Lundbye skildrer pigerne Janni og Pernille, som de sidder ude i det, der kaldes ørkenen på Anholt, og kigger ud over havet. Da de ser hvalen komme op af dybet med sin lille sky og store vinge, bliver den for dem et tegn, en åbning til en kosmisk følelse af samhørighed med naturen, stjernerne og solen og månen. De oplever sig som dele af en sammenhæng, der unddrager sig vor fornuft og vor magt, – og de følte glæde!

Denne grundforestilling om mennesket som et relationsvæsen uddyber Vagn Lundbye i bogen »Den indianske tanke« i beskrivelsen af livets 5 cirkler.

– Når et menneske fødes, befinder det sig i tilværelsens inderste cirkel, og så længe, det er her, tænker det kun på sig selv. Alt hvad det gør, gør det kun for sig selv. Det tager kun, giver aldrig. Men lidt efter lidt bringes barnet til erkendelse af, at der uden om dets egen cirkel er en større cirkel, at det er i et fællesskab med forældre og søskende.

Efterhånden drages vi ind som parter af det større menneskelige, folkelige fællesskab og det bliver muligt for os også at erkende og opleve vor samhørighed med det endnu større fællesskab: dyr, planter, vandet, luften. Vi står ikke udenfor, men er uløseligt forbundet med alt det øvrige skabte.

Og nået derhen, kan det åbne sig for os, ordløst, en følelse af det altomsluttende. Glæden i os.

Menneske og omgivelser i videste betydning opfattes i denne fremstilling i deres indbyrdes forbundethed. I og med at være menneske, er vi – som sociale, historiske væsener – med-levere, engagerede deltagere. Og hvad der altså udtrykkes, er et opgør med forestillingen om mennesket som et eksklusivt væsen, der ud fra sin særlige position er tilskuer til og bruger af den øvrige verden.

Disse to grundbetragtninger – mennesket som deltager eller mennesket som tilskuer – tørner med styrke op mod hinanden.

Tilskuerholdningen er forudsætning for og konsekvens af rationalismen. Med vor fornuft analyserer og splintrer vi alting op i dets bestanddele. Vi dissekerer med den hensigt at nå frem til årsagsforklaringer, så vi teknisk-manipulatorisk kan styre og kontrollere vore omgivelser. Vi stillede os bag vore kikkerter og vore mikroskoper, så vi kunne udforske naturen og spænde dens ressourcer for vore maskiner. På den måde har vi befriet os for det tungeste slid, vi har lettet vore hverdage og lindret den syges smerter og opnået materielle goder, som ingen af os ønsker at være foruden.

Men når mennesket alene bestemmes som et rationelt væsen, kender produktiviteten ingen grænser. Vor verden tager mere og mere karakter af en maskine, hvis princip er stadig ekspansion og maksimalydelse, og hvor vi på grund af arbejdsprocessernes indirekte karakter, mister overblikket over den samlede effekt af det, vi frembringer, så virkningen til sidst bliver livstruende.

Den tyske filosof og forfatter, Günther Anders, reflekterer over dette i sit essay, »Vi Eichmann-sønner«, fra 1964. Han påpeger her, at vi har betragtet Auschwitz som noget, der ligger bag os, en beklagelig engangsforeteelse, forårsaget af bestemte personer, på et bestemt tidspunkt, men som noget vi kan sætte parantes om, som noget atypisk for vor epoke og vor vestlige verden.

Tværtom, mener Günther Anders, må vi overveje det som et forvarsel for, hvad der kan overgå os under andre former, altomfattende og altødelæggende, fordi forudsætningerne for, hvad der hændte dengang, ikke forsvandt med Det tredie Rige.

Uanset hvilket industrialiseret land vi lever i, og uanset hvilken politisk etiket vi hæfter på landet, er vi blevet til skabninger *af* en teknisk verden, hvor det, vi kan frembringe, er større end det, vi kan gøre os forestillinger om. De virkninger, vi er i stand til at udløse, er så store og knusende, at de er gledet os af hænde. Vi opfatter dem ikke mere som virkninger af vore egne beslutninger. Det »for store« lader os uberørte. Mens mordet på en navngiven person fylder os med gru, bliver 6 millioner ikke til andet end et tal for os. Vor evne til at føle rækker ikke til – og det er ikke blot følelser som gru og medynk, der bliver borte, men også følelsen af med-leven, med-ansvar og menneske-lighed, der svinder hen, når vi stilles over for det uoverskueligt store.

Det, vi omtaler som den økologiske krise, er følge af, hvad jeg benævnede tilskuerholdningen, at mennesket troede sig uden for en verden, som det kunne behandle som objekt for sine tekniske indgreb. Med vor fornuft forsøgte vi at sætte os ud over naturens begrænsninger for vor udfoldelse, for nu med randen af vore sanser at erkende, at vi er blevet fanger af vore egne indgrebs uforudsete virkninger.

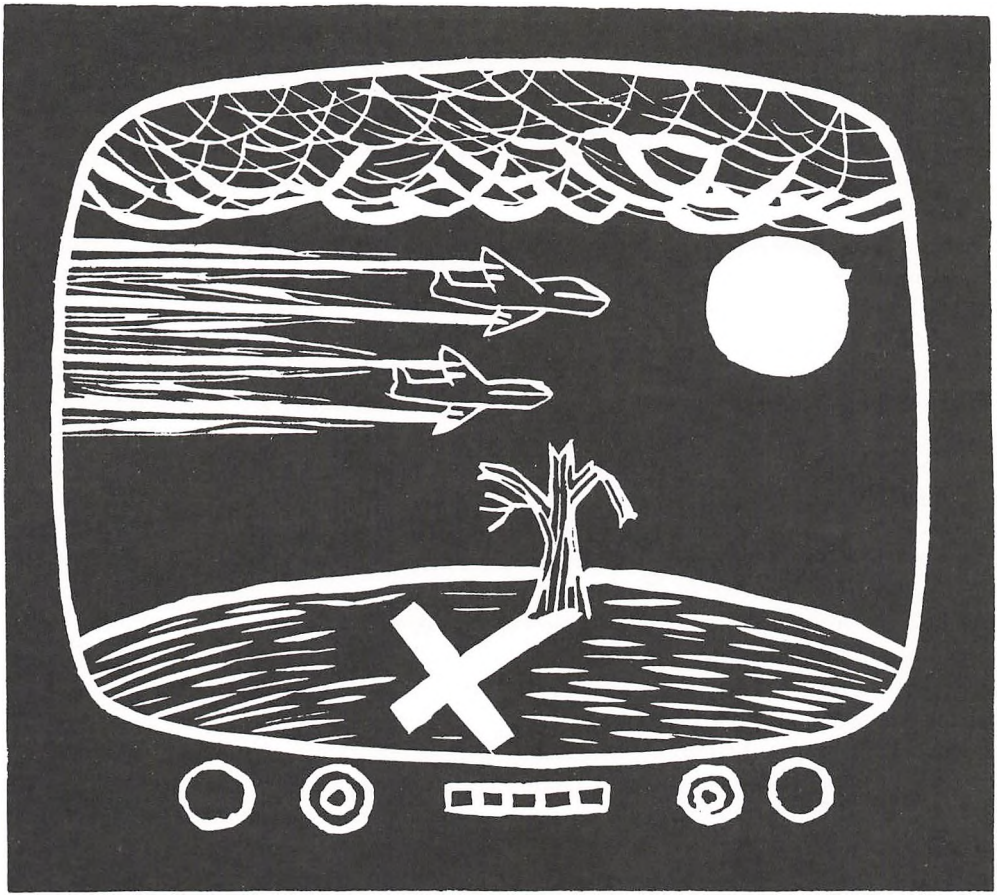

Den logiske følge af at behandle andre som objekt er, at vi reduceres til objekt for andre. Fremmede for verden, blev vi fremmede for os selv. Derfor må vi tænke vort grundlag efter, og hvis vi her forstår pædagogik som vor bestemmelse af mennesket og de heraf afledede følger, hvad er da de pædagogiske konsekvenser af en bestemmelse af mennesket, ikke som tilskuer, men som deltager – idet der ved »deltager« forstås, at mennesket ikke kan bestemmes eksklusivt, isoleret, men opfattes som et relationsvæsen: at menneske og omgivelser altså ses i deres gensidige indbyrdes afhængighed.

Heraf følger to grundantagelser, hvis praktisk-pædagogiske konsekvenser vi så kan overveje.

For det første er forudsætningen for at bestemme mennesket som et relationsvæsen, antagelsen af et økosystem, et relationssystem, der forbinder mennesket ikke alene med andre mennesker, men også med dyr, planter og mineraler, og at oprethol-

delsen af dette system beror på en balance i systemet.

– Hvis mennesket, som del af det økologiske system, ved uhæmmet brug af ressourcer, nedbryder andre dele af systemet, så er det følgelig hele systemet, der trues. Og da det hører med til bestemmelsen af liv, at levende væsener – herunder mennesket – reagerer og agerer med det sigte at fastholde liv, fører det til den værdiantagelse, at vi bør forholde os til vore omgivelser på en sådan måde, at økosystemet ikke trues. Eller positivt udtrykt: at der bør være økologisk balance.

At bestemme mennesket som relationsvæsen indebærer for det andet, at der finder udvekslinger sted i et system, der er karakteriseret ved mangfoldighed og forskellighed. At erkende disse relationer beror på, at der i systemet foregår en »samtale« i videste betydning. Mennesket må anerkende ikke alene andre mennesker, men også den øvrige natur som samtalepartner. Fra at betragte naturen som en modstander eller en ressource må vi igen betragte den som værdifuld i sig selv og som forudsætning for og en berigelse af vort liv. Som det udtrykkes i »Den indianske tanke« er den kilde til glæde!

Med udgangspunkt i denne relationstænkning bliver den pædagogiske opgave da at drage mennesket ind i denne sammenhæng som et indsigtsfuldt, moralsk og selvstændigt væsen.

Jon Hellesnes skelner i »Socialisering og teknokrati« mellem to former for socialisering: tilpasningssocialisering og dannelsessocialisering. Mens tilpasningssocialisering reducerer mennesket til objekt for politiske processer, så det mere bliver genstand for styring og kontrol end et tænkende og handlende subjekt, så er sigtet med dannelsessocialisering, at mennesket kerer sig om det fælles. – Hellesnes henviser til Aristoteles, for hvem det at være borger i den græske bystat og at være politiker var en og samme ting. Aristoteles anså den borger, som afpolitiserede sit liv, for at være idiot. Den oprindelige brug af ordet idiotes gik altså på dette, at en borger undveg politikken og dermed ansvaret for det fælles. At sige om et menneske, at det ikke er politisk, ville for Aristoles være det samme som at sige, at det ikke er egentlig myndigt og frit. Borgeren, som unddrages eller unddrager sig en politisk dimension, gør andre til herrer over sit liv.

En sådan tilpasningssocialisering bliver resultat af det lærer-elev forhold som Paulo Freire karakteriserer med begrebet »sparekassepædagogik«:

Læreren underviser, og eleven bliver undervist.

Læreren tænker, og eleven bliver der tænkt på.

Læreren handler, og eleven har illusion om at handle gennem lærerens handling.

Læreren vælger undervisningsprogrammets indhold, og eleven (som ikke bliver spurgt) tilpasser sig det.

Læreren er indlæringsprocessens subjekt, mens eleverne kun er objekter.

Resultatet heraf bliver et manifesteret overordning/underordningsforhold, at nogen stiller sig udenfor, og andre stilles udenfor. Tilskuerholdningen.

Dannelsessocialisering, derimod, forudsætter et lærer-elev forhold opfattet som et samtaleforhold, hvor lærer og elev møder med hver sine forestillinger om undervisningens emne, og hvor lærer og elev nok står ulige med hensyn til indsigt og indfly-

delse, men lige i retten til at deltage i samtalen.

Den særlige opgave for læreren bliver at bidrage til denne samtale ved at vise hen til det fælles.

Derfor må der fortælles for barnet. Mens (natur)videnskabssproget tjener til analyse og specialisering, så rækkes der i mytens og eventyrets tolkende billedsprog en helhedsforståelse frem, og det betydes barnet, at det selv er med i den tilværelsens kampplads, hvor et ingenmandsland ikke gives.

Kun hvis eleven konfronteres med det sproglige fællesskab og den fælles historie, det er sat i, kan det erobre sin identitet.

Kun hvis kulturens hidtidige erkendelse – dens faglige indsigt og etiske normer – lægges åbent frem, fastholder vi elevens frihed til at forholde sig til traditionen.

Med andre ord må undervisningens indhold bidrage til udvikling af sociologisk fantasi, forstået som evnen til at veksle mellem den individuelle, konkrete livssituation og det fælles, det generelle og det samfundsmæssige, og den må være eksemplarisk i den forstand, at udvælgelsen af det enkle tjener til at belyse helheden.

Og ligesom det er vigtigt i indholdsudvælgelsen at betone helhed og sammenhæng, bliver det væsentligt, at skolens sociale samvær bidrager til at udvikle den enkelte i fællesskabet, sådan som det udtrykkes i de undervisningsmål, der opstilles af Else Hammerich i »Rapport fra et skoleår«:

1. De skal lære at betragte og stille spørgsmål til den verden, de lever i. De skal begynde at kunne se nogle enkle sammenhænge, opdage nogle forskelle og ligheder.
2. De skal lære, at sprog, læsning, regning, formning, dramatik og alle de andre ting, vi laver i klassen, kan bruges til at forstå deres omverden bedre. Det er altsammen nødvendigt arbejde i skolen, også når det er leg.
3. De skal lære at være nysgerrige, at spørge og undres.
4. De skal lære, at hver af dem er nødvendige og værdifulde for klassen.
5. De skal lære at tage et begyndende ansvar for hinanden, at hjælpe kammerater og modtage hjælp fra kammerater.
6. De skal lære at vælge for sig selv eller i smågrupper mellem forskellige muligheder, som læreren har planlagt, og som de kender til.
7. De skal lære begyndende selvdisciplin og gruppedisciplin.
8. De skal lære at løse de konflikter, som opstår, under vor vejledning.
9. De skal lære at kende og bruge deres krop.

– Den individuelle kvalificering, der har været betonet så kraftigt i de senere års debat om skolen, er her afløst af et kompetencebegreb, hvor den enkelte anskues i sammenhæng med gruppen og hvor udgangspunktet er, at vi i vor forskellighed alle har noget at bidrage med til det fælles.

Vi udfordres til at lytte og til at ytre os og til bestandig at nærme os en fælles forståelse ved at overveje og overskride de grænser, som normer og roller i en given samfundsmæssig sammenhæng sætter for samtalens åbenhed.

Samtale beror på forskellighed og på, at vi tør være hinandens tilbud. Anskuet sådan, kan skolen bidrage til at åbne mod det fælles.

Ejnar Høgel 75 år

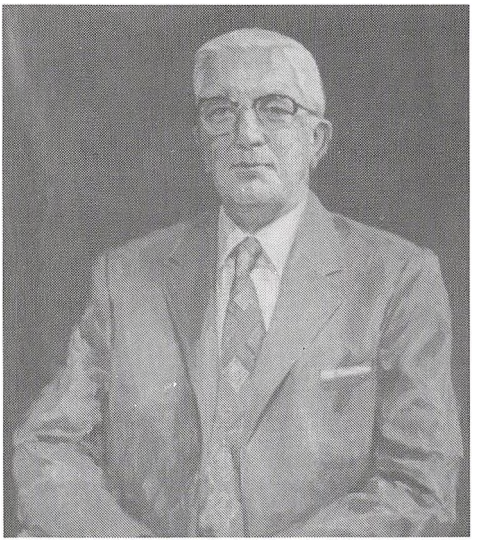

Rektor Høgel havde fødselsdag den 14. november 1981. En spændende og vidtspændende personlighed lagde denne dag et år til de 74, der var der i forvejen.

Og det spændende ligger gemt i det vidtspændende, der strækker sig fra en luthersk middelalderkirkelig renhed og strenghed, der er på fortrolig fod med både Gud og djævel, og som på det jordiske plan har et syn på kvinden, der kaster et libertinerskær over de paulinske meninger – over en dyb humanistisk, medfølende og indfølende medleven med dem, der lider, – til på yderste venstre fløj en drengeagtig kådhed (enkelte ældre damer vil ikke protestere mod udtrykket: gadedrengeagtig) der er forlenet med en livsalig humor og verbalt artisteri.

Det spændende lå i dette, at det vidtspændende var skjult bag rektortitlen, der som et skjold blev holdt frem, for at man dels ikke skulle blive for forskrækket for det buldrende, udnytte det blide, og eller blive for lige med den kåde del.

Særlig var den rektoriale fremtræden på talerstolen ved højtidelige lejligheder omgærdet af en vis uro.

Spørgsmålet var, om hovedtemaet var udsat for den sprælske fløjte, eller det var strygernes bløde og indsmigrende lokken og kalden, der dominerede, eller et trut i dommedagsbasunerne ville skabe den furiosostemning, der fornam, at jorden åbnede sig og slugte alt og alle.

Ikke mindst når de nye 1. klasser blev budt velkommen, gik det hårdt til, basunerne gjaldede. Men der var dengang ansøgere nok til at erstatte de fra vid og sans skræmte.

Det har senere vist sig, at de, der selv kunne forlade salen, var gjort af et sådant materiale, at intet senere i folkeskolen kunne skræmme dem.

Vi, der var fortrolige med og holdt af det gennemgående tema i den pastorale symfoni, erfarede, at andanten kun har mening og effekt på baggrund af crescendoet. Men spændende var det, tilsyneladende på begge sider af podiet.

Må jeg foreslå en touche til maestroen.

Edvard Fonsmark (43)

Alex Koch
75 år - 29. dec. 1981

Om tre år kan Koch og jeg fejre »sølvbryllup« eller som man kunne udtrykke det i hovedbrudsform: Om fem år er jeg ligeså gammel, som Koch var, da vi mødtes første gang. Jeg fornemmer tidens dimension, når det siges på denne sidste måde. Mødet fandt sted en dejlig forårsdag i 1959. Alting så lyst og venligt ud, men under overfladen lurede mange ubesvarede spørgsmål om fremtiden. At skulle have en fagkollega i fysik er næsten ligeså stor en ændring i ens tilværelse som at indgå ægteskab. På daværende tidspunkt var markedet helt i sælgers favør, hvilket var medvirkende til, at jeg overhovedet fik chancen.

Det var fra starten klart, at Koch ville at »ægteskabet« skulle blive lykkeligt. Som ganske uerfaren i omgang med seminarieelever og F-ere, samt med behersket kendskab til kunstgreb og teknik i fysikundervisningen fik jeg Koch som læremester og vejleder på mangfoldige områder. Ikke sådan at forstå, at det blev et lærer-elev forhold, nej langtfra. Det var Koch magtpåliggende, at det skulle være et ligeværdigt kollegaforhold, hvilende på gensidig respekt og hensyntagen. Med kendskab til Kochs medfødte stædighed og hans lederegenskaber kan det måske være svært at føle sig overbevist om, at det kunne lade sig gøre, men ikke desto mindre udviklede vort forhold sig til et mageløst kollegialt fællesskab, som jeg tænker på med megen taknemmelighed.

Vi indførte meget snart en fast aften om ugen til laboratoriearbejde og kollegialt samvær. Det trak ofte ud til på de små timer. Min kone fortæller, at det hændte fantasien løb af med hende, så hun ikke fik ro, førend hun havde overbevist sig om, at jeg ikke lå hjælpeløs eller det, der var værre, ved at liste sig til at kigge ind ad vinduerne i laboratoriet, der dengang lå i stuen på Akropolis.

Den første store opgave blev planlægning og indretning af de nye laboratorier i undervisningsbygningen. Talrige ekskursioner i Kochs Pontiac til andre seminarier og skoler samt drøftelser i den midt- og

vestjyske gruppe af seminariefysiklærere gav anledning til mange meningsudvekslinger, inden vi traf beslutningerne. Ved indretningen blev det, ved et af Kochs legendariske fif, muligt at konvertere et rum, der hed kemisamling, til lærerrum, hvorved den model, der kom til at gælde for seminariebyggeri i årene efter, var skabt. Dette lærerrum skulle blive arnestedet for inspirationen i den daglige undervisning. Her mødtes vi i frikvarterer og på laboratorieaftener til en snak om såvel faglige emner som alle de ting, vi hver især for tiden var optaget af.

At undervise dygtige og interesserede elever falder de fleste lærere let. Men når det drejer sig om de interesserede og mindre dygtige, er der straks problemer, som bliver anselige, når det drejer sig om de uinteresserede elever. Koch har en evne til med små midler, ved sin formulering og valg af enkle eksempler, ved passende sprogbrug at forklare selv de mest tungnemme sagens sammenhæng, så de forstår den.

På hele seminariet fandtes der dengang kun én spritduplikator og ikke andet. Det var ganske utilstrækkeligt og i hvert fald ikke rationelt nok til fysiklaboratoriet, så Koch fandt snart en brugt sværteduplikator til en rimelig pris. Denne udspyede i disse år en sand flod af øveblade, oversigter og faglige noter. Undertiden gik det måske nok lidt vel stærkt, så kvaliteten ikke blev så god, men nytte gjorde de under alle omstændigheder.

Det var iøvrigt karakteristisk for Kochs arbejdsform – måske nok dikteret af meget fravær på grund af arbejdet i læreruddannelsesudvalget og i organisatorisk arbejde – pludselig kastede han sig over et projekt med en utrættelig energi. Der blev maskinskrevet, duplikeret eller slået hylder op, sat i system på reoler eller der blev lavet et eller andet stykke fysiksløjd. Denne del af fysikken, selv at lave små apparater med simple hjælpemidler, er i dag et forsømt område. Vi anså det dengang som nu for at have stor pædagogisk værdi, og det bragte både elever og os megen glæde. Jeg tror, at det var udsigten til denne del af fysikundervisningen, der talte mest, da jeg overvejede ansættelsen her. Når man går en runde i det nuværende laboratorium, finder man mange egeklodser med hjemmegjort apparatur på, som Koch har »stået fadder« til. Ligeledes er der stadig noter og øvevejledninger fra Kochs hånd i brug.

Nu er tiderne og dermed vilkårene ændrede. Koch har lige siden sin pensionering med flid holdt sig á jour med, hvad der sker på seminariet og omkring os, ligesom han jævnligt forhører sig om, hvad der optager os i laboratoriet. På et sted som her er mulighederne for at drøfte faglige emner begrænset til de få, ansatte fagkolleger. Det er derfor dejligt at Koch stadig kommer på lærerværelset og deltager i den aktuelle debat. Jeg vil ønske, at Koch stadig i mange år må have lyst og helbred til på denne måde at deltage i seminariets liv.

Hjertelig til lykke med 75-års dagen!

N. H. Ilsøe

HF-dimission 1981

Af rektor Poul E. Andersen

Først vil jeg ønske jer hjerteligt til lykke med jeres eksamen. Dernæst vil jeg sige jer tak for jeres indsats i de to år, I har været her i Nr. Nissum. I har været en årgang, som har markeret sig stærkt i mange forbindelser. Når jeg blader tilbage i skolens dagbog, imponeres jeg over alle de initiativer, I har taget. I har gjort jer gældende i fællesudvalget, I har arrangeret flere gode fællestimer, og I har gennemført mange spændende aftenarrangementer. Ved aktionsdagene i efteråret havde I gode ideer, og I var med til at bære vort store Åbenthus-foretagende til succes. Det har været dejligt at have jer her.

Nogle af jer skal fortsætte på seminariet efter ferien. Det er vi glade for. Vi har altid gerne villet optage vore egne HF-ere, og specielt i disse år, hvor tilgangen til læreruddannelsen er ringe, er vi glade for tilgang fra jer.

Andre siger farvel til Nr. Nissum og skal til forskellige andre former for videreuddannelser, eller de skal ud i erhvervsarbejde.

Vi har aldrig rigtig vidst, hvor vore HF-ere går hen, når de forlader kursus. Vi har haft en forestilling om, at de især søgte pædagogiske uddannelser som f.eks. børnehaveseminarierne eller mellemuddannelser inden for sundhedsvæsenet. Det indtryk har vi fået ud fra det, ansøgerne til HF-kurset skriver i deres ansøgning om formålet med deres uddannelse. Det er da også de uddannelser, der er størst interesse for, når der er erhvervsvejledning. I år har vi lavet en undersøgelse over, hvor de to sidste HF-årgange nemlig 1979 og 1980 er blevet placeret. Resultatet svarer ikke ganske til det billede, vi havde dannet os. Spredningen på uddannelse og erhverv er meget stor. HF-uddannelsen bruges som adgang til en meget lang række af uddannelser. En del er efter HF-eksamen gået ud i praktisk arbejde, og de fleste af dem gør det nok for at samle sig erhvervspoints til videre uddannelse.

Der er én ting, som er ganske karakteristisk for unge med HF-eksamen. De går ikke ud i arbejdsløsheden. Arbejdsløshedsprocenten er meget lille. Det er vel nok det, som har glædet os mest ved denne undersøgelse. Vi tror, at mange har søgt HF-uddannelsen, fordi de ikke har noget arbejde at gå ud i efter folkeskolen. De vælger videre uddannelse for at kvalificere sig, og for at få bedre muligheder. Dette valg er altså rigtigt. Det er fornuftigt at bruge to kursusår til at kvalificere sig.

Et HF-kursus giver således kvalifikationer, og det gør det i flere henseender. Det gør det i ganske snæver forstand derved, at de, der har gennemført en HF-uddannelse, har tilegnet sig den viden og de færdigheder, som er nødvendige for at bestå eksamen. For nogle har det været et surt slid at erhverve sig disse kvalifikationer. For andre har det været et spændende forløb, som har givet indblik i så mange hidtil ukendte forhold i tilværelsen, at man har indstillet sig på, at man aldrig mere holder op med at

gå på opdagelsesfærd. Måske opleves det ikke så friskt i dag i TV-generationen, som det gjorde for os, der gik i den syvklassede landsbyskole. Jeg husker, at jeg i 7. klasse med misundelse hørte om børn, der i mellemskolen lærte engelsk. Og jeg husker den helt vidunderlige oplevelse, det var, da jeg en sommersøndag fandt et gammelt laset glosehæfte til en engelsk læsebog. Jeg havde aldrig set en engelsk bog. Men pludselig stod jeg med en i hånden, oven i købet med lydskrift. I begejstring fandt jeg en skjult krog i haven, hvor jeg gemte mig resten af dagen og lærte hele glosehæftet udenad. Den dag i dag husker jeg hver glose derfra, og med en lille flov rislen ned ad rygraden husker jeg også, hvordan jeg udtalte dem for mig selv.

Denne fantastiske fornemmelse af lykke ved at få lov at dække et vidensunderskud kendes sikkert ikke i dag, hvor adgang til viden om alverdens ting er næsten ubegrænset, men jeg tror, at mange af jer har oplevet, at arbejdet med fag eller emner har været en god erfaring i at erobre nyt land, det har været inspiration og igangsætning, der giver lyst til at arbejde videre på en lang række områder.

Men et HF-kursus giver naturligvis også en videre kvalifikation. Den giver viden og færdigheder, som kan bruges i de følgende år. Den berømte og berygtede U 90 siger meget fornuftigt, at uddannelser skal have praktisk sigte og sætte den enkelte i stand til at løse nogle opgaver eller klare nogle situationer senere i tilværelsen. Det tror jeg også, at HF-uddannelsen gør. Netop fordi den kan sammenstykkes, så den passer til den enkeltes anlæg og ønsker. Men den gør det ikke alene. Den gør det kun, hvis de studerende hele tiden er opmærksomme på, at det, de arbejder med, skal bruges til noget. Det er ikke nok at kende de forskellige remser i faget tysk. Man skal også kunne bruge dem, når man får stilling i en bank eller andre steder, hvor tyske kunder dagligt melder sig. Det er heller ikke nok, at man kender de økonomiske teorier i samfundsfag, hvis man iøvrigt ikke gider gå ind i samfundets almindelige beslutningsprocesser, hvor man gør sig medansvarlig. Det nytter heller ikke meget, at man får 11 i faget religion, at man kan gøre rede for hovedpunkter i den kristne troslære og sammenligne med grundtanker i andre religioner, hvis man aldrig selv stiller spørgsmål om sit eget livs mening og mål. HF-uddannelsen er kvalificerende ved den viden og de færdigheder, den giver den studerende. Men virkeligt kvalificerende bliver den først, når de studerende selv er med til at give den perspektiv og til at gøre den personligt vedkommende.

Jeg hørte forleden om en midaldrende dame, som gennem 30 år havde været ansat på et hjem for ældre mennesker. Hun havde igennem alle disse år haft en helt usædvanlig evne til at omgås de gamle, til at snakke med dem, til at få arbejdet rapt fra hånden, så der blev god tid til samværet. Hun havde aldrig rigtig fået nogen uddannelse og var som følge deraf ikke formelt kvalificeret. Da hun var i 50erne, blev hun sendt på kursus for at forbedre sine forudsætninger. Da hun kom tilbage efter et par ugers forløb, erklærede hun: »Nu er jeg blevet god til at passe gamle mennesker, for nu har jeg lært matematik«.

En sådan historie, som vel at mærke er sand, lyder lidt grotesk. Men man skal nok være opmærksom på, at den ikke siger, at kvalifikationer er overflødige. Den siger, at

der i næsten alle former for beskæftigelser kræves *mere* end formelle kvalifikationer. Uddannelserne giver formelle kvalifikationer, og de studerende, som hele tiden har for øje, at viden og færdigheder skal kunne bruges, får ud over dette en personlig udvikling, som er langt vigtigere. Men man kan ikke nøjes med det. Uanset hvor man finder sit arbejde, vil man komme til at opleve, at der er mennesker, der er afhængige af en. Hvor neutralt et arbejde man end har, vil det dog gribe ind i andre menneskers forhold. Derfor er de vigtigste »kvalifikationer« af alle *dem*, som ingen uddannelse kan bibringe, nemlig menneskelighed og ansvarlighed. Et samfund kan mangle ressourcer, et samfund kan have fordelingsproblemer, et samfund kan hærges af arbejdsløsheden, men så længe ansvarligheden og menneskeligheden anerkendes som grundværdier, er det ikke for alvor et fattigt samfund.

Jeg vil ønske for jer, at I slutter jert HF-kursus med gode og velbearbejdede kvalifikationer; men jeg håber for alle, at menneskeligheden og ansvarligheden må være de grundværdier, som må bære dem alle.

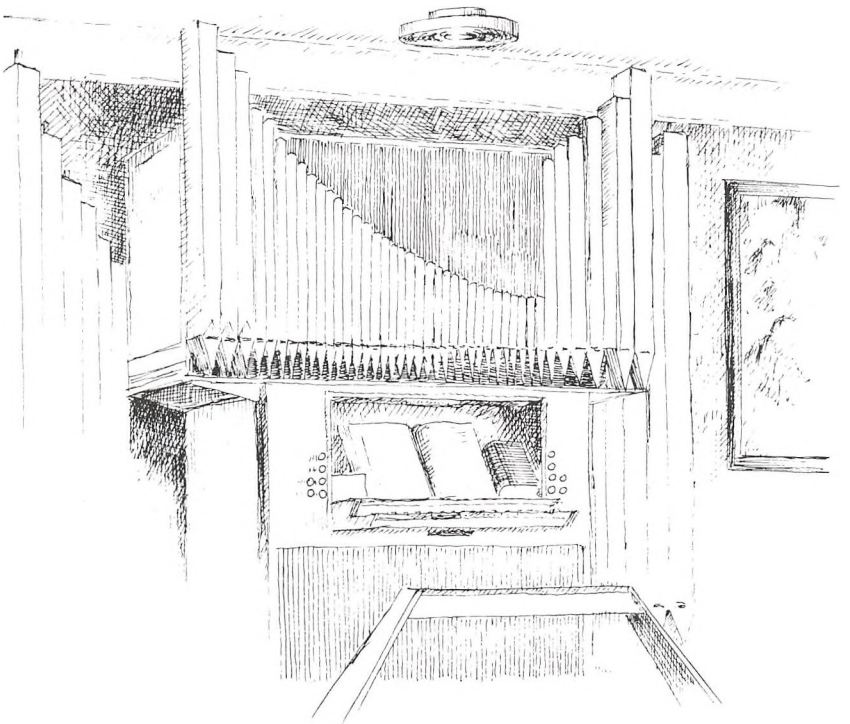

HF dimittender 1981

Jannie Andersen, Struer
Anna Kirstine Bach, Lemvig
Søren Bech, Rom v. Lemvig
Charlotte Theresa Christensen, Bøvling
Anette Falck Damborg, Struer
Claus Hald, Holstebro
Dorthe Toelberg Jensen, Lemvig
Jette Bech Jespersen, Nr. Nissum
Birgitte Kongensgaard, Hurup
Lis Koopmann, Holstebro
Annemarie Mikkelsen, Struer
Grete Nielsen, Resen
Jonna Nielsen, Tvis
Lene Olsen, Tørring
Bendt Pedersen, Lomborg
Birthe Østergaard Pedersen, Aulum
Lene Holdgaard Pedersen, Hvidbjerg
Jeppe Rørsgaard, Vemb
Karen Trabjerg, Gudum
Inga Østergaard, Aulum
Lea Aagaard, Lemvig
Dorrit Marie Andersen, Kegnæs
Ruth Andersen, Esbjerg
Ella Blæsberg, Fabjerg
Marie Bro, Harboøre
Grete Ås Christensen, Ørnhøj
Hanne Breinholt Christensen, Lemvig
Lene Eriksen, Harboøre
Gitte Nygaard Hansen, Ansager
Anne Mette Færgemand Hoppe, Ålestrup
Lisbeth Juhl Jensen, Nr. Nissum
Morten Windfeldt Jensen, Lemvig
Ivan Ben Karottki, Vandborg
Gitte Kjeldsen, Thyborøn
Lissi Hyldahl Kjeldsen, Struer
Tove Bjerregaard Kristensen, Rødkjærsbro
Inga Najbjerg, Vildbjerg
Maria Nissen, Fjaltring
Hanne Nygaard, Spjald
Ib Møller Pedersen, Struer
Linda Elisabeth Pedersen, Give
Marianne Saarup, Farsø
Helle Grantoft Simonsen, Thyborøn
Lene Bredahl Fyrstenberg Sørensen, Humlum
Annie Vestergaard, Ø. Bjerregrav
Jens Rostgaard Weidemann, Lemvig
Else Aaby, Aulum
Jan Mågård Christensen, Nr. Nissum
Elsebeth Gertsen, Houe
Anders Makholm Bech Hald, Struer
Anne-Kathrine Krebs Hansen, Farsø
Bente Elise Lene Jarl Helmert, Struer
Jette Støckler Henriksen, Hjerm
Lisbeth Henriksen, Lemvig
Helle Mølgaard Holm, Brønderslev
Grete Imer, Ferring
Bodil Overgaard Jensen, Lemvig
Gunhild Kristensen, Hvidbjerg
Ingrid Fomsgaard Laursen, Helligsø
Henning Hviid Nielsen, Thyborøn
Per Skodborg Nielsen, Resen
Karsten Blindkilde Olesen, Sørvad
Jens Jørn Porup, Nr. Nissum
Pia Rokkjær, Lemvig
Jørgen Michael Serup, Gudum
Henrik Magnus Skou, Lemvig
Lene Skovmose, Lemvig
Benedikte Snekloth Søndergaard, København
Kim Thorhauge, Lemvig
Agnete Toft, Fabjerg
Henrik Scheel Andersen, Nr. Nissum
Dorte Arnoldsen, Ulfborg
Torben Frost Bech, Lemvig
Birthe Boelskifte, Hannerup
Lone Kallesøe Christensen, Houe
Ilona Brunkilde Dam, Nykøbing Mors
Anne-Birgitte Klinkby Ellebæk, Nr. Nissum
Lis Jensen, Tim
Anna Dorthea Jespersen, Lihme
Tove Hvid Jørgensen, Kibæk
Jannie Kibsgaard, Struer
Pia Kier, Lemvig
Lone Linderoth Kirk, Lomborg
Lone Klausen, Grindsted
Lisbeth Pilgaard Mortensen, Lemvig
Søren Bruno Mortensen, Lemvig
Gitte Sand Møller, Svankjær
Susanne Vognstoft Pedersen, Isenvad
Kirsten Ringgaard Poulsen, Holstebro
Ole Stigaard, Nees
Inger Kathrine Falk Thøstesen, Hanning
Bente Uhre, Naur
Sonja Vester, Redsted
Hanne Wad, Holstebro

Seminariedimission 1981

Af rektor Poul E. Andersen

Jeg kendte engang en lille pige, som boede på en gård. Hun var interessant derved, at hun i to dage havde fire museunger i en skotøjsæske. Hun gemte den inde under bordet på sit værelse. Ungerne havde hun fanget under tærskningen ude i laden, og hun syntes, at de var så søde, at det var synd at slå dem ihjel, selvom hun vel vidste, at det var den naturlige skæbne for en fanget mus på en bondegård.

Kassen havde hun foret med græs og hø, og hun havde sat en lille skål med mælk ned til ungerne, og lidt rugbrød havde hun smuldret ned i høet.

Den anden dag opdagede faderen musene. Han overskuede straks situationen, og med megen pædagogik forsøgte han at få datteren til at udlevere dem.

Han spurgte hende, om hun ikke godt kunne se, at det var synd for de små kræ, for de var jo så små, at de nok ikke kunne spise selv, og det ville jo være forfærdeligt, om de skulle sulte ihjel. Og det kunne hun godt se. Det var nu langt bedre at slå dem ihjel, så de ikke skulle pines. Og den lille pige var ganske enig. Dertil kom, sagde faderen, at skulle det ske, at de overlevede i kassen, så ville de jo hurtigt blive så store, at de gnavede sig igennem kassen, og så havde hun jo heller ingen fornøjelse af dem, de ville løbe ud i værelset og gnave huller i gulvet, og i løbet af kort tid ville hele huset være fuldt af mus, der gnavede flere huller. Og pigen var helt enig. Sådan kunne det let gå.

Da faderen herefter ville tage kassen, greb pigen den energisk, gemte den bag sig og sagde: »Men du skal ikke tro, at du får lov at slå dem ihjel!«

Jeg har ofte tænkt på, at her oplevede jeg et stykke pædagogik, der slog fejl. Det var ikke, fordi det var dårligt anvendt pædagogik; for det var det ikke. Faderen havde meget klart indkredset problemstillingen, taget stilling til den og begrundet sin stillingtagen på udmærket vis. Men der var tale om to forståelsesplaner, som ikke lå på samme niveau.

Pigen fik lov at beholde sine mus resten af dagen. Men om natten forsvandt de, og pigen spurgte aldrig efter dem.

Hun har sikkert tolket begivenheden sådan, at hun deri så et håb om musenes redning, og det håb ville hun ikke se knust. Faderen har haft sin egen kontante tolkning.

Faderens pædagogiske optræden var ganske konkret, men det teoretiske mønster bagved er enhver lærerstuderende bekendt med. Det har fulgt med lige fra folkeskolen. Det lyder noget i retning af: Gennemarbejd følgende problemkompleks, tag stilling til hovedsynspunkterne og begrund din stillingtagen.

En sådan formulering er i princippet karakteristisk for mange sider af vort uddannelsessystem og vor opdragelsesideologi. Vi skal lære at tage stilling, og vi skal lære at begrunde, hvorfor vi gør det, og det skal naturligvis ske ud fra en viden og en indsigt. Den, der er dygtigst til at begrunde sin

stillingtagen, er bedst kvalificeret, egentlig uanset hvilken stillingtagen han/hun har lagt sig fast på. Det samme princip er gældende i diskussionerne. Den, der begrunder bedst, er debattens sejrherre.

Vi skal om lidt vende tilbage til musehistorien; men først skal vi følge den pædagogiske tråd lidt videre.

For at vide, hvad det vil sige at begrunde en stillingtagen, må man være opmærksom på, at det ikke er alle argumenter, der gælder som begrundelse. Man kan f.eks. ikke sagligt begrunde sin stillingtagen til et andet menneske ved at sige: »Jeg holder nu så meget af ham«. Det kan være smukt, men det er ikke gyldig begrundelse. En begrundelse må vise, at de og de logiske slutninger nødvendiggør, at man handler på en bestemt måde.

Begrundelse har således noget med logik at gøre, med at sætte ind i fornuftsmæssig sammenhæng, med at kunne sammenligne med beslægtede tilfælde, med at kunne henvise til beregninger eller undersøgelser.

At være kvalificeret kræver således, at man har en god hukommelse, en logisk sans, en god fantasi, så man kan finde mange indfaldsvinkler samt en god udtryksfærdighed.

I, som nu har afsluttet jeres læreruddannelse, har dokumenteret, at I besidder disse egenskaber. Nogle har dem i almindelig grad. De har flest encifrede tal på deres eksamensbevis. Andre har dem i usædvanlig grad, og de vil have en del tocifrede tal. Jeg er så avanceret, at jeg er overbevist om, at eksamenssystemet set over en række fag gør ret og skel, og at vi med de givne forudsætninger ikke kan komme retfærdigheden ret meget nærmere.

Men det hænder, at man som skolemand overfaldes af en vis usikkerhed. Man kan ikke lade være med at spørge, om vor almindelige kvalifikationsmekanisme nu også er rigtig. Jeg er ikke i tvivl om, at den er i overensstemmelse med grundideen i læreruddannelsens formål. Den er virkelig brugbar til at give faglig og pædagogisk indsigt. Den kan bruges i den praktiske skoling, og den lærer de studerende at udvikle personlige egenskaber. Desuden tror jeg på, at den er brugbar under den gældende folkeskolelov.

Usikkerheden går på, at vore kvalifikationskriterier behændigt går uden om en række problemer. En vanskelighed kan f.eks. formuleres i spørgsmålet: »Er man kvalificeret til at have med børn at gøre, når man har viden om og indsigt i en række problemområder, kan tage begrundet stilling til dem og så desuden kan sit pædagogiske formidlingshåndværk?« Vi kommer aldrig uden om det gamle spørgsmål, om forældre trygt kan betro deres børn til lærere, blot fordi de har de formelle kvalifikationer. Vi kommer heller ikke uden om, at masser af standpunkter kan begrundes på den mest kvalificerede måde uden at blive rigtige og »sande« af den grund. – De formelle kvalifikationer kan man måle og give karakterer i. Men der er noget, som man ikke kan måle, som man ikke kan skrive på papir, og det er måske langt vigtigere.

Jeg tror, at det forholder sig således, at menneskers standpunkter ikke er grundlæggende. Stillingtagen bliver ikke til på grundlag af alle de argumenter, der kan anføres for eller imod. Stillingtagen skabes nok i højere grad af noget, der ligger dybere, ud fra en forudbegrundelse, en følelsesmæssig eller intellektuel stemthed, som på forhånd er med til at bestemme, hvem vi er.

Den lille pige med musene kunne se faderens problem, forstod begrundelserne, kunne i virkeligheden sige ja til dem og godkende konklusionen. For det var jo sandt alt sammen. Selvfølgelig måtte musene dø. Det var bedst i enhver henseende. Men de skulle bare ikke dø på den realistiske måde, den, som angik hende, og som hun med hele sin forudbegrundelse og stemthed måtte protestere imod.

Det er vigtigt at gøre sig klart, at en læreruddannelse nok i udpræget grad berører den målelige side af et menneskes virksomhed sammen med andre mennesker, den som med større eller mindre sikkerhed kan udtrykkes på et stykke papir.

Og denne side er væsentlig i folkeskolen, for for børnene er der mange ting, som det er vigtigt at forstå, tage stilling til og begrunde. Dem møder de i de boglige fag med hele den store verden, der her skal lukkes op for dem. Det samme er tilfældet i de musiske fag med erfaringer og oplevelser, som en dygtig og veluddannet lærer skal åbne for dem, give dem sprog og holdning til. På dette plan kan der skabes arbejdslyst, resultatglæde og uddannelsesmæssige forudsætninger.

Men der er en anden side af den pædagogiske virksomhed, som er mindst ligeså vigtig. Det er den side, som forældre ofte tænker på, når de spørger, om en lærer er kvalificeret eller dygtig, det er den, som enhver voksen må tage vare på, når han eller hun står over for et barn med en musehistorie. Denne side varetages ikke alene med den formelle kvalifikation. Den drejer sig om så mange vanskeligt afgrænselige sider af barnets liv. Her møder man holdninger og standpunkter, før der er opfundet én eneste begrundelse for dem, her bliver livsholdning til, her er det ideen om ondt og godt formes, her fødes kristentro eller meningsløshed, her ligger tomheden og glæden ganske tæt ved hinanden og trækker deres farver ud over livsytringerne. Jeg kunne godt finde psykologiske udtryk for det, men vi er aldrig blevet klogere ved at sætte etiketter på. For barnet gælder det i langt stærkere grad end for den voksne, at det har sin umiddelbarhed, sin stemthed over for tilværelsen, sin livslyst, sin nysgerrighed, sin ængstelighed, sin selvcentrerethed og hele det medgivne materiale med påtegnet mønster, der skal være medbestemmende for, om det skal blive et godt liv eller et gråt liv. Det er her, den pædagogiske virksomhed kan skabe tillid og menneskelighed. Her skal der tages vare på og værnes. Vi ved alle, at der er mere brug for det nu end nogen sinde.

Ved flagtagningen er der, så vidt jeg ved, ved hver eneste dimission ved Nr. Nissum Seminarium i dette århundrede fremsagt et skriftord fra 1. Korinterbrev: »Således skal man se på os: Som Kristi tjenere og husholdere over Guds hemmeligheder! Af husholdere kræves nu i øvrigt, at de skal findes tro«.

Den, der en gang udvalgte disse ord som afskedshilsen, så ikke helt galt.

Hjerteligt til lykke.

Dimittender 1981 Seminariet

Ida Katrine Hedegaard, Vinderup
Finn Sigaard Brask, Brovst, Gudum skole
Ellen Ribberholt Brændgaard, Tørring
Merete Christensen, Struer
Jette Hummelshøj Hansen, Hurup
Aksel Johan Jensen, Vinderup, Krogsbølle skole, Otterup
Egon Østergaard Jensen, Skjern, Østre skole, Ikast
Svend Aage Jeppesen, Jegindø, årsvikar v. Skovvangsskolen, Hammel
Lene Kokholm, Aulum, Søndersø skole, Søndersø
Kresten Kirkeby Madsen, Struer, Skrødstrup Efterskole, Mariager
Solveig Irene Mogensen, Vildbjerg, fast vikar i Holstebro kommune
Ib Primdahl Luther Nielsen, Vestervig
Torben Bilgrav Nielsen, Holstebro
Anne-Grete Sundgaard Pedersen, Rækker Mølle, Birkemoseskolen, Korsør
Grethe Bech-Larsen, Harboøre, vikar i Lemvig kommune
Bjarne Schuricht, Struer
Hans Bang-Jensen, Harboøre, kvotalærer v. Nordvestjysk Fiskeriefterskole, Thyborøn
Solveig Nielsen, Struer, Den kristne Friskole, Holstebro
Kjeld Jeppesen Bjerregaard, Middelfart
Kaj Erik Christensen, Koldby
Kirsten Christensen, Klinkby
Jørn Damgaard, St. Binderup
Susanne Berg Gravgaard, Nykøbing Mors, Lægårdens Ungdomsskole, Holstebro
Søren Kyndisgaard Holm, Harboøre, Bøgballe skole
Ulla Braüner Skovgaard Kobbelgaard, Nr. Nissum
Ebbe Miltersen Larsen, Tommerup
Jette Vibeke Madsen, Holstebro, timelærer v. Bording skole
Kaja Nielsen, Struer
Conny Nielsen, Linde, Skave centralskole, Holstebro
Poul Trelborg, Lemvig, timelærer v. Bording skole
Heine Ansgar Svane, Gadbjerg
Hans Peder Andersen, Sdr. Nissum
Henrik Frøkjær Andersen, Hurup
Knud Ingolf Damgaard Andersen, Skjern, Sydvestjyllands Efterskole, Bramminge
Lisbeth Christensen, Vodskov
Niels Viggo Lynghøj Christensen, Struer
Bente Grønlund Fuglestved, Nr. Nissum, leder af FOF, Lemvig
Hans Peder Frøsig Hansen, Lem
Ella Henriksen, Bøvlingbjerg
Gerda Merete Jensen, Ansager, Nr. Nissum Høj- & Efterskole
Inge Rørbæk Højsager, Nr. Nissum
Jan Hedegaard Jensen, Aulum
Benthe Kleon Jeppesen, Sinding
Asta Irene Bisgaard Rasmussen, Mogenstrup, FOF i Skive
Jan Lykke Nielsen, Holstebro, »Birkeskolen ved Hegnet«, Næstved
Kirsten Loll Pedersen, Strandby, årsvikar v. Lemvig-Struer voksenundervisningscenter
Suzanne Pedersen, Snedsted
Else Kirstine Roswall, Nr. Nissum, vikar v. Lemtorp skole, Lemvig
Jens Erik Korsgaard Stobberup, Snedsted
Karsten Thorkild Sørensen, Grenå – Lunderskov Efterskole
Lena Nyborg, Hvide Sande
Anders Peder Ladekær Christensen, Frederikshavn
Inge Margrethe Østergaard, Ulfborg
Joachim Aagaard-Jensen, Hvide Sande, Åbjergskolen, Frederikssund
Poul Erling Andersen, Struer
Lis Bengtsen, Lemvig
Ole Schwartskopff Randbæk Christiansen, Fjerritslev
Birthe Gammelgaard, Rækker Mølle
Torben Søndergaard Gregersen, Thisted, aftjener værnepl. v. marinen
Jette Elisabet Kjærgaard Christiansen, Ringkøbing, Rydhave Slots Ungdomsskole
Lene Juhl Jeppesen, Slagelse, Gørlev skole
Hanne Lindbjerg Kristensen, Resen, Bogø Kostskole
Kiss Faaborg Kristensen, Langå, Ejby skole, Skovbo
Elin Krogager Zickert, Struer
Helga Kirstine Nielsen, Thyborøn

Lene Rønn Nielsen, Harboøre, Vardeegnens Ungdomsskole
Søren Ingemann Olesen, Hurup
Kurt Lund Pedersen, Struer, Frederiksberg skole (behandlingshjem)
Magda Kristine Høgsbjerg, Ørding, Vesterlund Ungdomsskole
Karen Nielsen, Bedsted
Lene Kofoed Støttrup, Struer
Flemming Arne Kousholt, Dronninglund (jul 80/81)
Anne Mette Ladekær Christensen, Frederikshavn (jul 80/81)

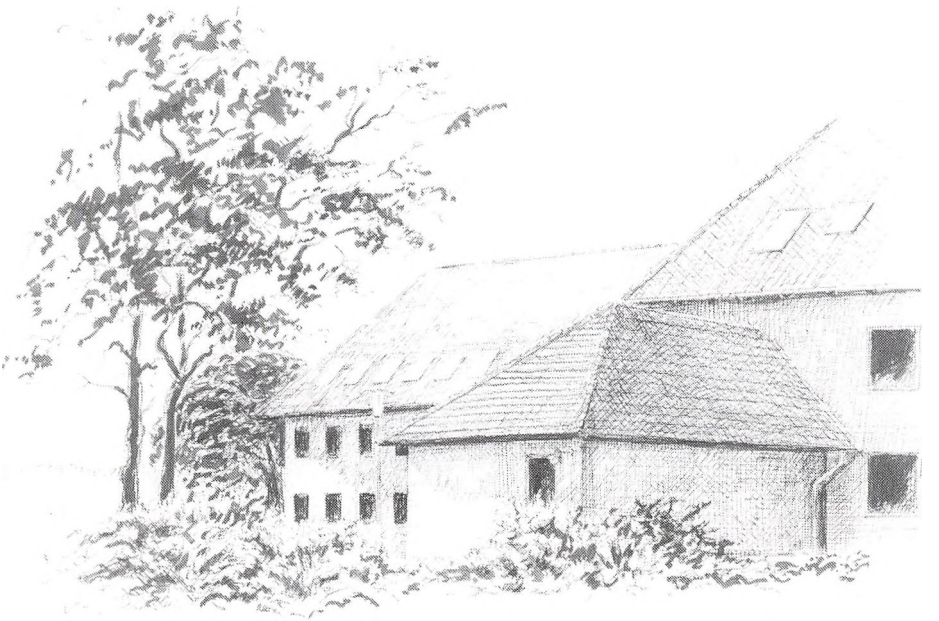

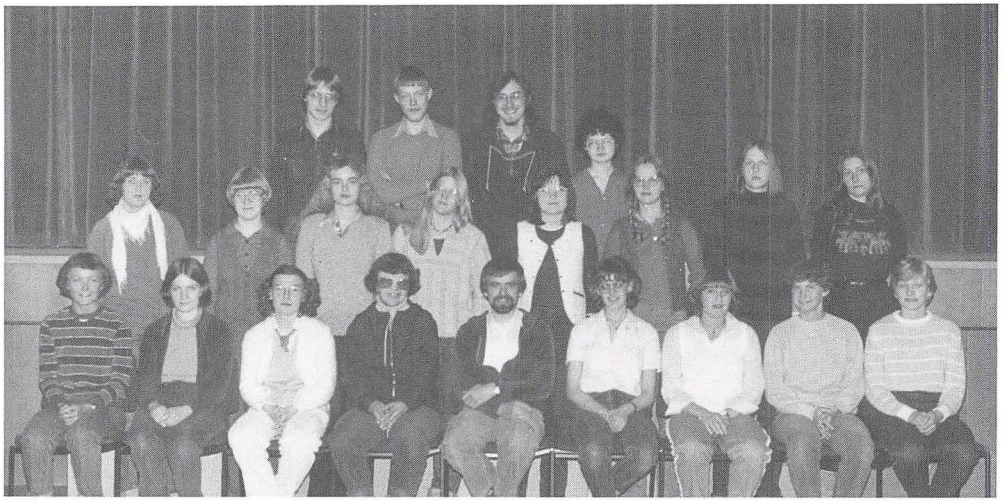

KLASSE II HF p. *Bageste række fra venstre:* Jeppe Rørsgaard, Claus Hald, Søren Bech, Jonna Nielsen. – *Mellemste række fra venstre:* Birthe Ø. Pedersen, Inga Østergaard, Anette F. Damborg, Lis Koopmann, Jette B. Jespersen, Karen Trabjerg, Lene Olsen, Charlotte Christensen. – *Forreste række fra venstre:* Lene H. Pedersen, Birgitte Kongensgaard, Annemarie Mikkelsen, Anna K. Bach, studievejleder Orla Andersen, Grethe Byskov, Dorthe T. Jensen, Grete Nielsen, Jannie Andersen. – *Ikke med på billedet:* Mona Rix Jørgensen, Bent Pedersen.

KLASSE II HF q. *Bageste række fra venstre:* Lene Bredahl F. Sørensen, Anne Mette F. Hoppe, Annie Vestergaard, Lisa Taylor, Morten W. Jensen, Grete Aas Christensen, Jens R. Weidemann, Ib Møller Pedersen, Ella Blæsbjerg, Marianne Saarup. – *Mellemste række fra venstre:* Lene Eriksen, Marie Bro, Lissi H. Kjeldsen, Linda E. Pedersen, Gitte N. Hansen, Tove B. Kristensen, Inga Najbjerg, Lea Aagaard, Ruth Andersen. – *Forreste række fra venstre:* Hanne B. Christensen, Marie Nissen, Ivan Ben Karottki, Helle G. Simonsen, studievejleder Orla Andersen, Hanne Nygaard, Gitte Kjeldsen, Lisbeth Juhl Jensen, Dorrit M. Andersen.

KLASSE II HF r. *Bageste række fra venstre:* Jørgen Michael Sørup, Lisbeth Henriksen, Per Skodborg Nielsen, Helle Mølgaard Holm, Grethe Imer, Lene Skovmose, Jan M. Christensen. – *Mellemste række fra venstre:* Benedikte S. Søndergaard, Pia Rokkjær, Elsebeth Gertsen, Ingrid F. Laursen, Bente Elise J. Helmert, Henning H. Nielsen. – *Forreste række fra venstre:* Anne Videbæk Jensen, Else Aaby, Jette S. Henriksen, Bodil O. Jensen, studievejleder Orla Andersen, Anders M. Bech Hald, Jens Jørn Porup, Kim Thorhauge, Anne-Kathrine K. Hansen. – *Ikke med på billedet:* Gunhild Kristensen, Karsten B. Olesen, Henrik M. Skou, Agnete Toft.

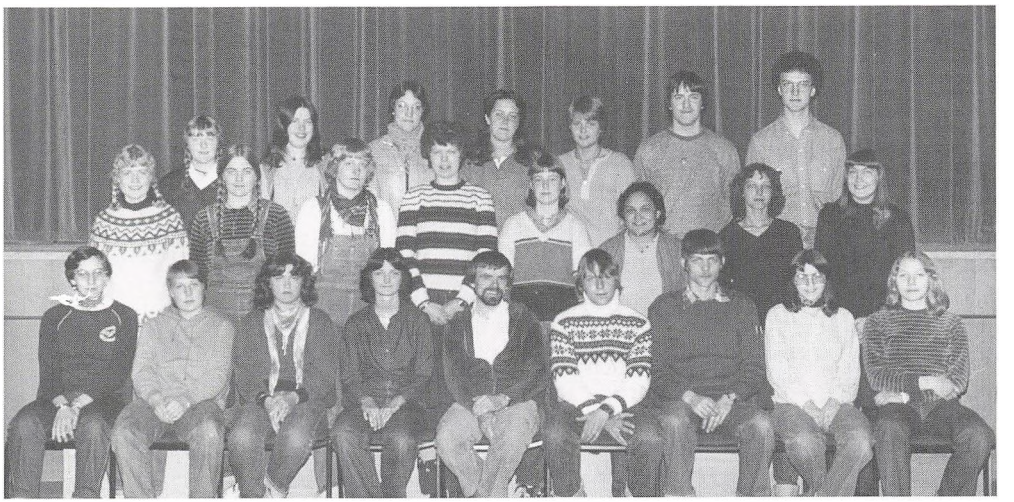

KLASSE II HF t. *Bageste række fra venstre:* Lis Jensen, Susanne Vognstoft Pedersen, Dorte Arnoldsen, Lone L. Kirk, Tove Hvid Jørgensen, Ole Stigaard, Henrik Scheel Andersen. – *Mellemste række fra venstre:* Bente Uhre, Hanne Wad, Anne D. Jespersen, Birthe Boelskifte, Lisbeth P. Mortensen, Arnatsiaq Petersen, Ilona Dam, Lone K. Christensen. – *Forreste række fra venstre:* Gitte Sand Møller, Inger F. Thøstesen, Sonja Vester, Anne-Birgitte Ellebæk, studievejleder Orla Andersen, Torben Bech, Søren Mortensen, Lone Klausen, Pia Kier. – *Ikke med på billedet:* Jannie Kibsgaard, Jan Kirkegaard.

KLASSE IV 1. *Bageste række fra venstre:* Torben Bilgrav Nielsen, Kresten Kirkeby Madsen, Svend Aage Jeppesen. – *Mellemste række fra venstre:* Aksel Johan Jensen, Merete Christensen, Lene Nielsen, Egon Østergaard Jensen, Finn Sigaard Brask, rektor Poul E. Andersen. – *Forreste række fra venstre:* Ida Katrine Hedegaard, Anne-Grethe Pedersen, Lene Kokholm, Solveig Irene Mogensen, Grethe Bech-Larsen, Jette Hummelshøj Hansen. – *Ikke med på billedet:* Ellen Ribberholt Brændgaard, Flemming Arne Kousholt (jan. 1981), Ib Primdahl Luther Nielsen, Bjarne Schuricht, Hans Bang-Jensen.

KLASSE IV 2. *Bageste række fra venstre:* Ebbe Miltersen Larsen, Jørn Damgaard, Søren Kyndisgaard Holm. – *Mellemste række fra venstre:* Kaj Erik Christensen, Kjeld Jeppesen Bjerregaard, Kirsten Christensen, Anne Mette Ladekær Christensen (jan. 1981), Poul Trelborg, rektor Poul E. Andersen. – *Forreste række fra venstre:* Kaja Nielsen, Jette Vibeke Madsen, Conny Nielsen, Ulla B. Skovgaard Kobbelgaard, Susanne Berg Gravgaard, Solveig Berthelsen. – *Ikke med på billedet:* Heine Ansgar Svane.

KLASSE IV 3. *Bageste række fra venstre:* Hans Peder Andersen, Hans Peder Frøsig Hansen, Anders Peder Ladekær Christensen, Jan Lykke Nielsen, Jan Hedegaard Jensen. – *Mellemste række fra venstre:* Rektor Poul E. Andersen, Karsten Thorkild Sørensen, Benthe Kleon Jeppesen, Inge Rørbæk Højsager, Lisbeth Christensen, Suzanne Pedersen, Ella Henriksen, Kirsten Loll Pedersen, Knud Ingolf Damgaard Andersen. – *Forreste række fra venstre:* Bente Grønlund Fuglestved, Else Kirstine Roswall, Inge Margrethe Østergaard, Gerda Merete Jensen, Lena Nyborg, Asta Irene Bisgaard Rasmussen. – *Ikke med på billedet:* Henrik Frokjær Andersen, Niels Viggo Lynghøj Christensen, Jens Erik Korsgaard Stobberup.

KLASSE IV 4. *Bageste række fra venstre:* Joachim Aagaard-Jensen, Torben Søndergaard Gregersen, Poul Erling Andersen, Søren Ingemann Olesen. – *Mellemste række fra venstre:* Rektor Poul E. Andersen, Jette Elisabeth Kjærgaard Christiansen, Lis Bengtsen, Hanne Lindbjerg Kristensen, Birthe Gammelgaard, Ole Schwartzkopff Randbæk Christiansen, Jørn Madsen. – *Forreste række fra venstre:* Helga Kirstine Nielsen, Magda Kristine Høgsbjerg, Lene Rønn Nielsen, Elin Krogager Zickert, Kiss Faaborg Kristensen, Lene Juhl Jeppesen. – *Ikke med på billedet:* Kurt Lund Pedersen.

Af årets dagbog

Ved lektor Gunner Eriksen (43)

20 Signe Bjerre Lloyd, f. Kristensen

Fra Fabjerg over Nr. Nissum til Eire. Den overskrift kunne sættes over Signe Bjerre Lloyds biografi. En ikke helt almindelig skæbne. Opvokset i et grundtvigsk præget lærerhjem i Fabjerg, dimitteret fra det indremissionsk prægede seminarium i Nr. Nissum 1920 ægtede hun i 1935 den protestantiske sognepræst Cormac Lloyd i Eire og blev således det meste af sit liv protestantisk præstekone i det katolske Eire. Hun holdt dog stadig forbindelsen levende med Danmark.

Signe Bjerre Lloyd har været en værdig repræsentant for Nr. Nissum Seminarium og Danmark i det fremmede. Også vi vil ære hendes minde.

Johs. Hejbøl

24 Anna og Henrik Madsen, guldbryllup 19.10.80.
Marie og A. Kjærgaard Larsen, guldbryllup 29.11.80.

26 Den 4. juni havde vi et godt 55-års stævne hos H. J. Hansen i Højme gl. Skole.

Johs. Korsholm

29 I et langt brev til forstander Gjelstrup fortæller Mich. Søndberg, Bredballe, om sin gerning inden for børneforsorgen gennem 42 år. Taknemmelighed er grundtonen i hele brevet. Søndberg udtrykker det således: »Når vi ser tilbage over den gerning, der blev os betroet, er det med glæde og tak. Det har været en rig gerning, ikke altid lige let – men lige fra starten har vi kunnet øjne Guds finger!«

31 Tidligere mødtes vi 31'ere med forholdsvis lange intervaller, men i de senere år er sammenholdet forstærket gennem jævnlige stævner hos de forskellige kammerater.

Sidst, nemlig den 11. september 1981, er klassens 50-års jubilæum markeret i Nykøbing Mors med deltagelse af så mange, som med ægtefæller kunne være med. En dejlig dag blev det med udelt ønske om at mødes igen. *H. Bakbo*

36 36'erne holdt 45-års stævne i Nr. Nissum den 11. juni i år. Af de 21 er der 15 tilbage og de 11 mødte.

Vi samledes til kaffe i Den gamle Præstegård og indledte med »Nær ved sø og friske vinde«.

Efter kaffen viste lektor Hejbøl os rundt både i det gamle, som vi til dels kunne kende, og i det nye, som det var en oplevelse at se.

Ved middagen og under samværet blev der fremdraget mange minder og episoder fra gamle dage, og vi fandt meget hurtigt ind i den kammeratlige tone.

Alt for hurtigt gik tiden, til vi måtte bryde op. Efter en kort andagt og sangen: Altid frejdig – drog hver til sit.

Vi var blevet et minde rigere, og ønskede at ses igen. *H. G. Rendtorff*

41 Ved 35 års jubilæet hos Rosa Nørgaard, Erslev, Mors, havde Ellen Ilkjær lovet at tage sig af det næste: 40 års jubilæet.

Hun indbød os alle til formiddagskaffe i sit hjem i Uglev lørdag den 30. maj 1981, hvor vi samledes en hel flok. 23 af 31 dimittender + 9 pårørende. 4 var ikke mødt, 4 er døde. – Middagen spiste vi under festlige former på Tambohus kro.

Ellen Ilkjærs søster, Anna Overgaard, Hinsels, indbød os til eftermiddagskaffe, fortalte os om det historiske sted, hvorefter vi gik rundt og så på de skønne omgivelser. Derefter tilbage til Ellen Ilkjærs veldækkede tag-selv-bord. – Vi så nogle lysbilleder fra forrige jubilæum, sang nogle sange, inden vi drog hver til sit. Tak til Ellen Ilkjær for en god og festlig dag. *Olav Bendtsen*

46 Olaf Rørbæk Madsen, forstander på Hellebjerg Idrætsungdomsskole, Juelsminde.

51 Den 12. september holdt årgang 51 30-års stævne. Ca. 25 var mødt. Vi samledes til frokost i Den gamle Præstegård, derefter beså man nye lokaliteter og genså gamle – det sidste synes efterhånden at blive ret så væsentligt. Middagen udviklede sig til et særdeles muntert samvær, ikke mindst fordi vore »gamle« lærere var med. Citationstegnet af hensyn til Gunner Eriksen og Tage Ringgaard. Meget blev frisket op, uden det derfor blev den rene nostalgi, men morsomt er det alligevel, f. eks. at se Koch tage ordet tre gange – så dejligt velkendt.

Alt i alt et vellykket stævne. Vi ses igen om fem år. *Jacob Hauge Nielsen*

56 Ansgar Havbæk Madsen, ledende skoleinspektør, Nørager.

56 Lørdag den 2. maj 1981 mødtes 33 af de ialt 37 dimittender fra Nr. Nissum Seminariums årgang 1956 til 25 års sammenkomst på cafeteriet i Den gamle Præstegård ved seminariet. Efter at vi i nogen tid havde undret os over som alderen dog havde sat sine spor på alle de andre (!), samledes vi til et hyggeligt kaffebord, hvor vi havde den store glæde også at have forstander P.C.Gjelstrup iblandt os. Trods sin høje alder huskede forstander Gjelstrup navnene på de fleste af årgang 56, som jo var det sidste hold, der blev dimitteret af vor hædersgæst. P.C. Gjelstrup, som var ledsaget af sin søster, Andrea Gjelstrup, holdt under kaffebordet en livfuld tale, hvori han berettede om sit virke og otium.

Efter denne oplevelse var der rundvisning i seminariets gamle og nye bygninger under ledelse af seminarielektor Henning Fogde, og kl. 18 mødtes vi så til middag i »Præstegården«, hvor vi som gæster havde flg. af vore tidligere lærere: Hejbøl, Eriksen og Porup med fruer samt Ringgaard, Koch og frk. Jensen. Aftenen forløb hyggeligt og roligt med mange taler og megen snak og kl. 23 skiltes vi alle og drog hver til sit, denne oplevelse rigere.

Bent Larsen, Kolding

57 Preben Norup, souchef f. amtsskolekonsulenten, Ringkøbing amt.
Mary Hedegaard, theologistuderende i Århus.

60 Karsten Nielsen, konsulent for uddannelse og erhvervsorientering i Børkop.

61 Den 22. august 1981 havde vi – dvs. et selvbestaltet udvalg på 4 personer – indbudt årgang 1961 til 20 års jubilæum i Nissum.

Vi er ialt 65 tilbage af årgangen. 46 mødte op, de 16 med ægtefæller, således at vi var et selskab på 62 nydelige, midaldrende mennesker (?).

Det var sjovt at gense kammeraterne, da vi mødtes klokken 12 ved »Den gamle Præstegård«. Fra kl. 12 til 14 drak vi kaffe, spiste rundstykker, snakkede og snakkede.

Derpå blev vi vist rundt på seminariet af Karen Vinther (Borregård) og af Rosenstand. Rundvisningen sluttede mange af os af med en spadseretur til Korinth, mens andre nød det gode vejr og et lille glas ved »Den gamle Præstegård«.

Klokken 16.30 serveredes festmiddagen i præstegården, og snakken gik videre. Klokken ca. 20 brød de første op, men nogle fortsatte meget længere.

Jeg synes, vi havde en festlig, hyggelig, afslappet dag, som jeg nød meget. Mange deltagere gav udtryk for tilsvarende syn på dagen. Tak for samværet og mange hilsener til 1961-erne fra

Jørgen Dam

63 Jørgen Rønn Sørensen, skoleinspektør i Hillerslev.

66 Jørn Damholt Buelund, cand. pæd. psyk. 76, ledende skolepsykolog i Haslev.
Ole Meier, skolekonsulent i Thisted.
Niels Morsing, hørepædagog v. Ringkøbing amt.

67 Poul Buus Røn, Vestervig.
Finn Pedersen, viceinspektør i Umanak, Grønland.

68 Inge Marie Andersen (f. Juul), DMS-sekretær.
Anna Sigrid Lodahl (g. Særkjær), »medhjælpende« præstekone i Bølling-Sædding.

69 Bodil Christiansen (f. Madsen), Helsinge.
Else Marie skov, tale-hørepædagog i Lemvig kommune.
Ib Randrup Nielsen, Holstebro Tekniske Skole.

70 Lene Marie Pedersen, Rødvig Friskole.
Verner Seneca Pedersen, Rødvig Friskole.

71 Anne Grethe Guldager, Den katolske skole i Horsens.
Birthe og Lars Kynde, Vesthimmerlands Forberedelseskursus, Års.

I erkendelse af, at de fleste af os kunne se hen til at blive »lille overlærer« efter ferien, selv om vi ikke (endnu da) har følt alderen trykke, måtte vi bøje os for kalenderens usvigelige oplysning om, at det nu var 10 år siden, vi tog afsked med Nr. Nissum Seminarium. Som følge heraf blev indkaldt til et nostalgisk møde med gamle venner, klasselærere, seminarium og Den gamle Præstegård.

Mødestedet var Den gl. Præstegård, hvor eftermiddagskaffen ventede. Under kaffen var der lejlighed til at genopfriske gamle minder og venskaber, Wemmelund og Bitsch fortalte om udviklingen på seminariet og om livets gang samme sted. Efter at vi langt om længe fik os løsrevet fra kaffebordene var der tid og lejlighed til at se »de gamle kend-

te steder« med alle de ændringer der har været i de forløbne 10 år.

Efter megen snak og kikken kunne vi igen samles til fest om aftenen i Præstegården. Vi startede med at spise middag sammen og efter underholdning ved Volf og Søren Gaardbo (naturligvis!) var der lejlighed til en svingom.

Der var alt i alt ca. 70 deltagere i festen – hvilket nok må siges at være tilfredsstillende.

Ved festen var der megen snak om at holde senere »jubilæumsfester«, så hvis det skal være muligt at få fat på jer igen, bliver I nødt til at give oplysning om evt. adresseændring (– også hvis I hører om sådanne) til: Lars Kynde, Mejsevej 14, 9600 Aars. Tlf. (08) 62 14 06.

Lars Kynde

Søndag den 28. juni 1981 var en snes mennesker samlet til en beskeden fest.

Anledningen var ti-året for HF, A, B og C's afsluttede eksaminer i 1971. Initiativet til sammenkomsten var taget af Thomas M. Iversen fra HF B. Ved et ihærdigt eftersøgningsarbejde var det lykkedes ham at komme i besiddelse af de fleste af vore adresser, og vi modtog da en opfordring til at komme til en fælles spisning og kaffebord med dertilhørende hyggeligt samvær.

Det var sjovt at gense »de andre«, især da de af dem, der var blevet andet end lærere. Og dem var der trods alt nogle stykker af.

En del var kommet langvejs fra for at være med. Men forsamlingen havde dog en vis overvægt af nordvestjyder. Flere ville sikkert have haft mulighed for at være med, såfremt indbydelsen var nået tidligere frem. Det blev ved sammenkomsten foreslået, at vi skulle prøve at samles igen, og man var overbevist om, at flere så ville have mulighed for at være med.

De lærere, der havde undervist os i HF, var også indbudt til sammenkomsten og en del mødte frem. Det gav jo også mulighed for – under den selvfølgelige rundvisning på seminariet – at få noget at vide om forholdene i Nissum i dag.

De forsamlede sender her en hilsen til alle HF'ere fra 71 med håbet om at kunne mødes ved en senere lejlighed.

Niels Stidsen

74 Erik Skov Jensen, tale-hørepædagog i Lemvig kommune.

75 Ingrid Gøtsche Olesen (f. Jensen), vikar v. Lemvig skolevæsen.

78 Bent E. Hansen, Hestlund Efterskole, Bording.
Hjalti Joensen, Langhøj skole, Asp.
Svend Åge Poulsgaard, Strandby skole, Farsø.
Elin Munksgaard, fast vikar i Lemvig kommune.
Anna Mortensen, husmoder og præstekone i Aulum.

79 Birthe Nørgaard Hede, voksenundervisningscenter, Thisted.
Poul Venø, Skrødstrup Ungdomsskole v. Mariager.
Henrik Christensen, Skrødstrup Ungdomsskole v. Mariager.
Jens Riis, Ærø Ungdomsskole.
Ove Kirkegård, Frederiksberg.
Bente Møller Jensen, Fuglefjord, Færøerne.

Claus Christensen, akvarieplantegartner i Århus.
Eva Fjeldgren Fynboe, Lomborg Ungdomsskole.
Jette Poulsen, Harboøre skole.
Søren Sloth Andersen, Hardsyssel Ungdomsskole, Vejrum.
Birgit og Jan Olesen, Randers voksenundervisningscenter.
Birgit Harpøt, Klinkby skole.
Connie Andersen, Harboøre skole.

80 Sonja Baundahl, Hejlsminde skole.
Jens Livbjerg, Korsør Friskole.
Poul Johansen, Års.
Torben Rybjerg, Luthersk Missions Efterskole, Bjerringbro.
Kurt Nielsen, Den kristne Friskole, Holstebro.
Birthe Hansen, Hejlsminde skole.
Tove Møller, Odense.
Åse Mølsted, Hardsyssel Ungdomsskole, Vejrum.
Niels Arne Nielsen, Det danske Skolevæsen, Sydslesvig.
Karin Krægpøth, Den kristne friskole, Skjern.
Peter Toft, Staby Ungdomsskole.
Peter Ekmann, vikar i Holstebro.
John Veber Hansen, Kollund.
Gunnar Mads Høgsbjerg, Vesterlund Ungdomsskole.
Edith Ladegaard, Struer voksenundervisning.
Helle Poulsen, Hanstholm.
Lisbeth Rossing, Møborg.
Flemming Kristensen, støttepædagog på Pallisbjerg.
Per Sand Pedersen, vikar i Åbenrå.
Anette Lillevang, fast vikar i Ulfborg-Vemb kommune.
Lene Østerskov, Juelsminde.
Kirsten Borre, Lemvig musikskole.
Karin Tølbøll Gregersen, Humlum.
Anette Bach Kristensen, Tvis.
Hans Jørn Lodberg, Laursens private realskole, Århus.
Birthe Skov Madsen, Lønborgskolen, Tarm.
Ellen Guldborg Madsen, Den rejsende Højskole, Farsø.
Gunhild Gregersen, årsvikar Biersted.

Afsked med pension

37 E. Munksgaard, Gudum, 1.8.81, nu bosat i Struer.
38 Åge Led, Snedsted, 1.8.80.
Sv. Åge Hestbech, Holstebro, 1.8.81.
39 Kristian Sidemann, Frederiksberg, 1.8.81
40 Esther Bach, Holte, 1.8.81.
41 Jens Bjørndahl, Varde, 1.8.81.
Ellen Holm, Nykøbing M., 1.8.81.
Ellen Ilkjær, Uglev, 1.8. 81.
Inger Møller Pedersen, Hedehusene, 1.8.80.
Erna Rasmussen, Holstebro, 1.8.81.
42 Karen Bodil Fonsmark, Nr. Nissum, 1.8.81.
Grethe Møller, Holstebro, 1.8.81.
44 Karen Brücker-Kristensen, 1.8.81.

Dødsfald

14 C. F. Michelsen, jan. 81.
20 Chr. Korsgaard, Astrup, Arden, dec. 80.
Karen K. Jensen, Holstebro, april 81.
Signe Bjerre Lloyd, Irland, aug. 81.
22 Chr. Hilbert Jensen, Feldingbjerg, marts 81.
23 Niels Mygind, Lunderskov, jan. 81.
Johs. Eriksen, Houe, juni 81.
Mads Toft, Skjern, juli 81.
27 Hans Adolf Lilleør, Hillerød, maj 81.
Poul Magnus Nielsen, Gjærum, sept. 81.
28 Chr. Christiansen, Vesterbølle, maj 81.
29 Johs. Nielsen, Viborg, sept. 80.
36 Thorvald Clausager Dalgaard, Skjern, sept. 80.
38 P. K. Larsen, Hvide Sande, aug. 81.
42 Ejner Olesen, Fjerritslev, juli 81.
43 Martin Møller-Nielsen, Brovst, juli 81.
72 Peter Thingvad, Hurup, okt. 80.

Foreningsmeddelelser

Ved formanden Alex Koch (28)

Som tidligere meddelt måtte aprilstævnet opgives i år. Sparetiden gør sig jo gældende på mange måder. Men det skal stærkt understreges, at det kommende år er seminariets 90. år, og at der allerede så småt er et arbejde i gang med forberedelser dertil. Seminariet har nedsat et udvalg til forberedelse af festlighederne, og elevforeningen har fået indbydelse til at være repræsenteret i udvalget. Vi har delegeret Benny Boysen dertil. Endnu kan der ikke siges noget nærmere om programmet, kun at der regnes med et stævne for gamle elever den 24. april. Notér dagen nu. Medlemmerne vil få tilsendt program som sædvanlig.

Som regnskabet viser, er vor økonomi stadig god; men ret store prisstigninger på årbogen er varslet, hvad der ikke kan undre. Derfor må prisen i år sættes til kr. 35,-. Beløbet er jo tillige medlemskontingent. Ekstra eksemplarer kan fås for kr. 25,- + porto. Bogen trykkes i år i 1900 eksemplarer. Foreningen har ca. 1200 udenbys medlemmer.

Valg

Gohr Lauridsen, Horst Knüppel og Benny Boysen er på valg, men har indvilliget i at fortsætte. Bestyrelsen foreslår derfor genvalg. Såfremt der ikke er indgivet andre forslag til formanden senest 1. febr. 1982, bortfalder valg.

Foreningens bestyrelse

Formand: Alex Koch, Hellasvej 16, 7620 Lemvig, tlf. (07) 89 11 55.
Kasserer: V. Gohr Lauridsen, Østerled 6, 7620 Lemvig, tlf. (07) 89 11 64.
Red.: P. Wemmelund (ansvarsh.), Seminarievej 6, 7620 Lemvig, tlf. (07) 89 12 28.
Horst Knüppel, Højgårdvej 2, Sædding, 6900 Skjern, tlf. (07) 36 43 62.
Benny Boysen, Dalhus, Præstevej 3, Resen, 7600 Struer, tlf. (07) 86 17 80.
Kirsten Simonsen, Ringgade 116, 7600 Struer, tlf. (07) 85 04 03.
Kate Jacobsen (DLR) Makholmvej 37, Resen, 7600 Struer, tlf. (07) 86 14 67.
Hans Jørgen Østerby (HF)

Indbetaling

Benyt venligst det vedlagte girokort (kr. 35), og gør det straks, således at vor ulønnede kasserer kan undgå meget ekstra arbejde med at sende rykkere. Bogen er en bestilt vare, der leveres indtil evt. afbestilling. Husk endvidere at angive egen adresse og årgang ved betalingen.

Nr. Nissum Seminariums Elevforening

Regnskab for 1/10 1980–30/9 1981

Indtægter

Årbog 1980 (udenbys)	36139,00	
Årbog 1980 (seminariet)	8650,00	
Årbog 1979	580,00	
Rentetilskrivning	3088,26	
		48457,26
Formue pr. 30/9 1980		32088,73
		80545,99

Udgifter

Årbog 1980:		
Trykning	31200,00	
Postbesørgelse m.v.	5334,90	
Moms	7469,00	
I alt – 2%		43123,90
Redaktions- og bestyrelsesudgifter		1080,00
Porto		1630,30
Kontorartikler		208,65
AV-central		157,50
Gaver		244,30
Billeder til årbog 1981		120,00
		46564,65
Formue 30/9 1981		
Giro	1039,30	
Nordvestbank	25637,25	
SDS	923,22	
Obligation	6358,42	
Kassebeholdning	23,15	
		33981,34
		80545,99

Nr. Nissum, den 30. september 1981.

V. Gohr Lauridsen

Nærværende regnskab er d.d. gennemgået af undertegnede. Bøger og bilag er sammenholdt. Intet fundet at bemærke.

Nr. Nissum, den 5. oktober 1981.

A. C. Sørensen *Gunner Eriksen*

Arrangementer på Nr. Nissum Seminarium 1982

Kor- og orkesterstævne

29.-31. januar 1982

Instruktør og dirigent Alf Sjøen.

Program:
Orkester: Niels W. Gade: Symfoni nr. 1, c-mol (På Sjølunds fagre sletter).
Kor og orkester: Niels W. Gade: Kor af Elverskud (Prolog – Morgensang – Epilog).
Jørgen Sørensen: Ebbe Skammelsen.
A capella kor: Sange af: J. P. E. Hartmann, Jørgen Bentzon, Finn Høffding, Otto Mortensen, Finn Mathiassen, Per Nørgård.
Juniorensemblet: D. Buxtehude: Festkantate (Schwinget Euch Himmel an Hertzen und Sinnen).

Stævnet slutter med koncert i festsalen søndag kl. 14. Alle sang- og musikinteresserede er velkomne.

Nærmere oplysninger hos Holger Møl Christensen, Østerled 5, eller Vagn Gohr Lauridsen, Østerled 6, Nr. Nissum, 7620 Lemvig.

Nr. Nissum-mødet

Tema: »I begyndelsen var Ordet«.
Tid: 5.–7. februar 1982.
Sted: Nr. Nissum seminarium.
Arrangør: Kirketjenesten i Danmark i samarbejde med seminariets KFUM og K.
Program: Kan rekvireres ved henvendelse til Kirketjenesten i Danmark, Kløvermarksvej 4, 8200 Århus N. og lektor Inger Tangsig, Gudumvej 6, Nr. Nissum, 7620 Lemvig, tlf. (07) 89 11 61.

Seminariets 90 års jubilæum

Til næste år er det 90 år siden Ad. L. Hansen oprettede Nr. Nissum seminarium. I den anledning har et udvalg bestående af lærere, nuværende og gamle elever fået til opgave i samarbejde med rektor og bestyrelse at planlægge en jubilæumsfest.

Festen vil blive afholdt den 24. og 25. april, og det er tanken, at elevstævnet 82 indgår i jubilæet. Den første dag bliver der arrangementer for særligt indbudte, stedets ansatte samt nuværende og gamle elever. På andendagen – søndag – vil seminariet lukke dørene op for egnens befolkning.

Slut op om jubilæet. Indbydelse og program vil komme senere.